

The Project Gutenberg eBook of Novelleja II

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Novelleja II

Author: Samuli Suomalainen

Release date: March 12, 2007 [eBook #20799]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NOVELLEJA II ***

Produced by Tapio Riikonen

NOVELLEJA II

Kirjoitti

Samuli S.

Werner Söderström, Porvoo, 1885.

SISÄLLYS:

Joulu-aamuna
Tärkeät toimet
Kalalta
Kosto
Laulajaiset
Piispan Ellu
Kynämamseli
Miltä näytti
Tulipalo

JOULU-AAMU.

Jouluaatto oli tullut. Työt oli lopetettu, kylyt kylvetty, pahnat lattioille levitetty, kynttilät paloivat. Köyhinkin oli parahan valonsa pannut majaan kirkastamaan. Juhlapuvuissansa istuivat ihmiset ja

veisasivat juhlavirttä. Ja niin oli laita meidän pitäjässä ja naapuripitäjässä ja kolmannessa pitäjässä ja niin kaikkialla. Ja moninaiset olivat virret, joita tällä hetkellä veisattiin, mutta yksi oli niissä kumminkin aine, kaikissa sama, nimittäin sama iloinen riemahdus, mikä ennen oli paimenilta kuulunut Betlehemissä. Yhdessä virressä se sanottiin näin, toisessa noin, mutta kaikissa oli kuitenkin sama sisällys, nimittäin *Kunnia olkoon Jumalan korkeudessa, ja maassa rauha, ja ihmisille hyvä tahto!*

Hyvä Jumala kuitenkin! Kuinka usein olen minä tällä hetkellä ajatellut: Ylistysvirttä veisataan nyt Jumalalle meidän maassa ja monessa muussa maassa, tuhansittain tuhansissa asunnoissa, taloissa ja torpissa, isoisten kultaisissa kartanoissa ja köyhäin matalissa majoissa. Mutta Sinä yksin tiedät, hyvä Jumala, kuinka paljoa enemmän, paljoa enemmän on taloja ja torppia, isoisten kultaisia kartanoita ja köyhäin matalia majoja, joissa ei Sinua muisteta, ei virrellä, ei puheella, ei huokauksella, ei ajatuksellakaan. Ja silloin on minusta tuntunut suloiselta ajatella, että köyhän Suomenmaan kansa on uskollisena pysynyt isiensä uskolle ja isiensä tavoille, ja että tästä hallaisesta maasta kohoaa jouluyön hiljaisuudessa nöyränä uhrisavuna Sinua pelkäävien sydämmelliset juhla virret.

Mutta miksi poikkean jutelmastani, miksi syrjähän jätän kainon kertoelmani ladun?

Ihana oli jouluyö. Ääretönnä kaareili pyhässä korkeudessa talvinen taivas. Se loisti ja kimalteli lukemattomista valoista; näytti kuin olisi pieninkin tähti tahtonut tänä yönä olla mukana kaunistamassa taivaan kantta. Metsä oli pukeutunut hopeaan; härmä oli rakentanut verrattoman taidokkaan kukkaverhon pienimmänkin oksan ja kaaren ympärille. Syvä hiljaisuus vallitsi luonnossa; ei vähintäkään tuulen huokausta huhahdellut metsässä.

Nyt oli jouluyö. — Korkean Risti-vuoren huipulla seisoo pitäjän vanha, mustunut puukirkko. Tummana ryhmänä se haamoittaa tähtitaivasta vastaan, kaukaa katsellessasi sitä, mutta mitä lähemmäs tulet vuoren juurta, sitä selvemmäksi se muuttuu piirteilleen. Mutta tänä yönä se näkyi selvänä ja tarkkarajaisena jo virstan päähän. Tänä yönä, sanoin, mutta aamuhan jo olikin oikeastaan, vaikka pimeydestä päättäen sitä ei olisi osannut arvata. Mutta talvinen aamu se pääsee vasta niin myöhään vapaaksi yön tummasta sylistä. Kesäistä yötä Pohjolassa tuskin huomaakaan. Illan rusko ja aamun koi ovat kuni kaksi rakasta sisarusta, jotka toisiansa syleilevät. Talvinen yö taasen on öinen haltija, joka ei mielisi ensinkään laskea luotansa aamun ihanata lasta. Niin, tänä yönä, tahi oikeammin tänä aamuna, loisti kirkko tarkkarajaisena jo virstain päähän, sillä kaikista sen akkunoista paistoi kirkas loiste, ihanasti hei'astuen valkoisista nietoksista.

Ihmiset riensivät kirkkoon. Mutta jos jouluaamuna aina ennenkin oli kirkko ollut täpö täynnä väkeä, niin nyt tänä jouluna oli kirkkomiehiä enemmän kuin pitäjän mustuneesen kirkkoon mahtuikaan. Tänä olikin jotain tavatonta kirkossa odotettavana: siitä tuo tavaton ihmistulva. Jo useampia viikkoja oli tiedetty koko pitäjässä, että jouluaamuna saarnaa kirkossa nuori Lauri maisteri. Hänet tunsii koko pitäjä, tunsii varsinkin siitä syystä, että hän oli oman pitäjän lapsia, kansan omasta keskuudesta lähtenyt ja ensimmäinen talonpojan poika tästä pitäjästä, joka oli saanut käydä koulua ja nyt viime keväänä päässyt aina Helsingin yliopistoon asti. Muutaman vuoden perästä tulee hänestä pappi, — se tieto oli myös levinnyt, ja se tieto oli otettu suurella mielihyvällä vastaan. Niin, tänä aamuna saarnaa Leppäselän torpan poika, Lauri maisteri. — Tämä tieto se saattoi tänä aamuna kirkkoon niin paljon kansaa. Jokainen pitäjäläinen iloitsi tuosta jo ennakolta, saattaapa sanoa jokaisen olleen oikeen ylpeänkin sen puolesta, että heidän omassa pitäjässään löytyi nuorukainen, aivan heidän keskeltänsä lähtenyt nuorukainen, joka oli käynyt monet korkeat koulut ja nyt päässyt maan ylhäisimpään opistoon, josta hän pian oli valmistuva työmieheksi Herran viinamakeen.

Juhlallinen oli tämä aamun hetki kirkossa jokaiselle, juhlallinen seurakunnalle, juhlallinen nuoren maisterin vanhemmille, jotka tykyttävin sydämmin odottelivat poikansa ilmaantumista tuolta sakastin ovesta, juhlallinen itse nuorelle saarnamiehellekin, joka totisena käyskenteli sakastin lattiata edestakaisin... Aamuvirsi, suloinen jouluvirsi, tuo niin sanottu virsien kuningatar, veisattiin. Olisipa ollut kivistä sydän sillä, joka ei olisi tuntenut mielen ylennystä, kun koko seurakunta yhtenä miehenä veisasi: "Kuin kirkkaast' kointähti koittaa."

Nuorukainen astui saarnastuoliin. Vakavana, pelotonna hän astui ja vakavana ja totisena hän seisoi tuolla, katsoen alas seurakuntaan, virren viimeisten sanain kuoletuessa. Syvä hiljaisuus syntyi äkisti. Ei kuulunut liikausta, ei yskäystä, jotka ovat niin tavallisia meillä. Hengitystään pidättäen tahtoi jokainen kuulla nuoren Lauri maisterin, meidän Lauri maisterin, ensimmäiset sanat. Heleällä äänellä ja pelottomasti alkoi nuorukainen saarnansa, ja ihanasti kajahtivat Herran kirkkaassa temppelissä ihanat sanat: *Kunnia olkoon Jumalan korkeudessa, ja maassa rauha, ja ihmisille hyvä tahto!* Ja tuntui silloin kuin olisi hyvä henki lentänyt yli hartaan seurakunnan, ja sanomatonta lämmintä tunsii sillä hetkellä sydämmessään niin vanha kuin nuori, niin köyhä kuin rikaskin. Ja näitten sanain johdosta puhui sitten nuorukainen, puhui teeskentelemättä, mutta vakuutuksella. Ei hän puhunut kirjoista poimittua kaunista kieltä, vaan hän puhui semmoista, mitä itse tiesi ja tunsii, ja mistä hän itse oli täydellisesti vakuutettu. Tuolla hän seisoi korkealla saarnatuolissa tuo nuori mies, tuskin lapsuuden iästä päässyt, ja puhui

sadoille kuulijoille ja lailla hyvän kylväjän kylvi silloin monta, monta hyvää siementä. Vaimoväki itki hiljaista liikituksen itkua; miestenkin silmistä tipahti tuon tuostakin runsas karpaloinen. Mutta pää painuksissa penkkiin istui Lauri maisterin äiti niin onnellisena, niin sanomattoman onnellisena. Äiti parka! Nuolen nopeudella kulkivat hänen mielessään moninaiset ajatukset ja muistot. Monet pitkät kouluvuodet olivat nyt kuluneet. Kuinka monesti oli äiti parka pienessä mökissänsä haikeudella muistellut koulussa käyvää poikaansa. Käräsineekö lapsi parka taas kuinkakin kovaa puutetta — oli hän ajatellut, — kun ei taas kotoakaan ole riittänyt hänelle moneen aikaan mitään. Lieneekö siellä komeassa kaupungissa yhtään hyväntahtoista ihmistä, joka panisi edes paikan poikani kyynäspäihin, sillä pianhan kuluu nuttu, jolla ei ole kumppalia. Niin oli hän usein ajatellut. Ja Jumala yksin tietää miten moninaisia huolia on äiti paralla, jonka lapsi on ulkona maailmassa, niin kaukana, ett'ei äiti aina saata olla hänen luonaan, häntä opastamassa ja vaalimassa ja hoitamassa. Mutta ne olivat ohitse nyt jo, nuo huolten vuodet. Poika oli kunnialla käynyt alemmat koulut, ja kunnialla päässyt siihen asemaan, että saattoi nyt jo ruveta itsestensä huolta pitämään. Niin, ja nyt hän seisoo tuossa seurakunnan edessä ja saarnaa suloisesti. Ei kuullut äiti parka itse saarnaa, hänen äidillinen sydämmensä oli niin täpöisen täynnä vaan sitä hurmaavaa tietoa, että hänen poikansa, hänen oma poikansa se nyt puhuu sadoille ihmisille, ja ihmiset katsovat hänen poikaansa, he näkevät kuinka hän seisoo siinä suorana ja kookkaana, kuinka hän tuon tuostakin kädellensä heittää tuuheata tukkaansa korvan taakse, he kuulevat hänen puhettansa, kuulevat kuinka hän aina välistä palajaa saarnansa sydänsanoihin ja sointuvasti lausuu: *Kunnia olkoon Jumalan korkeudessa ja maassa rauha ja ihmisille hyvä tahto*, ja silloin aina tulvahtaa moni hiljainen kyynelvirta yli laitainsa ja moneen pisaraan heiastuvat joulukynttilät. Pää kumarruksissa istui äiti koko ajan, niin äärettömän onnellisena. Hänen vieressään istui hänen miehensä, juureva Sakari isäntä, ja kosteaksi oli käynyt hänenkin punaraitainen nenäliinansa, jota hän puristeli kädessään, ja jolla hän tuon tuostakin pyyhkäisi poskeansa.

Nuorukaisen saarna lähestyi loppuansa. Hän toivotti todellista joulu-iloa tälle seurakunnalle, jossa hän oli syntynyt, jossa hän pienenä oli otettu Jumalan armoliittoon, jossa hän oli kasvanut, ja jossa hän vihdoin itse oli saanut Herran alttarin edessä uudistaa kasteensa liiton. Hän rukoili siunausta tälle seurakunnalle, jolle hän nyt, Jumalan suuresta armosta, sai ensi kertaa julistaa pyhää evankeliumia. Eikä hän sanonut osaavansa sen kauniimmilla sanoilla tervehtää seurakuntaa tänä suurena juhlanan, kuin mitä hän alussa oli lausunut ja joilla hän nyt tahtoi tämän Herralle pyhitetyn työnsä lopettaakin, nimittäin: *Kunnia olkoon Jumalan korkeudessa, ja maassa rauha, ja ihmisille hyvä tahto. Amen.* — — —

Talvinen aurinko oli jo noussut kirkkaalle taivaalle, kun ihmiset läksivät kirkosta, sydämmessään hiljainen tyytyväisyys ja moni hyvä päätös. Eikä sinä päivänä pitäjässä paljon muusta puhuttukaan kuin Lauri maisterin suloisesta saarnasta.

* * * * *

Vuosia tuli ja vuosia meni. Joulukuuli taas ja meni jälleen, jättäen sijansa toiselle joululle. Monasti oli joulukynttilät sytytetty ja jälleen sammutettu pitäjän vanhassa, mustuneessa puukirkossa. Monasti oli Herran temppele talvisen yön hiljaisuudessa kirkkaasti loistanut korkealta asemaltaan.

Eräänä jouluna oli kirkossa taas tavallista enemmän väkeä. Mielihyvää valaisivat kynttilät pitäjäläisten kasvoilla, kun he, aamuvirren päätyttyä, silmäilivät ylös sarnastuoliin. Nuori kirkkoherra seiso siinä valmiina alkamaan aamusaarnaansa. Tämä oli ensimmäinen joulusaarna, joka hänen oli kirkkoherrana tässä seurakunnassa saarnaaminen. Viime Vappuna oli hän vasta muuttanut seurakuntaan. Eikä ollutkaan tämä kirkkoherra tullut maitten ja merien takaa; eikä ollut hän ainoastaan enemmistön valitsemana tänne tullut. Yhtenä miehenä oli seurakunta pyytänyt saada hänet neljänneksi vaalisaarnaajaksi, ja yhtenä miehenä olivat kaikki antaneet äänensä hänelle. Ja tuossa hän nyt seiso saarnastuolissa ensimmäistä kertaa oman syntymäseurakuntansa sielunpaimenena. Ehdottomastikin muistui hänen mieleensä jouluaamu, jolloin hän ensi kerran oli nuorena ylioppilaana noussut tähän pyhään paikkaan. Raskaalta oli tuntunut silloin nuorukaisesta seisoa noin keskellä ison ihmisjoukon ja puhua heille totuutta korkeuden maasta: sen muisti nuori kirkkoherra nyt niin selvästi. Hän oli jo päässyt lapsellisen ujostelemisen iästä, mutta sittenkin tuntui tämä hetki hänestä raskaammalta kuin tuo entinen. Hän oli silloin sattumalta seisonut tässä sijassa; hän oli silloin nähnyt edessään pelkkiä tuttavita ja ystäviä. Nyt sen sijaan hän näki satoja ihmisiä, joitten kaitsijaksi Jumala oli hänet määrännyt. Kuinka voi hän johtaa tätä suurta laumaa? Kuinka voi hän vastata tilinteossa näistä sieluista? Ankara kysymys! Ja tuossa he istuvat, nuo sadat ihmiset, ja katsovat häneen ja odottavat häneltä lohdutuksen ja virvoituksen sanoja tänä suurena rakkauden juhlanan. Mitä pitää hänen sanoman heille? — Tuskallinen ahdistus valtasi hänet silloin. Ja tämä ahdistus nuorena kirkkoherrassa oli ankarampi kuin kymmenen vuotta sitten nuorena ylioppilaassa. —

Monenlaiset tunteet liikkivat tällä haavaa seurakuntalaisissakin. Nyt oli saarnaava ensi joulusaarnaansa heidän oma kirkkoherransa, joka oli lähtenyt heidän omasta keskuudestaan. Tuossa istui sanankuulijain seassa talon-isäntänä moni kirkkoherran entisiä paimen-kumppaleita; siinä istui

moni vanha talon vaari, joka oli nähnyt hänen pienenä vilkas-silmäisenä poikasena juosta piipottelevan talon tanhualla, ja monen vanhan emäntäisen sylissä oli hän lapsena istunut, ja moni lempeä, vaikka työstä karkeakin käsi, oli silitellyt hänen valkoista tukkaansa; ja lapset, tuo "elon aamukansa vilkas", olivat aina kuulleet puhuttavan nuoresta kirkkoherrasta niinkuin jostakin, jossa kaikki hyvyys ja laupeus ja lempeys ovat yhdistyneet lapsenkin mielen käsittämäksi sulosoinnuksi.

Kauan oli äänetönnä nuori kirkkoherra. Tuo äkkinäinen ahdistus oli karkoittanut hänen mielestänsä kaikki, mitä hän edellisenä iltana oli ajatellut ja tuumailnut sanoaksensa. Mitä minun pitää tälle laumalleni sanoani? kysyi hän itseltään. Hän ei muistanut esipuhettansa, hän ei muistanut tekstinsä ainetta. Hän oli aikonut puhua heille miehen tavoin. Hän oli miehenä jo elänyt maailmassa, hän oli monet ankarat taistelut elämässä taistellut, ja hän oli aikonut puhua sanankuulijoille juuri näistä elämän taisteluista, joihin ihminen on luotu hamasta elonsa ensi hetkestä saakka. Ja nyt oli kaikki sekaisin ja hämmentynyt. Mutta silloin tuli hänen sielunsa silmäin eteen tuo entinen nuori ylioppilas, täynnä elämän toivoa, täynnä uskallusta ja täynnä lapsellista uskoa; hän muisti nyt niin selvään tuon nuorukaisen saarnan sydänsanat ja samassa oli hänellä koko saarnansa juoksu suunniteltu. Ahdistus oli paennut, ja lujalla, sydämmeen käyvällä äänellä hän alotti saarnansa:

Kunnia olkoon Jumalan korkeudessa, ja maassa rauha, ja ihmisille hyvä tahto.

Ja sanankuulijat muistivat hekin silloin entisen nuoren ylioppilaan tuossa saarnastuolissa, ja ihanat muistot heräsivät samalla jokaisessa. Jok'ainoa kirkkoherran sana oli ennestään tuttua ja kumminkin niin uutta ja suloista — — — —

Oli kirkkoherran saarnassa kumminkin yksi kohta, jota ei ollut nuoren ylioppilaan saarnassa. Mitäpä olisikaan nuorukainen osannut puhua semmoista, mitä ainoastaan osaa puhua se, jolle Jumala on antanut omia lapsia! Ja toiseksi: eihän ihminen milloinkaan osaa täyteen määrään arvostaa aarrettansa, niin kauan kuin tämä aarre hänellä on; vasta sitten kuin hän on tämän aarteensa kadottanut, kun hänen täytyy kaivata ja ikävöidä sitä, vasta silloin hän huomaa, kuinka paljon hän todellakin on kadottanut. Nuorukainen oli saarnannut täynnä luottamusta ja toivoa. Hänellähän oli kaikki: hänellä oli koti ja kodissa äiti, ja tämän kodin ulkopuolella oli elämä, ja se elämä oli tulevaisuutta täynnä. Nuorukainen ei ollut vielä mitään kadottanut. Mutta kirkkoherra oli jo ennättänyt kadottaa sanomattoman paljon. Tuonne syrjäiseen penkkiin kääntyivät hänen silmänsä usein saarnan aikana. Siinä oli kymmenen vuotta sitten jouluaamuna istunut onnellinen äiti, joka oli silloin vuodattanut ilon ja kiitollisuuden kyyneleitä, nähdessään poikansa, oman ainoan poikansa, seisovan saarnastuolissa ja puhuvan sanoja satojen ihmisten kuulla. Nyt oli tuon syrjäisen sijan anastanut vieras vaimo. Silloista onnellista äitiä ei enää ollut olemassa, paremmin sanoen: onnellinen äiti oli nyt korkeimman onnen saavuttanut. Viime kesänä oli hän hiljaa ummistanut silmänsä ainaiseksi, nähtyään köyhyydessäänkin niin paljon todellista rikkautta ja saatuaan puutteenkin-alaisessa elämässään tuta niin ylenpalttista rakkautta. Suloisena sunnuntai-aamuna he sitten olivat laskeneet hänet siunatun maa-emosen syliin.

Tätä äitiä kaipaili nyt kirkkoherran silmä, ja siksihä hänen saarnaansa niin äkisti tuli uusi kohta. Hän alkoi puhua äidistä... Hyvä lukija! Eihän tarvinnekaan minun kertoa sinulle, mitä hän sanoi. Onhan sinullakin äiti? Silloin ymmärrät, mitä kirkkoherralla oli äidistä sanomista. Jos äitisi on jo kuollut, niin — sitten ymmärrät sen vielä paremmin.

Pian hän palasi aineesensa takaisin ja vei kuulijansa Betlehemiin, seimeen, jossa tänä aamuna onnellinen äiti, maailman onnellisin äiti, katselee lastansa, maailman Herraa. Näin saarnasi hän ensimmäisen joulusaarnansa syntymäseurakuntansa kirkkoherrana. — — — —

Kirkkomaalla oli lunta paljon, mutta kumminkin oli yhden haudan ympäriltä nietokset poljettu tasaiseksi tantereiksi. Se oli kirkkoherran äiti vainajan hauta. Ihmiset näet olivat kirkosta tultuansa, aivan kuin yhteisen suostumuksen mukaan, käyneet Leppäselän emäntä vainajan haudalla. Miksi? — En tiedä. Oppineet ihmiset sanovat tuota uteliaisuudeksi ja oikuksi ja miksi sanonevatkaan. Minä arvelen, että se oli tuommoista sydämmen vastustamatonta vaatimusta, jommoista tunsi jokainen, tietämättänsäkään, että toinenkin tunsi sitä samaa. Ihmissydän on sentään kummallinen kappale. Siinä on niin paljon solia ja salaisia kätköpaikkoja, joihin on paljon romun alle paljon hyvääkin jäänyt. Miekkoinen, joka sen hyvän perille siellä pääsee. Toisinaan taas tuntuu minusta kuin olisi sydän tuommoinen tuhatkielinen kannel, jossa joka kielellä on oma sävelensä; siinä on ihania ja sointuvia, siinä rumia ja räikeitä säveliä. Mutta ihanain sävelten kielet ne ovat loitompana, ne ovat syvemmässä. Ja mikä se milloinkin näitä kieliä heläyttää ja vaiettaa, — sen ties Jumala. Mutta vaikeampi vaan on saada noita syvempiä kieliä soimaan kuin pinnempia. Suuren armon osoittaa Herra sille ihmiselle, jonka Hän sallii heläyttää sydämessä näitä ihanain sävelten kieliä.

Tämmöisiä kieliä kai oli sanankuulijain sydämessä tänään helähdellyt!

* * * * *

Viisikymmentä vuotta!

Kuinka mitätön hetki ijankaikkisudessa ja kuinka pitkän pitkä aika ihmis-elämässä! Viisikymmentä vuotta! Jos katsot viittäkymmentä vuotta tulevaisuuteen ihmis-elämässä, — mikä kamalan pitkä, monivaiheinen taival, jonka päätä et näe, sillä se menee synkkää kaukaisuutta kohti. Tällä taipaleella saattaa ihmisen elämä katketa niin tuhannen tuhannessa eri kohdassa, ja minä hetkenä hyvänsä saattaa yllättää myrsky ja tuisku, ja silloin ovat kaikki tiet ja polut kadonneet, ja poloinen kulkija seisoo siinä yksinään ja neuvotonna. Ja lukemattomat ovat ne, jotka tälle taipaleelle ovat syösseet kaikella nuoruuden innolla ja terveydellä ja ylpeydellä, ja kuinka moni on heistä määrän saavuttanut? Kuinka moni on nuo tuiskut ja myrskyt kestänyt lannistumatta? Kamala taival! Ja kumminkin voisi tuollekin taipaleelle kuka hyvänsä panna tarkat viitat, niin tarkat, ett'ei pimeyskään niitä voi kokonaan syliinsä kietoa. Oletko sinä osannut panna näitä viittoja?

Viisikymmentä ikävuotta — mikä suuri lahja Jumalalta; mutta viisikymmentä vuotta täynnä tointa ja ponnistusta, täynnä siunattua työtä ja hyödyllistä vaikutusta — mikä verraton armo!

Viisikymmentä vuotta oli kulunut siitä kuin kirkkoherra oli ensimmäisen joulusaarnansa kirkkoherrana saarnannut. Viisikymmentä vuotta oli hän hellästi hoitanut ja ohjannut seurakuntaansa. Hellästi kyllä, mutta hänen hellyytensä oli kumminkin kaukana tuosta sairasmielisestä lauhkeudesta, jota maailmassa tavataan välistä sanoa hyvyydeksi. Hän oli suuri ihmissydämmen tuntija, tämä kirkkoherra. Ja juuri tähän kaiken pahan ja hyvän lähteesen hän aina suuntasikin milloin neuvonsa, milloin nuhteensa, milloin musersi sen, milloin rakensi sitä. Niinkuin puutarhuri, lempikukkaansa hoitaessaan, suojelee ja vaalii sitä, mutta myös leikkaa pois semmoiset vesat ja lehdet, jotka sen kasvamista haittaisivat, niin teki kirkkoherrakin. Tahoi niinkuin tunnollinen lääkäri ei milloinkaan ryhdy ainoastaan semmoiseen keinoon, joka vetää haavan kiinni, vaan veitsellensä poistaa haavan sydämmestä itse pahan juuren, niin teki kirkkoherrakin. Ja voi kuinka tämä veitsi teki kipeätä ja viilsi uuden tuoreen haavan vanhan mätähaavan lisäksi! Ja jos tarvis vaati, tehtiin toinen ja kolmas ja useampikin haava. Mutta seuraushan olikin se, että sairas terveeksi tultuaan, kiitollisuudella suuteli tätä samaa kättä, joka oli häntä niin kipeästi haavoittanut. Alinomaa liikkui hän ympäri avarassa pitäjästään, täten tutustuen seurakuntalaistensa kanssa ja jakaen opetusta ja lohdutusta. Ei ollut niin vähäistä huolta, jota hän ei olisi kärsivällisyydellä ja sydämmellisellä osanotolla kuunnellut. Ei ollut niin köyhää ja vaiveroista, joka ei olisi rohjennut milloin hyvänsä mennä kirkkoherran luo, huoliensa huojentamaan, varmana siitä, että apu ja lohdutus on sieltä saatavissa. Näin hän vähitellen saavutti koko pitäjänsä rajattoman luottamuksen ja rakkauden.

Vaan eivät hänen toimensa pysähtyneet ainoastaan yksityisten henkien hoitoon. Hän ei ollut niitä pappeja, joitten mielestä ihmisessä ei olekaan muuta kuin oma itse. Hän oli sanan täydessä merkityksessä työn ja toimen mies, ja kaiken puolisen edistyksen mies, joka tiesi, että ihminen on maailmaan luotu yhteiskuntaa eikä omaa itseänsä varten. Ja tässäkin kohden hän sai taistella monet kovat taistelut seurakuntalaistensa kanssa, ennenkuin hän sai heissä heidän entisen suuren välinpitämättömyytensä yhteisiä asioita kohtaan murretuksi. Taistella, sanoin, mutta tämä ei ollut mitään kiivasta väittelyä siinä tahoi tässä kokouksessa, se oli hiljaista, vuosikautia kestävä selitystä, opetusta, johdattamista, ja seuraus olikin, että kun esimerkiksi kansakoulun asia viimein, viiden vuoden kuluttua, otettiin kuntakokouksessa esille, niin ei ollut ainoatakaan, joka olisi vastustanut sitä. Ja kuinka olisi ollut mahdollista vastustaa asiata, jonka hyödyistä ja tarpeellisuudesta jokaisella oli sydämmen täysi vakuutus?

Vaan pitkäksi kävisi luetella kaikkea sitä, mitä tämä mies teki, joka niin ylenpalttisesti rakasti kansaansa. Tämän kansan keskuudessa hän eli ja vaikutti viisikymmentä pitkää vuotta. Molemminpuolinen rakkaus satoi ihanan siteen paimenen ja lauman välille. Niille taas, jotka pimeyden ja pahuuden tietä vaelsivat, oli hän pelvon ja vavistuksen esine. Hänen nuhteluansa peljättiin enemmän kuin lain kovaa kouraa.

Näin hän eli ja vaikutti kansassaan. Kahdeksankymmentä vuotta olivat koukistaneet tuon ennen niin uljaan, miehekkään vartalon, ja lumi peitti päätä.

Oli jouluaatto jälleen, ja kammiossansa istui vanha kirkkoherra yksinään kiikkutuolissa kätet ristissä. Hiljaista oli huoneessa. Silloin tällöin kuului useamman huoneen takaa lasten iloista puhetta. Siellä toisessa päässä taloa hääräiltiin joulukuusen ympärillä. Kirkkoherra istui yksinänsä.

— "Viisikymmentä vuotta!" huokasi hän.

Ja silloin rupesi hänen ohitsensa kulkemaan entisiltä ajoilta kuva toisensa perästä. Hän näki oman elämänsä vielä kerran. Hän eli elämänsä vielä kerran. Ja kun sitten tuli viimeinen kuva, jossa kirkaan joulupuun ympärillä leikki iloinen lapsilauma, joista yksi ja toinen silloin tällöin meni hyväilemään

vanhaa valkopäistä vanhusta, joka sanomattomalla lemmellä laski vapisevan kätensä kiharaiselle päälle, — silloin nousi hän, meni akkunan luo ja katsellen kaunista tähtien maata lausui:

— "Ääretöntä armoa jokikinen eletty elon hetki. Armon Jumala olkoon kiitetty."

Samassa syöksähti sisään koko joukko lapsia, vanhan kirkkoherran lapsen lapsia.

— "Tule vaari, tule!" huusivat he. "Joulukuusi on jo sytytetty."

Ja kuka kädestä, kuka nutun liepeestä nyt taluttamaan vanhaa vaaria saliin. — — — — —

Huomenna, jouluaamuna, oli saarnaava Lauri, vanhan kirkkoherran pojanpoika, joka vast'ikään oli päässyt ylioppilaaksi. Kummallisin tuntein istui vanha kirkkoherra aamulla rekeen pojanpoikansa viereen. Hänestä tuntui niin sanomattoman keveältä. Tuntui kuin hän itsekin olisi nuori ja ensimmäisellä saarnamatkallansa; tuntui kuin ei makaisikaan luonto pitkää talviuntansa, vaan kevät olisi ja kukat puhkeilisivat. Aamuisen taivaan tähdet ne loistivat niin tavattoman kirikkaasti. Tuntui kuin ne olisivat päätänsä nyökyttäneet vanhalle kirkkoherralle, joka istui tuossa poikansapojan vieressä. Hänen teki niin hyvää sydämessä; hän ei osannut selittää sitä.

Ja kynttilät ne paistoivat jälleen kirikkaasti, ei enää vanhassa mustuneessa, vaan uudessa uljaassa kirkossa, ja ihana jouluvirsi veisattiin jälleen, ja urut soittivat suloisesti, väliin pauhaten ja parkuen, niinkuin olisivat tahtoneet hekin vuodattaa sydämensä kyllyyden tähän ihanaan Herran temppeleihin ja siitä ulos talviseen yöhön ja siitä korkealle ylös, missä ei yötä ole. Niin tuntui kirkkoherrasta, ja hänestä oli kuin pyrki hänen henkensä mahtavain sävelten siivillä sekin korkealle ylös, missä ei yötä ole.

Hän kävi istumaan papin penkkiin. Nuori ylioppilas kulki hänen ohitsensa saarnastuoliin. Ei, oliko se hänen pojanpoikansa? Eikö se ollut hän itse? Olihan hän itse vielä nuori, elämän koitteessa, täynnä luottamusta, täynnä uskallusta ja uskoa; niin, nyt vallitsi nuoruus, ei enää ollut vanhuutta, vanhuus oli kadonnut maailmasta, ja heikkous oli kadonnut, ei enää ollut riitaa ihmisten kesken, ei vihaa, ei vainoa, rauha oli nyt kaikkialla ... niin ... kuulehan — niin sanotaan ... niin sanoo suloinen ääni nyt juuri:

Kunnia olkoon Jumalan korkeudessa ja maassa rauha ja ihmisille hyvä tahto!

Vanha lumen peittäämä pää painui penkkiin.

Saarna loppui, ja urut pauhasivat taas. Voi teitä, te mahtavat sävelet! Sahahtakaa vanhan kirkkoherran luo! Hänen henkensä odottaa teitä. Nostakaa se hennosti sylihinne ja nouskaa sitten kalliin taakkanne kanssa ylös sinne, missä ei yötä ole. Voi teitä, te mahtavat sävelet, kuinka teillä on ihana kantamus!

* * * * *

Ja talvi menee pois ja palajaa jälleen. Kevät kukkii ja kuolee taas. Pitäjän hautausmaa pukeutuu väliin valkoiseen hurstiin ja väliin lehteen ja kukkaseen. Polvi nousee ja elämän menossa temmeltää ja lähtee pois, sijaa uudelle tehden, mutta aina vaan vankkana seisoo hautausmaalla muistokivi, jonka kiitollinen kansa oli vanhalle kirkkoherralle siksi kerran pystyttänyt. Ja aina kuin joku rakkaan vainajansa haudalla käy, poikkeaa hän katsomaan vanhan kirkkoherran muistokiveä. Siihen monasti vanha vaari pysähtyy poikansa pojan kanssa. Kyllähän vaari tietää mitä kiveen on kirjoitettu, mutta miten tuo lieneekään — aina hän poikaselle virkkaa: — "No luepas nyt, oikein selvästi, mitä tuossa seisoo!"

Yksinkertainen on muistopatsas ja yksinkertaiset sanatkin siinä, yksinkertaista ja korutonta kaikki kuten Suomen kansa itsekin.

Poikanen lukee siinä:

Hyvälle Kirkkoherrallensa kiitollinen Seurakunta.

Kiven juurelle istahtaa vanha vaari ja kertoo poikansa pojalle vanhasta kirkkoherrasta. Ja peipponen laulaa läheisen koivun latvassa kaunista virttään. Lieneekö sekin vaariltansa milloin kuullut vanhaa jutelmaa jouluaamusta...

TÄRKEÄT TOIMET.

(Suunnitelma.)

Hän oli halki maan ja ulkomaan kuuluisa, tuo lääkäri, tohtori Z. Minun oli suotu, nuorena lääkärinä, nauttia hänen opetustaan ja neuvojaan, joista sittemmin on ollut paljon hyötyä minulle ja sairailleeni. Olen hänelle ikuisesti kiitollinen hänen opetuksestaan sekä lääketaidossa että maailman katsannossa.

Paljo olisi minulla hänestä kerrottavaa. Juttelen nyt vain yhden tapauksen.

Kerran — minä olin vasta tullut hänen apulaisekseen — oli hänellä muuan erinomaisen vaikea leikkaus tehtävänä. Minä sain onnen olla hänen apulaisenaan. En ikinä unohda tuota miestä, jolle Jumala oli niin ylenpalttisesti jakanut lahjojaan. Mutta näitä lahjojaan hän käyttikin uskollisena palvelijana lähimmäistensä avuksi.

Jo leikkausvalmistuksiansa tehdessään näytti hän kokonaan unohtaneen ulkopuolisen maailman. Terävänä katsoi hänen silmänsä, ja vakaasti käskemällä määräsi hän minulle tehtäväni. Valmistukset suoritettuaan, ryhtyi hän toimeensa. Näytti kuin koko hänen jäntevän sielunsa voimat olisivat yhdistyneet hänen silmäänsä ja käteensä, jossa hän piti veistään. — "Herran nimeen!" virkkoi hän itsekseen ja teki sitten tehtävänsä ja teki kuin mies. Tästä samaisesta leikkauksesta puhuttiin sittemmin lääkäreiden kesken koko sivistyneessä maailmassa.

Sidottuaan haavat hän istahti sairaan viereen, odottamaan hänen heräjämistään unetuksesta. Minä olin väistynyt syrjään ja katselin häntä ihastellen. Voinko minä milloinkaan saavuttaa edes osaksikaan hänen taitoansa? — En milloinkaan, arvelin minä sitten. Minä olen liiaksi paljon ihminen; — hän on pelkkä tiedemies, jota ei vähäpätöinen jokapäiväisyys milloinkaan vie kurimukseensa.

Sairas heräsi, mutta vaipui jälleen unehen. Tohtori Z. määräsi minut jäämään sairaan luokse ja käski jonkun tunnin perästä tulla ilmoittamaan, miten sairaan laita on.

Minä saatoin hänet ovelle. Hän läksi, sen enempää puhumatta.

Ei minusta voi koskaan tulla mointa miestä. Hän on pelkkä tiedemies. Niin ajattelin taas. — — — — —

Parin tunnin perästä läksin hänen luokseen ilmoittamaan, että sairaan tila oli erinomaisen hyvä. Oli myöhäinen vuoden aika. Katujen lyhdyt ne kuumottivat niin himmeinä läpi syksyisen usman. Tohtorin huoneesta paistoi valo.

Minä astuin eteiseen. Ovi hänen huoneesensa oli auki. Minä lähenin ovea ja näin hänen istuvan kyyristyneenä pöytänsä yli. Hänen pieni tyttärensä seiso i hänen vieressään, silmät punaisina itkusta. Kumpainkaan ei ollut kuullut minun tuloani.

Minä pysähdyin oven suuhun. Tuossa hän istui, kuuluisa lääkäri, totisena, ja askaroitsi jotakin tärkeitä. Terävänä oli silmä jälleen, ja vakavassa kädessä oli taanoinen pinsetti, jolla minä joku hetki sitten olin puristanut kiinni sairaan valtasuonta. Hänen kasvonsa juonteet olivat samat kuin äskönkin. Minä astuin lähemmäs — enkä tahtonut uskoa silmiäni. Pöydällä hänen edessään oli — nukki, jota hän kannatti vasemmassa kädessään; oikeassa oli pinsetti ja pinsetissä nuken särkynyt nenä, jota hän verrattomalla tarkkuudella sovitteli paikoilleen.

— "Katso tuossa se on!" huudahti hän ja ojensi nukkea lamppua kohti, niin että se näkyi jälleen entisessä ehjyydessään. Ja pieni Hilja taputti iloissaan käsiänsä, ja hänen silmänsä ne loistivat niin kirkkaina, niin kirkkaina läpi kyyneltenkin. Ja lapsensa iloa nähdessään nousi isäkin ylös, sieppasi pienosen syliinsä ja kohotti hänet korkealle. Samassa hän huomasi minut.

— "Kuinka sairas jaksaa?" kysäsi hän pikaisesti, pitäen lastaan yhä vielä korkealla.

— "Erinomaisen hyvin", vastasin minä.

— "Jumalan kiitos!" lausui hän, otti lapsen jälleen syliinsä ja suuteli häntä.

Ja lapsi juoksi minun luokseni, nukki kädessä.

— "Katso, setä, nyt se on jälleen ehjä!" huudahti hän niin iloisena, niin äärettömän iloisena.

Isä seiso i hymysuin, katsellen lastaan ja minua.

Ja minä?

Minä uskalsin katsahtaa toivolla tulevaisuuteen.

KALALTA.

He olivat hyviä ystäviä keskenään, vaskiseppä Sjöblom ja suutari Niiranen. Yhdessä olivat jo asuneetkin monta, monta vuotta, yhdessä aina seurustelivat. Sjöblom oli nuorempi, mutta perheekäs mies; Niiranen oli vanha poika, mutta Sjöblom'in perheessä hän oli kuin oma jäsen. Väliin ystävykset jankkasivatkin keskenään, mutta sekään ei ollut sen vaarallisempaa kuin että seuraavassa silmänräpäyksessä jälleen olivat paraimpia ystäviä maailmassa. Jankatessaankaan eivät osanneet suuttua toisiinsa.

Kalalla kävivät ystävykset kesäiseen aikaan harva se päivä, ja onni, kuten kalamiehen onni konsanaankin, oli hyvin vaihteleva. Milloin saatiin, milloin oltiin saamatta, milloin oli saalis runsas, milloin vähäinenkin oli päässyt irti.

— "Harmittaa minua vieläkin se hauen pakana", puheli väliin Sjöblom, paluumatkalla. "Harmittaa minua. Suuri oli raato ja niin näet pani vastaan, niin, niin, että... Ja pitipäs vaan pahuksen jo tulla ihan veneen laitaan, mutta siitä sen tonttu vei, ja niin meni leiviskän hauki, meni."

— "No ei se leiviskää olisi painanut sentään."

— "Leiviskääkö? No nyt on kumma! Etkö sinä, hyvä ystävä omin silmin nähnyt, millainen vekara se oli; potki ja molisi kuin vimmattu, niin että töin tuskin ... mutta pidähän hyvä ihminen perää...!"

— "Jahka saan valkeata piippuun."

— "... niin että töin tuskin jaksoin sitä kiskoa, ja justiin kuin olin saanut sen ter-teivelin veneen laitaan, niin siitä sen piti pompahtaa pois."

— "Kun pompahti, niin pompahti."

— "Jassoo! No sinä olet semmoinen jörö, ett'ei sinun ole mielesi mistään paha."

— "Mitäs tuota yhtä haukea viitsisi itkeä?"

— "Itkeä... En minäkään itke, mutta harmittaa vaan... Semmoinen hauki."

Mutta tänä iltana oli onni ollut parempi. Kauniina ja tyynenä päilyili järvi, ystävysten soutuessa kotiansa. Niiranen, tyyni mies, totinen ja tyytyväinen sekä onnessa että vastoinkäymisessä, istui perässä, mutta Sjöblom loisti ilosta. Hän souti eikä malttanut olla vähä väliä vilkaisematta veneen pohjalle, jossa täyden kalakahan vieressä loikoi tavattoman pitkä hauki.

Miltä tuommoinen saalis veneen pohjalla tuntuu, sen tietää jokainen uistaja ja tietää kuinka monta eri mutkaa on, ennenkuin sellainen saadaan veneeseen. Ja tällaistaahan se on:

Soudetaan, soudetaan, soudetaan tuon heinikon laitaa, tämän ruohikon rintaa; milloinkahan vaan tuntuu kädessä tuommoinen säpsäyttävä nykäys. Kunpa tulis, kunpa tulis, jonkinmoinen jätkä. Tässä se nykäisi viime kerran, eiköhän vaan...

Jo nykäisi!

Ja olihan se koko tempaus! Souda, Niiranen, souda, veikkonen! Ala lappaa sitten siimaa veneeseen. Kaukana tuolla se potkaisee tuiman potkauksen ja kohooa veden pintaan, mutta ei auta, tule mukaan vaan, sillä eihän anna perää, ei vainkaan anna perää luja Kajanin uistin, Herman Renfors'in tekemä. Pintaan nousi peto, mutta sukelsi samassa alas jälleen, ja nyt se tulee perässä, tulee, tulee hiljalleen, niinkuin ei olisi niitä miehiäkään.

Jo näkyy; jo näkyy!

Hyvät ihmiset semmoista poikaa! Ei, ei sitä sovi veneeseen ottaa noin nykäisemällä vaan. E-hei! Väsyttää se ensin pitää, väsyttää ihan uuvuksiin asti ja sitten hiljakseen, hiljakseen saada ihan veneen laitaan ja sitten kopsisilmistä kiinni — yks! ja roiskis veneeseen — kaks! Ja tuossa se nyt on. Tuossa se nyt hännällään huitoo ja mellastaa, ja suloisesti jytkähtelee haapainen vene. Pari kolausta vaan melalla, ja niin se loikoo tuossa veneen pohjalla ja täyttää kolme kaarivälystä, vähän neljätkin täyttäisi, jos oikein mittaisi. — —

*****

Semmoinen hauki oli nyt ystävyksillä veneessä. Niirasan verkot olivat nekin antaneet hyvän saaliin.

Kalaonni oli ollut hyvä.

Sjöblom sousti, ja tuntui hänestä soutuakin nyt niin ylen helpolta ja hauskalta.

Kas niin, tuolta tulla tuhuttelee Seppolan salmesta vanha Lauttakosken höyrylaiva "Laine", vanhuuttaan huojuen ja puhkien. Se on vanha raakki, Helsingissä täysin palvellut ja sitten siirretty tänne maan sydämeen, jossa se vielä koettaa kuluneilla masinoillaan välistä käydä kaupungissa tarpeita noutamassa.

— "Niiranen hoi! Soudanko ma vanhan 'Laineen' ympäri?" kysäisee Sjöblom.

— "Älä joutavia! Anna sinä sen kulkea kihnustaa omia aikojaan."

— "Mutta minäpä en malta. Pidäs perää hyvin."

— "No pidetään."

Ukko Niirastakin alkaa huvittaa tämä leikki. Sjöblom soutaa kuin mies, eikä aikaakaan, niin jo ollaan "Laineen" kohdalla.

— "Terve miehille!" huutaa Sjöblom, ja höyryveneestä vastataan iloisesti.

— "Iltaa, iltaa!"

— "Viedäänkös kaupunkiin sana, että masina tulee!" kysyy Sjöblom.

Masinistia harmittaa vähän. Hän silmäisee manometriin: täydet höyryt, enempää ei saa. Alas hän nielaisee harminsa, eihän se ole hänen vikansa, että kone on niin vanha ja kulunut. Nauraen hän vastaa:

— "Vie vainenkin raportti, vie!"

— "No minä taas kun vien", nauraa Sjöblom. Päästyänsä jonkun matkaa "Laine" paran edelle, kääntyy kalamiesten vene takaisin, kiertää sen peräpuolelta ja lähtee jälleen kilpailemaan.

"Laine" panee puita uuniin ja puhkii minkä jaksaa, mutta Sjöblom ponnistaa kanssa, ja vähän ajan perästä on vene taaskin "Laineen" rinnalla.

— "Terveisiä!" huutaa Sjöblom. "Kaupungista käskivät sanoa, että musikin panevat rantaan 'Lainetta' vastaan ottamaan."

Niiranen naurahtaa, masinisti naurahtaa, perämies naurahtaa, yksin halkopoikakin nauraa voileipä kourassa ja posket rasvaisina.

— "Vai musiki oikein? Sitä humööriä!" puhuu masinisti.

— "Niin, musiki ja turkin rumpu."

— "Ähä!"

Pian jäävät "Laine" ja sen hyvänsävyiset kulkijat taaskin jälkeen.

Sjöblom ja Niiranen tulevat pian kaupungin rantaan.

* * * * *

— "Ota sinä, Niiranen, tämä hauki, kyllä minä kannan kahan." Niin sanoo jalomielinen Sjöblom, suoden ystävälleen mielihyvän saada kantaa voitonmerkkiä.

— "Vie sinä vaan hauki edeltäpäin kotia; minä tässä siivoan veneen ja pistäyn vielä puodissa, tupakkia sitä pitäisi hankkia huomiseksi."

— "Ei, no, tuota..."

— "No ota nyt vaan hauki ja astu kotia; kyllä minä sitten tulen vähän ajan perästä."

— "Samahan se nyt on", virkkaa Sjöblom, ja ottaa pajupehkosta vitsan.

Pajupehkosta kaupungin rannassa — ei uskoisi sellaista suuren kaupungin asukas. Mutta kyllä se on ihan totta. Pajupehkoja kasvaa vielä monen kaupungin rannassa armaassa Suomenmaassa; kasvaa meidänkin kaupungissa, ja hauskaa se minun mielestäni onkin.

Vitsa pujotetaan hauen lutusien ja suun läpi, sitten hauki selkään, yli oikean olkapään, ja sitten piippu hampaisiin.

— "Tulethan sinä pian, Niiranen?"

— "Tulen, kyllä minä tulen."

Ja niin astuu Sjöblom armaan taakkansa kanssa ylös rantaa, hiljalleen ja vakavasti, kuten kalamiehen arvo vaatii, ja hauen pyrstö se läpäyttää kantajansa pohkeita vuoroin toista, vuoroin toista, noin, noin. Se tuntuu vähän niinkuin hauskalta.

Ja-ha, tuolla näkyy pienen talonsa portilla lihava Jokelinska... Jokelinska parka! Leskenä on ollut jo monta vuotta, mutta siinäpä sitä vaan elää kihnuttelee muiden perässä. Vainaalta jäi tuo talon räpiskä, mutta onhan siinä eukko paralla suoja ja lämmin. Hyvä eukko, hyvä eukko! Ja voi kuinka nyt pyrkii Sjöblom'in kielelle sanaset:

— "Katsokaas, matami Jokelin! Tämmöinen se taas tuli tällä kertaa."

Mutta semmoista ei salli kalamiehen arvo. Sen vuoksi otetaan vaan piippu suusta, tartutaan lakin lippuun ja noin tyyneästi sanotaan:

— "Hyvää iltaa, matami Jokelin; mitäs kuuluu?"

— "Jumal andako hyvä ildaa", vastaa Jokelinska — Turunko seudulta sitten lienee kotoisin vai Uudestako kaupungista. — Jumal andako! Kattos vaan, kut Sjöblomi jälle piti saara yks tommotto kala!"

Ja Sjöblom'in kieltä polttaa jälleen vastaus: Niin, niin matami Jokelin! Tämmöisiä hauki poikia ei vedelläkään Turun puolella eikä juuri Uudessakaan kaupungissa, — mutta taas tulee kalamiehen arvo väliin, ja siksipä vastataankin vain:

— "Onhan tätä nyt tässä kerraksi keittää."

Ja vastausta seuraa tuommoinen ylen tyyne sylkäys vasemmasta suupielestä.

— "Juu, juu", jatkaa matami Jokelin. "Kyll' se on koko friski kala. Mahraks se paina kuin pal'ja?"

— "Ei tämä paina täyttä leiviskääkään", vastaa Sjöblom, nostaen taakkansa samalla toiselle olkapäälle.

— "Jestapoo!" huudahtaa matami Jokelin. "No sitä ma olen munda, munda kerta sanona, ett' kut Sjöblomi vaan kalaa lähte, niin kyll' maar se saa kans ja. OlikS Sjöblomill' Niiranen föliisäns?"

— "Tuonnehan se jäi rantaan."

— "Saiks Niirane ja?"

— "No miks'ei? Hyvästi nyt taas, matami Jokelin!"

— "Ajöö, ajöö, Sjöblom, ajöö!"

Hiljakseen astuu Sjöblom tuosta eteenpäin.

No niin! Eikös vaan olekin taas ukko Vargentin puotinsa ovella seisomassa sikari hampaissa! Ilkeä ukko, häjy kerrassaan. Sjöblom on suuttunut ukko Vargentin'iin, ei siitä syystä, että Vargentin oli kerran moittinut hänen tinaustaan, vaan muusta, mistä lieneekään. Vargentin! Kauppiaan kirjoissahan tuo on olevinaan, mutta oikeastaan ei ole muuta kuin hyökkäri vaan, tavallinen hyökkäri. On muka hyvinkin ylpeätä miestä siitä, että kenralikuvernöri kaupungissa käydessään oli juhlapäivällisillä puhutellut häntä, vaikk'ei se keskustelu sitä kummempi ollut kuin että kenralikuvernöri oli kysäissyt, oliko hän sen Käkisalmen Vargentin'in sukuja, johon ukko Vargentin oli vastannut: "niet!" — Ja ties millä hän oikein eläneekään. Ei hänellä ole juuri kauppa eikä mitään; kahvikattilansakin ostaa puotiinsa Jantuselta, joka on ihan vuskari.

No niin, Vargentin'ille ei muuta kuin lipun nykäys tervehdykseksi ja: "iltaa!"

Ukko Vargentin nykäyttää päätä, mutta, nähdessään hauen, ei malta olla virkkamatta:

— "Kattos pentelettä!"

Tuohon nyt tahtoisii vanha Aatami saada Sjöblom'ia vastaamaan jotakin vaskiastiain tinauksesta, mutta kalamiehen arvo se välistä sulkee suun vanhalta Aatamiltakin, ja siksipä ei Sjöblom puhukaan

mitään. Hän astuu vaan eteenpäin, tietäen, että ukko Vargentin katselee hänen haukeaan ja näkee, kuinka sen pyrstö läpättyä hänen pohkeitaan, vuoroin toista, vuoroin toista, noin, noin.

Pian on Sjöblom'in kulkeminen kirjakaupan ohitse. Kirjakaupan mamseli istuu avonaisessa akkunassa ja nähtyään hänet, se tahtoo sanoa hänen haukensa, lyö kätensä yhteen ja huudahtaa:

— "Siidos!"

Ja Sjöblom nostaa lakkiansa ja vastaa kohteliaasti:

— "Ku afton!"

Ei hän juuri tykkää tuosta ruotsinkielestä, mutta ainahan sitä tuli vähän opituksi Tampereella, opissa ollessa, ja kun nyt esimerkiksi kirjakaupan mamseli, herttainen ja ystävällinen ihminen, noin kauniisti ihmettelee pulskaa haukea Sjöblom'in seljässä ja ihmetellessään pudottaa silmänsä sukankutimestaan, niin pitäisihän olla oikea peto, jos siihen muuta osaisi vastata kuin: — "Ku afton."

Välittämättä sitten muutamasta maan ukosta, joka suuren hauen nähtyään virkkaa "ohoh", ja muutamista kerjäläispojista, jotka toisiansa kylkeen nyäisten sopottavat: "kaho, kaho!" — saapuu Sjöblom viimein omalle talollensa, omaan pihaan. Työpajaan ohjaa huolellinen mestari ensin kulkunsa: kuinkahan muka täällä työt ovat kulkeneet mestarin poissa ollessa.

Antilla, opinpojalla, on paraikaa kauha sulattua tinaa kädessä, mutta nähtyään ensin mestarinsa ja mestarin seljässä tuon hirmuisen hauen, unohtaa poika parka pian kauhat ja tinat ja jää suu auki ihmettelemään kauheata kalaa. Siinä hän seisoo ja katselee kalan suuruutta, ja mitä suuremmaksi hän huomaa kalan, sitä suuremmaksi kasvaa mestarikin hänen silmissänsä, mutta sitä pienemmäksi samalla käy hänen kauhansa sisällys, sillä sulattu tina valuu hiljakseen lattialle.

— "So, so!" sanoo Sjöblom, "katso työhös!" Antti olisi ansainnut tukkapöllyäkin, kun tuolla tavoin kaataa maahan kallista Englannin tinaa — se ei olekaan semmoista lyijynsekaista tinaa, jota Jantunen käyttää, vuskari, — mutta eihän sitä raskitse kurittaa lasta, ja lapsihan Antti vielä on, mikäs se olisi muuta kuin lapsi? Orpo on Antti poika ja on ollut jo kaksi vuotta opissa. Fiksi poika, fiksi poika.

Mutta Andersson, sälli, on mestarinsa ollessa kalalla, taas käynyt Lipposkan luona naukkaamassa. Mies on ihan tujussa. Kummallinen mies! Selvänä ollessaan ei puhu niin siunattua sanaa, mutta humalassa yhtä mittaa kieltään pieksää. Sjöblom olisi jo aikoja sitten pannut hänet pois, mutta pahas on kumminkin hyvä työmies, Pietarissa opin käynyt ja sitten monta vuotta ollut työssä kuuluisassa prinssin vaaprikassa. Nyt, nähdessään mestarinsa ja mestarin kalan, alkaa Andersson taas tuon pitkän tarinan, jota Sjöblom on jo kuullut sata kertaa, ja joka aina alkaa näin:

— "Entäs kun ennen maailmassa Pietarin kaupungissa. Kun minä olin prinssin vaaprikassa ja sunnuntai-iltoina Hinrinssonin kanssa mentiin Nevalle nuotan vetoa katsomaan — me asuttiin silloin Katarinahovissa —, niin sielläkös lohia saatiin!"

Ja sitten tuo ilkeä mies rupeaa kertomaan noista Nevan lohista, — harmittaa minua ne Nevan lohet. Muikkuja ne ovat tämmöisten haukien rinnalla. Nevan lohet!...

Andersson tarvitsisi nyt toriakin aika lailla siitä, että taas on tujussa, mutta Sjöblom ei viitsi riidellä päihtyneen kanssa. Sen vuoksi kääntyykin hän pois ja mennessään virkkaa tuommoisella puoleksi käskeväisellä puoleksi kehoittavaisella äänellä:

— "Antesson menee nyt maata!"

Ja pois lähtee mestari eikä huolikaan kuunnella, kuinka Andersson lähtee toimittamaan:

— "Vai maata? Soo o! Olenko minä sitten humalassa vai mitä? Maata?... Kyllä minä ymmärrän ammattini ja virkani, minä. Maata?... Juu ja takkar! Kylläpä tässä sitten työt hyvin kävisivät, jos mestarit kulkisivat hailia onkimassa ja kisällit maata rohjottaisivat. Jopa sitten! Pian olisi pankrutti talossa... Vai maata?..."

Ja sitten pitää Andersson Antin kuullen vielä pitkän puheen kunnollisen sällin velvollisuuksista, siirtyen puheessaan vähitellen jälleen Pietarin kaupunkiin ja prinssin vaaprikkaan ja Nevan lohiin, joita hän näki Hinrikssonin kanssa, kun asuttiin Katrinahovissa. Ja Nevan lohista sitä mentiin taas mestarin haukeen ja mestariin. Puhe päättyi loukatun kunnian huudahdukseen:

— "Vai maata? Olenko minä sitten humalassa vai mitä?"

Ja Antti, poika pahainen, on kuin kahden tulen välissä: ei tiedä kumpaisetko ne nyt todella ovat suuremmassa arvossa pidettävät, Nevanko lohet vai mestarinko hauet.

— "Kerrankin", jatkoi Andersson lohijuttuansa, "kerrankin tuli nuotalle taas kenrali Stroganow, hyvin lysti ukko, oli palvellut Klaunoi Staapissa ja ollut oikein Kaukasin sodassa; neljäkymmentä kahdeksan ristiä ja tähteä rinnalla. Minä tunsin ukon oikein hyvin; aina kun nuotalla tavattiin, niin aina puhutteli minua: 'Aha', sanoi, 'Antrei Antreits, pannaankos nuuskaa?' Ja sitten kun ottaa taskustaan keisarin antaman priljanttisen taulinkan; siinä keisarin potretti, ei tämän, mutta sen vainajan, Aleksander ftaroi. Siitä hän minulle sitten tarjosi aina; 'otapas nuuskaa', sanoi, 'Antrei Antreits; minä tykkään Suomen pojista, semmoisista kuin sinä.' Nuuskattiin sitten ja ruperteltiin. Niin, siinä ukko monastikin jutteli minulle semmoista, mistä ei kasettiloissa saanut hiiskahtaakaan. 'Älä vaan', sanoo, 'puhu kellenkään!' No ymmärsinhän minä sen itsekin: 'semmoisia salaisuuksia, joita ministerit vaan tiesivät'."

Jo rupesivat Nevan lohet saamaan Antissa suurempaa kunnioitusta, koska niiden niskassa oli keisarin lahjat ja ministerien salaisuudet.

— "Kerrankin", pitkitti Andersson, "tuli kenrali Stroganow — ukko makaa jo haudassa Volkovan hautausmaalla — tuli nuotalle ja osti nuotan jokeen. Maksoi 150 ruplaa: mikä tuli nuotassa, se hänen. Vetivät, vetivät sitten musikat selkä vääränä, ja kun pesän viimeinkin saivat näkyviin, niin — äläpäs vedä enää!..."

— "No?" sanoi Antti, eikä ollut hauella enää kuin tuuman verta tannerta.

— "... äläs vedä enää! Semmoinen oli peto pesässä, että kenralska kiljasi vaan ja läksi juoksemaan pakoon; tyttäret samaa tietä. Me jäimme vaan kenralin kanssa musikkain melua katsomaan. No siinä ei auttanut muuta kuin kutsu toisenkin vuoron miehet alas — niitä on näes kaksi vuoroa, toiset kun vetää, niin toiset lepää — ei muuta kuin kaikki miehet ylös kiskomaan petoa".

— "No, mikäs siellä oli?"

— "Ei muuta kuin lohi vaan."

Ja nyt oli Nevan lohet kerrassaan voittaneet. Sjöblom parkaa!

— "Puoli tuntia kiskoi kaksitoista miestä vetkaletta ylös, ja arvaahan sen, miten se reuhtoi! Nuotan pesän langat ne ratkeilivat noin vaan, ritsis ratsis. — Jo karkaa! huusi ukko Stroganow. Ja silloin ei auttanut muuta kuin miehet lohen päälle. Ja niin näetsen kävi kak-si-tois-ta miestä lohen päälle istumaan, ja pyrstö letkui sittenkin niin että koko lautta tömisi."

Hauki rupesi taas pyrkimään voittotantereelle, sillä kovin tuntuivat Antista nuo kaksitoista miestä raskaalta taakalta yhden lohen niskassa.

— "Eikä ne musikat olisi sitä hengiltä saaneet, mutta annas kun pappi Stroganow veti sapelinsa ja sivalsi kaksi kertaa, niin pää poikki, pää poikki, ei auttanut."

— "Kuinkas pitkä se lohi oli?" kysäsi Antti verkalleen.

— "Niin, se lohiko? Kaksi syltä ihan jännttiin."

Nyt oli hauki voittanut. Anttikin ymmärsi nyt, että Andersson pani omiaan. Mestarin hauki oli voittanut, ja mestari kohonnut entistä korkeammalle.

Antti läksi pois työpajasta, viemään pormestarille vasta tinattua kahvipannua, ja niin jäi Anderssonilta kertomatta, kuinka kaksi hevosta piti panna vetämään Stroganovan lohta.

* * * * *

Harmissaan Anderssonin kerskailuista, mutta kalamiehen arvo kumminkin säilyttynä, oli Sjöblom vihdoin astunut kotiansa, kyökin kautta tietysti, niinkuin kalamiehen tulee. Siellä ... mutta siellä vihdoin oli kalamiehen arvo kuitti.

Jonkinmoisella caesarimaisuudella paiskasi hän hauen keskelle lattiata, ihailta muijan ja koko lapsilauman, ja istahti itse tuolille, kädet polvilla.

Ja siinä oli sitten ihailemista ja ihmettelemistä. Katsokaa millaiset sillä on silmät ja suu — voi sentään! Heikin tekisi mieli koettaa, ovatko hyvinkin teräviä nuo hauen hampaat, mutta Liisu varoittaa: "älä pittää tommea, te pullee!"

Ja Sjöblomista tuntuu niin lystiltä ja hyvältä tuo Liisun varoitus.

— "Te pullee, te pullee!" toistaa hän itsekseen ja nauraa.

Mutta Sjöblomska seisoo jo kahvikattilan ääressä kalamiehelle lämmintä kuppusta keittämässä, ja

hyvillään on emäntäinen kauniista kalasta, josta tuo osa keitetään ja tuo suolataan ja tuo paistetaan.

— "Mamma, katso!" huudahtelevat lapset, ja milloin on äidin katsominen selkä-evää, hirveän suurta, milloin leukaa.

— "Jaa-a!" virkkaa hän silloin. "No se meidän pappa, se se on...." eikä hän sanokaan, mitä se meidän pappa oikeastaan on, mutta lapset ymmärtävät hyvin hänen tarkoittavan sitä, että meidän pappa se on jotakin semmoista, mitä muut papat eivät ensinkään ole.

— "Annas, muija kulta, puntari tuolta naulasta", puhuu Sjöblom, pistää sitten koukun hauen leukaan, mutta eihän tuommoista hirttä voi lattialta punnitakaan. Tuolille nousee Sjöblom. "Saa nähdä ottaako tää meidän puntari tätä ensinkään." Ottaa sentään, mutta kyllä menee kanssa hankki lähelle koukkua. Käsikin ennättää jo ruveta tutisemaan ennenkuin puntari seisoo.

— "Kahdeksantoista naulaa ja yks vartti. Jaa-a!"

— "No mutta!"

Ja siinä nyt kotilietensä ääressä, vaimolleen ja lapsilleen, kertoilee Sjöblom juurta jaksain tämänkin hauen pyynnin, alkaen: "no ensin mentiin ukko Niirasen kanssa Seppolansalmeen" ja päättäen vihdoin: "ja tuossa se nyt on!"

Lapset tosin eivät ole selvillä kaikista pienimmistä pyynnin mutkista, mutta siihen päätökseen he kumminkin tulevat, että papan hauenpyynti oli melkein samanlaista kuin maisteri Korssman'in karhunajo viime talvena Suojärvellä. Siitä oli maisteri itse kertonut heille, kun lapset olivat käyneet katsomassa ammuttua karhua maisterin liiterissä.

Mutta mihinkä jäi ukko Niiranen meiltä?

Veneen siivottuansa läksi hän hiljalleen nousemaan mäkeä. Jokelinska ei ollut enää talonsa portilla, mutta Niiranen, tultuansa hänen akkunansa alle, kopautti akkunaan.

— "Matami hoi!"

— "Kas Niirane!" vastaa Jokelinska, avaten akkunan. "Hyv' ilda, hyv' ilda! No kattos kut Niirasella on kaloi."

— "Tuoss' ois teille, matami, vähän niinkuin tuomisia", virkkaa Niiranen ja nostaa kahastansa kaksi kaunista kuhaa akkunalaudalle.

— "No mut Niirane kulda", sanoo matami ihan liikuttettuna. "Mitästä mulle tämmotto iso kala? Eiks siell' olis pari pikkuruist' affent' vaa?"

— "No ei nyt ahvenista; hyvän kuhan minä olen teille luvannut, ja nämä on nyt hyvän puoleisia. Ottakaas koreasti vaan, matami."

— "Suur kiitosta, hyvä ystävä! Kyll' se on julman lusti kut minä saan sunnundan oikee färski kala. Niin, niin, Niirane se muistaa vanha leske."

Ja eukko parka niaa niaamistaan, ja kyynel oikein kiiltää hänen silmässään.

— "No mitäs turhia. Hyvästi nyt vaan!"

Poikettuaan sitten puodissa, astui Niiranen Vargentin'in puodin ohitse hänkin. Ukko Vargentin seisoi yhä vielä puotinsa ovella sikari hampaissa.

— "Kas, Niirasella on kaloja kanssa, mutta Sjöblomipa oli oikein ylpeätä miestä tässä äskön."

- "Vai oli?"

— "Oli niinkuin mikä patrona ikään, kun kerran oli saanut hauen."

— "On se niitä saanut niin monta."

— "Lienee saanut, mutta ei pitäisi olla niin ylen ylpeä."

— "Ei hän sentään ole läheskään niin ylpeä kuin patrona Vargentin."

Tuota vastausta ei ukko Vargentin ollut odottanut. Hän kiepsahti puotiinsa ja kiljasi puotipojallensa:

— "Niiraselle ei saa antaa lainaksi yhtään eikä Sjöblomillekaan."

— "Eihän ne ole koskaan tahtoneetkaan."

— "Niin, mutta ei saa antaa, muista se!"

— "No, no."

Kirjakaupan akkunasta äänsi herttainen mamseli:

— "Näkikis Niirain se Sjöblomi suur kala?"

— "Näinhän minä kyllä."

— "Se on yks hyvä fiskari."

— "Hyvä se on, se on semmoinen uljas mies, oikein potra poika!"

Kirjakaupan mamseli pujahti kyökkiin tiedustamaan piialtaan, mitä se potra merkitsee.

— "Kahos mokomoo sannoo!" vastasi piika. "Lienöökkö tuo ruohtia vai mittee lienöökkään."

* * * * *

Kotia tultuansa Sjöblom'in taloon, pistihe Niiranen ensin omaan kamariinsa tuparakennuksessa ja heitettyään kalamiehen tamineet pois astui kyökkiin hänkin, juuri kuin Sjöblom oli päättänyt kertomuksensa.

Niiranen oli talon ystävä, semminkin lasten.

— "No Niiranen setä! Kas sinullakin on noin hirmuisen paljon kaloja!"

— "Niin mutta kuules, setä, katsopas tuota papan haukea!"

— "Niin, mutta koetas nostaa sitä!"

— "Niin niin, mutta katsos millaiset hampaat sillä on!"

Lapsilauma oli piirittänyt ukko Niirasen joka haaralta. Hän istahti tuolille, otti Liisun syliinsä ja puheli:

— "Kyllä se teidän isä saa suuria ja koreita kaloja, mutta ei se sentään niin kauniita saa kuin setä. Setä saa väliin kultakalojakin, ja niitä ei tarvitse keittää eikä paistaa."

Ja hän veti taskustansa paperikäärön ja antoi siitä neljä kultaista kalaa, yhden kullekin lapselle.

No herttaisia asioita! Ihan kultaiset kalat, suomukset kultaiset ja evät kultaiset ja kaikki. Papan hauki — mitä se enää olikaan näitten rinnalla?

— "No mitäs se setä aina lapsille namuja tuo? Vielä näille tässä nyt kultakaloja!" puheli hyväntahtoinen emäntä. "Käykäähän nyt, Niiranen, tänne sisään; no, Sjöblom, tule sinä kanssa; juotte kupin kahvia".

Sisähuone on pieni, mutta siisti. Valkoiset uutimet akkunassa, kukkasias akkunalaudalla, ei tomun jyvistäkään yksinkertaisilla huonekaluilla. Kauniisti paistaa aurinko kauniina heinäkuun iltana puhtaasen huoneeseen, jossa istuu ja puhelee joukko yksinkertaisia, onnellisia ihmisiä. Akkuna on auki, ja hiljaa löyhähtelee tuuli sisään. Ulkona sirkuttelevat linnut ja sääsket surisee.

Kirkolta kajahtaa kellon ääni, ilmoittaen lepopäivän alkua, ja sen ääni kuuluu niin juhlliselta, niin rauhalliselta.

— "Lapset, lähdetäänkö huomenna sedän kanssa kirkkoon?" kysyy Niiranen.

— "Mennään, mennään, voi hyvä setä, mennään vainenkin. No voi kuinka se on hauskaa!"

Kultakalat eivät ole enää mitään tähän verraten.

— "No mennään sitten ja ihan urkulehterille mennäänkin".

Tämä on korkein määrä onnea. Kirkossa on niin tavattoman mieluista olla, se on totta, mutta isän ja äidin kanssa kun ollaan, niin ei näe joka haaralle. Pappia alttarilta ei näe kuin vähäisen, alttaritaulua vaan toisen puolen, urkuja samoin vaan toisen. Mutta urkulehteriltä näkee joka haaralle, näkee kaikki ihmiset ja kuvat ja numerotaulut, näkee papin saarnastuolissa ja pulleaposkisit enkelit, jotka

saarnastuolin katossa puhaltavat torvea, näkee kuinka urkuri soittaa, näkee kuinka hänen sekä kätensä että jalkansa soittavat, näkee kuinka Kuivalainen, vanha sotamies, kunniamerkki napinlävessä, polkee urkuja ja laulaa samassa suuresta virsikirjasta, vaskisankaiset silmälasit päässä, näkee kuinka lukkari panee numerot joka eri virteen ja kääntää taulun seurakuntaan päin, ja aina, ennenkuin viimeinen värssy alkaa, nopeasti kääntyy urkuriin päin ja kuiskasee: viimeinen värssy.

Niiranen, setä Niiranen, sinä olet kaikkein paras setä maailmassa!

Ja kaikkein paras setä istuu tuolilla ja puhaltelee piipustansa renkaita, joita lapset ihailien katselevat; ne leviävät ja suurenevat ja vihdoin laskeutuvat lattialle.

Sjöblom istuu poikkipuolin tyhjässä kehdoissa, kaataa kahvia teevatiin, puhaltelee siihen pari kertaa, härppää sitten ja haastelee;

— "Kyllä tämä kesäinen aika on sentään vähän niinkuin lystiä aikaa. Kaikki on näetsä niin kaunista ja ilmakin niin lämmintä... Tässä sitä näin istuskelee ja ryypää kahvia ... niin, meidän mamma se on niin hyväntahtoinen ihminen. Mamma, viepäs kahvia verstaasen Antessonille ja anna Antti pojalle kanssa. Mitäs, Antesson oli vähän tujussa, mutta vähät siitä, hyvä sälli hän on, ja Antti poika on fiksi poika kanssa. Vie kahvia heille. Mitäs, tämmöinen korea ilma ja linnutkin laulaa. — Mutta kuules Niiranen", puhelee hän vähän ajan perästä ja iskee silmää, — "kyllä sinun sittenkin olisi pitänyt naida."

— "Maltahan nyt", myhähtää Niiranen, "onhan minulla jo morsian". Sen sanottuaan hän nousee akkunan luokse, jossa kauniimpana muita kukkasias kasvaa ruusu. Se on Niirasen kukka. Hän on hoitanut sitä jo monta ajast'aikaa, mutta pitänyt sitä matami Sjöblom'in kukkasten luona, "sillä sen olisi ikävä yksin". Ties mistä syystä hän on ruvennut sitä sanomaan morsiameksensa. Kolme ruusua siinä kukoistaa, neljäs on juuri puhkeamassa.

— "Tuosta puhkeaa huomiseksi uusi ruusu, ja sen minä panen Liisun hivuksiin", virkkaa hän.

Onnellinen Liisu ei osaa puhua mitään. Samassa lentää pääskynen tuvan katolle ja rupeaa visertämään.

— "Kuulkaas lapset", virkkaa Niiranen, "tiedättekös, mitä pääskynen sanoo?"

— "Mitä se sanoo, mitä?"

— "Kuunelkaas tarkkaan, niin näinhän se laulaa..."

Virsut jäi Viroon
Saappaat jäi Savoan
Itse tuln näille maille narrrrriks'!"

Se huvittaa lapsia äärettömästi. Kilvan he koettavat muistella pääskynen laulua, yhä sekaantuen ja yhä uudistellen.

Ja vielä sittenkin kuin jo Niiranen on mennyt yksinäiseen tupaansa ja lapset käyneet vuoteisinsa, vielä sittenkin he itseksensä muistelevat tuota lystimäistä viserrystä. Aurinko on jo aikaa sitten laskenut, ja kesäinen valoisa yö on tullut, mutta vielä kerran kysäisee Paavo:

— "Heikki kuules!"

— "No?"

— "Mitenkäs se olikaan?"

— "Virsut jäi Saksaan ... ei, Virsut jäi narr... ei, Virsut jäi Viroon, saappaat jäi Savoan, itse tuln näille maille narrrrriks'."

Se on niin lystiä.

Liisu on nukkunut jo, mutta hän kääntää päätänsä toiselle poskelle ja naurahtaa unissaan. Muistelleeko hän pääskynen laulua, vai setä Niirasen lupaamaa kukkasta, vai nähneekö unissaan pulleaposkisia enkeleitä, jotka saarnastuolin katossa puhaltavat torvea...

KOSTO.

Tämä on vain hyvin yksinkertainen tarina. Kaukana salolla, savupirtissä sen kerran juttelin talonväelle, päreen valossa, talvisena iltana. Rukit minua säestivät, säesti sirkkakin. Väliin täytyi keskeyttää, kun lapsi kätkyessä heräsi ja rupesi itkemään; sitten jatkoin taas. Välistä huomasin, kuinka yksi ja toinen rukki pysähtyi, mutta alkoi sitten taas hyrinänsä. Joskus vaikenin sirkkakin — mitä lieneekään miettinyt — ja jatkoi sitten jälleen lauluansa.

Otavan sarvet osoittivat jo puolen yön aikaa, kun olin jutelmani lopettanut.

— "No niin", virkkoi isäntä, "katsos vaan, miten kävikään hyvästi!"

— "Hohoi-jaa!" huokasi emäntä, ja taisi hänen esiliinansa samassa saada jotakin tekemistä hänen poskiensa kanssa.

Mutta vanha mummo istui sängyn laidalla, ruumistaan heilutteli ja puheli pienelle tyttöselle:

— "Katsos, lapseni; niin se käy, kun ihminen kosta; mutta kosto onkin Herran Jumalan."

— "Mummo, mikä on Herran Jumalan?" kysyi lapsi.

— "Kosto, lapseni, kosto."

— "Kosto", toisti tyttönen, eikä oikeen näkynyt vielä ymmärtävän, mikä se oikeastaan on, tuo kosto, mutta syvälle lapsen mieleen lienevät kumminkin mummon sanat painuneen, sillä huomenna vielä, kulkiessani etehisen kautta, kuulin tyttösen, kivillä leikkiessään, puhelevan itseksensä:

— "Kosto on Herran Jumalan".

Niin, tuommoinen yksinkertainen, salon väelle kerrottu, jutelmani tämä vain on, ja siltä varalta sen tähän painatinkin, että jos joskus maailmassa sattuisi miten kuten savupirttiin saapumaan, niin kenties sitä edes siellä vielä kuunneltaisiin.

I.

Kaulion talo oli hyvin suuri ja mahtava. Pellot olivat suuret, niityt avarat, metsät laajat ja takamaat virstoja päähän ja toiseen. Suurta oli Kaulion talossa kaikki. Hevoset olivat muita suuremmat, lehmät iso-rotuisia. Yksin kissakin, laiska syöttiläs, oli suurempi kuin muitten ihmisten kissat.

Suuri oli isäntäkin talossa. Kolme tuumaa hän täytti yli kolmen kyynärän. Pää oli suuri, nenä oli suuri, ja suuri oli vatsakin.

Suuri oli Kaulion rikkaus myös. Se oli hankittu niinä aikoina, jolloin metsästä äkisti alkoi virrata kultaiset lähteet, ja jolloin luultiin kalliin isänmaan kerrassaan kääntyneen kulkemaan onnellista tulevaisuutta kohti. Monen pankin kirjoissa koreili Heribert Kaulion nimi, ja paksu oli velkakirjain tukku hänen tammisessa, uudenmallisessa kaapissaan.

Suuri oli Heribert Kauliolla seurakin. Kaikki pitäjän herrat, arvoisasta provastista hamaan käräjäkirjurin renttuun asti, kävivät siinä talossa vieraisa. Ja siitä oli Kaulion isäntä hyvin ylpeä.

— "Kun herrat minun talooni tulee", oli hänellä tapa sanoa, "niin eivät tahtoisi suurin surminkaan lähteä pois".

Ja usein puheli hän näin:

— "Otanpa tästä ja lähden tuomarin luokse totia juomaan. Tavattiin toisiamme provastin tyttären kihlajaisissa, niin sielläkö alkoi pyytää ja mankua: tule nyt, veikkonen, meilläkin käymään, ethän sinä ole meidän ovea avannut kahteen viikkoon. — Tuolla lailla hän kärtti ja kärtti. No pitäähän sinne mennä ukon ratoksi ja mielihyviksi".

Kerran oli läänin kuvernörikin ollut hänen talossaan yötä, ja tästä oli Heribert niin ihastunut, että paikalla, kuvernöriin lähdettyä, oli teettänyt pitäjän maalarilla taulun, johon siniselle pohjalle oli punaisilla kirjaimilla kirjoitettu:

Däsä on käynyt mahaherra.

Tämä taulu pantiin riippumaan Kaulion saliin. Niinkuin näkyy, ei pitäjän maalarin ollut oikein luja oikokirjoituksessa. Viimeisessä sanassa oli hän ensin piirtänyt mah ..., mutta huomattuaan "maa" sanassa olevan kaksi a:ta, oli hän sysännyt toisen a:n h:n jälkeen, arvelleen kai, että kyllä taitava lukija osaa sen panna paikoilleen, ja niin oli siitä syntynyt "mahaherra".

Kyllähän Heribert isäntä oli vähän moittinut maalaria siitä, että hän oli taulun pilannut "niinkuin tieteellisessä katsannossa", mutta maalari oli ylpeätä puolestaan hänkin ja oli tiuskaissut: minkä minä kirjoitin, sen minä kirjoitin. Utta taulua ei Kaulio raaskinut teettää, sillä hän oli saita, niinkuin kaikki hänen kaltaisensa rikkaat.

Oikeastaan oli tuo taulu sentään varsin viatonta laatua, mutta pilkkakirveet saivat siitä hyvän tahkon kirveittensä hiomiseen. Kuvernööri kun oli peräti laiha mies, niin ei mahaherran nimitys häneen ensinkään sopinut. Sen sijaan sovitettiin se Kaulioon itseensä, ja pian syntyi pilkkalaulu, jota paljon laulettiin pitäjällä ja joka alkoi näin:

Ja nyt minä laulan loilottelen
Yhden lystin laulun,
Kun Herpert herra, mahaherra,
Teetti nätin taulun.
Kuvernööri Kuntermanni
Kävi siellä kerran
Ja teki meidän Herpertistä
Helsingin suuren herran.

Tästä huolimatta seurusteli Heribert isäntä eli, niinkuin häntä myöskin sanottiin, herra Herpertti, yhä edelleen herrasväen kanssa. Talonpoikaisista hän ei suuria välittänyt. Näitten kanssa oli hänellä yhteyttä ainoastaan silloin kuin he tulivat häneltä rahoja lainaamaan tahi korkoja maksamaan.

Kaulion kartanossa oli kaikkea yltä kyllin, mutta kumminkin puuttui sieltä paras, talo oli emäntää vailla, vaikka Herpertti oli jo kappaleen matkaa viidennellä kymmenellä. Miks'ei Kaulion isäntä ollut nainut, sitä on vaikea sanoa. Rikas mies hän oli ja uljaan talon isäntä, niin että kyllä olisi saattanut naida, mutta olipas hän sittenkin vain vanhana poikana. Ja ties kuinka se välistä maailmassa käykään niin kummallisesti. Tuoss' on rikas ja mahtava mies, jolla kyllä olisi varoja elättää kuinka suuri perhe tahansa, mutta naimisesta ei tule sittenkään mitään. Tässä taas joku köyhä läksijän mies tai torppari, joka naida napsauttaa jo nuorena, ja lapsiliuta se kihisee kuin muurahaispesä ahtaassa mökissä.

Melkein jokaisessa seurassa, minne Kaulio tuli, olikin tavallisimpana puheen aineena hänen naimattomuutensa. Siitä puhuttiin täydellä todenteolla ja siitä puhuttiin muutoin vaan, kun ei muusta mistään ollut puhumista. Ja Kauliokin puheli asiasta eri tavalla, milloin totisena, milloin nauraa hojotti muitten mukaan, milloin suuttui, milloin ei puhunut mitään.

Nimismiehen luona pidettiin kerran pitoja. Nimismies oli saanut kunniamerkin, niin sanotun Stanislain ristin, uutterista toimistansa, ja iloissansa siitä, että hänet nyt muka oli tehty ritariksi, oli hän kutsunut luoksensa kaikki, mikä vähänkin haiskahti herralle. Siellä sitten juotiin ja lyötiin korttia ja naurettiin ja laulettiin, niinkuin tavallista on.

Herpertti oli tietysti myöskin siellä, ja joi ja löi korttia ja nauroi ja lauloi hänkin.

Puhe kääntyi illemmalla tavalliselle uralleen.

— "Mutta kuules nyt, Herpertti!" sanoi nimismies. "Sanohan nyt todellakin, milloinkä sinä, poloinen, viimeinkin nait!"

— "Jaha!" alkoi Herpertti hyvin totisesti; "Sen minä sanon sinulle, arvoisa veli ja ritari". (Tämä kunnioittaminen herätti suurta huvitusta muissa). "Kyllä minä naisin, naisin minä; mutta kun en löydä oikein mieleistäni. Kyllähän niitä tulijoita olisi, mutta tämä mies ei huolikaan joka tytöstä. Pata valttia", lisäsi hän sitten ja löi nyrkillään pöytään, siten vahvistaakseen arvonsa osoitusta.

Kaulion vastassa sattui istumaan muuan huonokuuloinen maanmittari, jota sanottiin typeränpuoleiseksi mieheksi, mutta jolla kaikessa hänen typeryydessään oli se hyvä avu, että hän puhui suoraan.

— "Hm!" mörähti hän. "Katkeria ne oli, sanoi kettu pihlajanmarjoista."

Herpertti närkästy.

— "Meinaatko sinä, arvoisa veli ja insenyööri, ett'en minä saisi morsianta, jos tahtoisin?"

— "Niin minä arvoisa veli ja insenyööri juuri meinaan", matki maanmittari, yrmeä mies.

— "Hahaha!" nauroi Kaulio, vatsaansa pidellen. "Insenyööri kukaties luulee, että miehellä pitää olla vähintänsä kymmenen tuhatta markkaa velkaa, ennenkuin voi muijan saada."

Herpertti tähtäsi tällä puheellaan juuri maanmittaria, jonka tiedettiin olevan suurissa veloissa.

Maanmittari lensi tulipunaiseksi. Hän hyppäsi istuimeltaan, astui Kaulion eteen äkäisenä kuin riidanhaluinen kukko ja ärjäsi.

— "Saavat velkaisetkin miehet muijan itselleen, mutta Herpertti Kauliolle ei lähde yksikään tyttö, vaikka olisi herra Herpertillä rahoja taskussa vielä enemmän kuin tyhmyyttä kallossa".

— "Pata valttia", sanoi Kaulio eikä ollut kuulevinansakaan.

Tämä saattoi maanmittarin ihan vimmaan.

— "Lyö sinä pataa tahi pannua", kiukutteli hän, "mutta minä lyön vetoa, ett'ei esimerkiksi Konkkan Annikaan, oman torpparisi tytär, huolisi sinusta. Niin se on."

Nyt sinkosivat kortit Kaulion kädestä.

— "Lyödäänkö vetoa?" huusi hän.

— "Lyödään vaan!"

Pian ilmaantui puolustajia sekä Kauliolle että maanmittarille. Ja kumpaisistakin kiihoittuneena, virkkoi Kaulion iso isäntä vihdoin näin:

— "No minäpä tahdon näyttää arvoisalle ja viisaalle insenyörille, että hänkin nyt on puhunut vähän niinkuin leikatusta lampaan päästä. Huomispäivänä lähden Myllymäkeen Annia kosimaan ja sieltä tulen suoraa päätä morsiamen veljen kanssa pappilaan panemaan kuulutukseen. Olkaa kaikki siellä huomana iltapäivällä. Hahaa!" lisäsi hän ja ojensi pitkää vartaloansa suoraksi. "Herpertti Kaulio ei olekaan jokaisen maitten mittaajan pilkattava."

— "No mutta kuules nyt, veli hyvä", sanoi nimismies, "ethän sinä todellakaan aikone pelkästä kiusasta ottaa Konkkan Annia?"

Herpertti räjähti nauramaan.

— "Minäkö? No enhän nyt sentään! Muutoin minä vaan kosin pilan vuoksi, peruutan sitten kaupat ja annan hyvikkeeksi muutaman sata-markkasen. Kaikki viisaat miehet eivät sitä voisi tehdäkään, mutta Herpertti vaikka piippuansa sytyttelisi semmoisilla paperiliuskoilla."

— "Ei ole hyvä leikkiä tuommoisilla asioilla", arveli tuomari.

— "Hohoo!" vastasi Kaulio "kyllä minä asiani vastaan."

— "Entäpä", pisti nimismies väliin; "entäpä, jos kosiminen kävisi hullusti?"

— "Arvoisa veli ja ritari!" huudahti Kaulio; "ettäkö minä saisin rukkaset, vai mikä oli meininkisi?"

— "Ja ne saat kanssa ilman mitään meininkiäkään", tokaisi jälleen maanmittari.

— "Vai niin, soo!" ylpeili Herpertti. "No ellen minä ole huomenna viimeistään kello seitsemän illalla pappilassa, niin löytää herra ja insenyöri, kotia tultuaan, tallissansa minun parhaan oriini, josta olen maksanut 2000 markkaa, vieläpä rahat lautaan, ilman mitään velkakirjaa. Minä voisin vaatia samanlaista vedonmaksua, jos voitaa, mutta koska semmoinen taitaisi käydä vähän vaikeanlaiseksi herra insenyörille, niin tyydyn minä siihenkin, että herra insenyöri saa pikkuisen hävetä."

Pidot loppuivat, niinkuin tavallista on, vasta aamupuolella yötä, jolloin vieraat hajosivat, kokoontuakseen seuraavana iltana pappilaan.

* * * * *

Konkkan pienessä torpassa asui nuori Lauri torppari sisarensa Annin ja vanhan, kivullosen äitinsä kanssa. Köyhiä he olivat, mutta hurskaita ihmisiä. Puhtaus ja järjestys vallitsi pienessä torpassa sekä sisällä että ulkona. Pihana oli soma nurmikko aidattuna erilleen ulkokuoneista. Olipa mäenpäivänpuoleisella rinteellä vähäinen kasvitarkin, johon Anni suurilla ponnistuksilla oli istuttanut muutaman omenapuun ja kymmenkunnan marjapensaita. Pieni oli pirtti, mutta puhdas ja valoisa. Lattia oli pesty, uuni valaistu. Olipa seinällä vähäinen hylly ja siinä raamatun ja virsikirjan vieressä muutamia muitakin kirjoja. Oli siinä Suomen kansan historia, oli siinä Oksasen ja Suonion runot ja moniahta vuosikerta Uutta Suometartakin. Hiljaista tyytyväisyyttä tiesi tuvassa kaikki. Yksin sairas äitikin, joka ei moneen vuoteen enää ollut kyennyt nousemaan vuoteeltaan — hänkin näytti iloiselta ja tyytyväiseltä. Veljen ja sisaren välillä vallitsi mitä hellin rakkaus. Kumpikin koettelivat kilvan huojentaa toistensa töitä ja vaivoja ja yksin voimin hoitelivat vanhaa äitiänsä.

Suuri kunnia oli tapahtunut tänään Konkkanan pienelle torpalle, sillä itse talon isäntä, Herperti Kaulio, oli tänään tullut sinne uljaalla oriillansa. Tuossa hän nyt istui pöydän päässä, käsi puuskassa, puhellen torpparinsa kanssa suosiollisesti ilmoista ja vuodontulon toiveista.

— "Lauri", sanoi hän vähän ajan perästä. "Käskepäs Matti sisään."

Matti renki ilmaantui kynnykselle.

— "Matti", sanoi Kaulio, osoittaen pöydälle panemaansa hopeahelaista piippua ja kaunista tupakkikukkaroa. "Matti, panes mulle piippuun ja mene sitten matkaas."

Matti teki kuten oli käsketty, pani nöyrästi piippuun ja yhtä nöyrästi meni pois.

Kaulion isäntä istui kauan aikaa mahtavassa asennossa ja katseli mahtavasti ympärilleen, syljeskeli vielä mahtavammin ja puhkesi viimein puhumaan.

— "Tiedättekös nyt oikeen", kysyi hän, "mitä varten minä olen tänään tehnyt tällaisen kunnian, että olen ajanut tänne parhaalla orallani?"

— "Mahtaa olla tärkeitä asioita, isäntä", vastasi Lauri, "sillä harvoinpa tämmöistä on tapahtunut."

— "Niin onkin, niin onkin", lausui isäntä tyytyväisenä ja nauroi niinkuin hyvällekin asialle. "Enkä minä luule tässä tarvittavan pitkiä puheita niinkuin tieteellisessä tahi valtiollisessa tarkoituksessa, sillä olettehan te yksinkertaisia ihmisiä. Lyhvimmästä tärkeimpään: minä olen tullut tänne tahtomaan Anniä vaimokseni. Ja niin minä nyt meinaan, että me Laurin kanssa suoraa päätä lähdemme täältä pappilaan kuulutuskirjaa ottamaan."

Lauri ja Anni seisoivat hämmästyneinä. Tämä oli niin äkkinäistä, niin odottamatonta kuin salama selvältä taivaalta. Anni ei näkynyt voivan käsittää asiata ensinkään. Kalpeana ja säikähtyneenä katseli hän vuoroin veljeänsä, vuoroin ankaraa isäntää, joka nyt oli puhunut jotakin niin kamalata, ettei Annin pieneen pääkköseen tuo ajatus vielä voinut sijaansa saada.

Kaulio katseli riemastuksella tätä hämmästyä.

— "No-no", virkkoi hän kotvasen kuluttua. "Kovinpa näytte säikähtäneen, hyvät ystävät. Mutta onhan se tiettykin, ettehän ole voineet — puhuakseni tieteellisessä katsannossa — tämmöistä onnen potkausta odottaakaan. No, Anni, tulepas nyt tänne!"

Niinkuin haavoitettu otus parkaisee ja hurjasti syöksee syrjään, niin parkaisi Anni raukkakin ja riensi tuvasta ulos.

— "Isäntä", sanoi Lauri vakavasti, "ei nyt sentään pitäisi tehdä pilaa työstä tämmöisillä puheilla."

— "Eipä minulla ole aikaa pilapuheisin teidän kanssanne. Pane päällesi pian ja lähdetään pappilaan."

— "Kiitoksia paljon, isäntä, meille tekemästänne kunniasta, vaan enhän minä ... tuota ... ole toisen niinkuin ... asiata ratkaisemassa."

— "Kukas sitten?" kysyi Herperti aivan kummastuneena.

— "Anni päättäköön itse. Se on ihan hänen asiansa," vastasi Lauri.

— "Mitä joutavia? Tiedänhän minä, että hän suostuu. Vai ei torpan tyttö ottaisi pitäjän rikkainta isäntää? Ja tuossa", lisäsi Kaulio, "tuossa on lahja morsiamelle." Sen sanottuaan, veti hän lompakostaan viidensadan markan setelin ja viskasi sen pöydälle.

— "Malttakaa vähän", sanoi Lauri. "Minä käyn kysymään Annilta."

Anni parka oli paennut kylmään aittaan.

— "Anni!" sano Lauri, "sinä olet itse kuullut, millä asialla Kaulio meillä on. Mitäs sanot?"

Anni loi kauniit silmänsä veljeen ja katseli häntä hetkisen, ikäänkuin tutkistellen Laurin omaa ajatusta. Mutta Lauri oli kamalan totinen; ei väräyskään hänen kasvoissansa osoittanut hänen sydämensä ajatusta.

— "Anni!" virkkoi hän uudestaan. "Isäntä tuolla tahtoo vastausta. Köyhästä torpan työstä saattaa ... tuota ... tulla niinkuin rikkaan talon emäntä. Mitäs sinä vastaat?"

Tulvana syöksähtivät kyyneleet Annin silmistä. Hän heittäytyi veljensä kaulaan.

— "Veli, armas veli!" huusi hän. "Sinä olet tähän asti ollut niin hyvä, — tahdotkos sitten nyt panna minut turmioon? Armas veli! Älä pakota minua menemään tuolle miehelle. Anna minun olla luonasi. Jos en jaksakaan sinua suuresti auttaa, niin hoidanhan minä toki vanhaa äiti parkaa. Älä, rakas veli, hylkää minua!"

Hellästi silitteli Lauri nyhkyvän sisarensa hivuksia.

— "Sisko kulta!" sanoi hän. "En minä aikunut pakoittaa sinua. Arvelin vaan niin puolin, että sinun pitäisi itsesi ratkaista asiiasi, vaikka kovin kivistelikin sydäntäni, kun aattelin, että meidän mökki jäisi sinua vaille. Mutta nyt on mieleni taas levossa. Ollaan yhdessä, sisko, ollaan yhdessä kuten tähänkin asti, köyhinä, mutta tyytyväisinä. Älä nyt huoli itkeä enää, älä itke! Istu nyt tässä, niin minä käyn ilmoittamassa asian Kaulion isännälle."

Kaulio istui pöydän päässä, vedellen savuja potrasta piipustaan. Kesken hänen ylpeitä ajatuksiaan siitä, kuinka muka torpan tyttö on ilomielin vastaan ottava hänen tarjouksensa, — kesken näitä ajatuksia iski sentään hänen mieleensä: mitähän, jos tyttö rääsy panisi vastaan? Voi kuinka tuo kelvoton ajatus mylleröitsi Kaulion sydämmen aivan ylös alaisin ja saattoi siinä kaikki häijyt hengettäret liikkeelle. Kirous, pahansuomus, uhka ja kostonhimo, — kas nämä ne nyt alkoivat kamalan tanssinsa Kaulio paran sydämmessä. Ylpeys se sentään sai hetkeksi ylivallan, ja muut häijyt olennot pakenivat jälleen — sydämmestäkö pois? Ei, ne piiloituivat vaan sen lukemattomiin salaisiin kammioihin, tullakseen sopivassa tilaisuudessa jälleen esiin. —

Lauri astui sisään,

— "Isäntä hyvä", lausui hän, "meidän Anni kiittää teitä siitä kunniasta, minkä olette hänelle tehneet. Mutta", — Lauri pysähtyi, ja samassa nuo häijyt henget Kaulion sydämmessä tulivat taas esiin ja alkoivat huiman temmellyksensä. "Mutta", jatkoi Lauri, "kyllähän te tiedätte paremmin kuin minä, että avioliitto on sentään tärkeä asia ... ja jos ei siinä niinkuin molemmin puolin ole ... tuota niinkuin veisataan että 'rakkau'll' sydämmet sido', niin semmoinen avioliitto on vähän niinkuin nurinpäinen."

— "Älä nurita, äläkä narita, vaan pane päällesi ja mennään pappilaan!"

— "No tuota ... ei taida siitä pappilan reissusta tulla mitään ehjää."

— "Mitä?! Mitä sinä tarkoitat, retvana? Puhu suusi puhtaaksi!"

Soimaus nosti veren Antin kasvoihin.

— "Anni ei huoli teistä", sanoi hän kylmästi, mutta vakavasti.

— "Vai niin! Vai niin soo! Vai niin vainen!" änkytti Kaulio vimmassaan, ja paha vaahto näkyi hänen suupielissänsä. "Te ette siis pelkää, hyljätessänne minun moistani miestä? No niin! Mitäpä minä tuosta! Enhän voi muuta kuin nauraa. Hahaha! Ja luuletko sinä, typerä mies, että Herpertti Kaulio oikein todenteolla on tarjouksensa tehnyt? Pilaa se oli alusta loppuun, sulaa pilaa, voidakseni vaan nauraa teidän tyhmyyttänne, sinun sekä tyttö raukan. Hahaha!"

Lauri oikaisi solean, miehekkään vartalonsa.

— "Ottakaa takaisin, isäntä, nämä sananne, sillä minä en salli pilkata sisartani enkä itseäni."

— "Minä viisi tuommoisen miehen sallimisesta. Pilkkaa olen tehnyt, ja saadaanpa tälle asialle herrain seurassa nauraa monta aikaa. Hahaha!"

— "Isäntä", virkkoi Lauri, ja hänen silmänsä iskivät suuttumuksen tulta. "Minä olen köyhä mies, mutta kunniaani en anna solvata. Ja sen vuoksi teette oikein, jos lähдете tästä talosta ennenkuin mitään pahaa tapahtuu."

— "Tiedätkö sinä, poika nulikka", kiljasi Kaulio, "kenenkä tupa tämä on? Tästä lähden milloin tahdon ja olen täällä niin kauan kuin tahdon."

— "Torppa on teidän", vastasi Lauri, "mutta nyt olen minä tässä isäntänä, ja ellette hyvällä lähde, niin täytyy minun näyttää teille se paikka, mistä salvumies on viisi hirttä poikki lyönyt."

— "Suus kiini, penikka!" tiuskasi isäntä vimmoissaan ja kohotti piipun, lyödäkseen sillä Lauria.

Mutta samassa sieppasi Lauri Herperttiä toisella kädellä kauluksesta, toisella vyötäisistä, ja ennenkuin Herpertti ehti äännähtääkään, oli Lauri hänet viskannut ulos pihalle. Kumahti vaan silloin hanki, kun suuri Herpetti isäntä lensi siihen suin päin.

* * * * *

Pappilassa odottivat herrat turhaan Kauliota. Kello löi 7, mutta häntä ei kuulunut, eikä kuulunut häntä vielä puolenkaan yön aikana, jolloin vieraat viimeinkin läksivät kotiansa, naureskellen ja ivaten Herpertin rukkasia.

Mutta maanmittarin tallissa seiso, hänen kotiin tullessaan uljas, kahden tuhannen maksava orit.

II.

Vuosi on kulunut.

Konkkalan torpassa ei enää asukaan Lauri sisarensa ja vanhan äitinsä kanssa. Lauri on mökkiläisenä ja elättää itseään päivätöillä ja kalastamisella. Kurjaa on heidän elämänsä, mutta veljen ja sisaren keskinäinen rakkaus on pysynyt entisellään, ja entistä hellemmin he hoitavat vanhaa äitiänsä.

Kaiken tämän on aikaan saanut Herpertin kosto. Heti tuon surkean kosioretkensä jälkeen oli hän — häpeästä ja kostonhimosta menehtymäisillään — keinotellut omaksensa toiselta talon-isännältä Laurin velkakirjan, pannut sen hakemukseen, ottanut ryöstötuomion, myöntänyt heiltä hevosen ja molemmat lehmät sekä muun irtaimen tavaran ja ajanut poloiset torpan asukkaat mieron tielle.

Lieneekö maailmassa mitään niin peräti halpamielistä, niin huonoa, niin likaista ja saastaista kuin kateus ja koston himo? Ja kumminkin niitä näkee kaikkialla maailmassa, minne vaan silmänsä kääntää. Niitä asuu ylhäisissä sekä alhaisissa, rikkaissa ja köyhissä, valistuneissa ja valistumattomissa.

Oliko Kaulion isäntä nyt tyytyväinen, kostettuaan torpparille häpeänsä? En tiedä, mutta yhä huimemmin hän nyt rupesi elämään ja yhä tiheämmin palvelemaan viinan hirmuista epäjumalaa. Missä vähänkin oli pitoja, siellä oli Herperttikin. Siellä hän melusi ja nauroi ja joi, ja harvoin hän kotiansa tuli muutoin kuin tunnottomaksi päihtyneenä. Hän iloitsi ja nauroi ja salli tehdä pilkkaa itsestensä, mutta yksi asia oli, jonka mainitseminen saattoi hänet vimmaan. Jos vaan joku sattui hänelle virkkamaan hänen entisestä Lauri torpparistaan, silloin hänen kasvonsa väänntyivät vihasta, ja ankarasti kiroillen uhkasi hän sitä, joka enää uskaltaisi mainita tuota nimeä hänen kuultensa. Vihastico hän yhä vielä tuota mies parkaa, jonka hän oli saattanut kurjuuteen? Vai oliko hänen rinnassaan ääni, joka kesken juopumustakin hänelle kuiskasi, että hän oli tehnyt konnan työn?

* * * * *

Oli ihana kevät-aamu. Aurinko oli juuri nousemaisillaan. Luonto heräsi lyhyestä unestaan. Mutta tyvenellä järven pinnalla oli kaksi ihmistä jo täydessä työssä. Oli särjen kutuaika, ja iloisesti kisailen kiehui särkiparvet ritain ympärillä. Lauri ja Anni olivat rysiänsä kokemassa. Laihtuneita olivat kumpainkin siitä asti kuin heidät viimeksi näimme. Kova työ ja huoli ne niin pian painavat leimansa ihmisen muotoon. Ihana oli keväinen aamu, ja luonnon kauneus se loi rauhaa ja hiljaista tyytyväisyyttä näitten köyhien ihmisten mieliin. Ridalta toiselle soutuessaan pysäytti Anni äkisti aivot ja loi silmänsä kauas yli järven pinnan. Ääneti istui Lauri veneen perässä. Sama ajatus näkyi asuvan molemmissa.

— "Jumala on sentään hyvä", virkkoi Anni viimein hiljalleen.

— "Kyllä Hän on hyvä", vastasi Lauri.

Se oli heidän aamurukouksensa.

Äkisti kuului järven toiselta rannalta räikeätä melua. Sieltä lähti vene liikkeelle, kantaen kahta henkeä. Mutta kummallista väkeä näkyivät nuo kulkijat olevan. Luonnon tyyneys ja rauha ei näkynyt vaikuttavaa heihin yhtä rauhoittavasti kuin Lauriin ja Anniin, sillä pahasti he kirkuivat ja huusivat. Säikähtäen ryöpsähti sorsaparvi kaislistosta, ja kauas kanteli kaiku heidän huutojansa. Toinen, vähäisempi mies, istui airoissa, joita hän hoiteli kovin epävarmasti. Toinen, isokasvuinen mies, istui veneen perässä, alin-omaa keikahdellen puoleen ja toiseen, milloin kiroten ja huutaen, milloin laulaa loilottaen. Mies parat näkyivät olleen juopuneita. Mitä keskemälle järven selkää vene lähenei, sitä hurjemmin alkoi perässä istuja reutoa.

— "Ketäs nuo ovat?" kysyi Anni.

— "Ellen erehdy, on siinä Kaulion isäntä renkinsä kanssa. Kaiketi palajavat käräjäherrain juomingeista."

— "Mutta tuolla lailla reutoessaanhan saattavat pian kääntää veneen alassuin", virkkoi Anni säikähtyneenä.

— "Sitäpä minäkin pahoin pelkään", vastasi Lauri.

Kaulio oli nähtävästi aivan hurjana viinan höyryistä. Hänen laulunsa ja loilotuksensa muuttuivat viimein kirkunaksi. Hän huusi ja potki veneessään, kunnes renki vihdoinkin näkyi hyppäävän ylös ja huutavan:

— "Nyt te potkasitte tapin irti."

— "Hittojakos me tapilla teemme?" kiljasi isäntä, ottaen tapin veneen pohjalta ja heittäen sen kauas järveen.

— "Heleijaa!" riemuitsi mieletön mies.

Mutta pianpa muuttuivat hänen hurjat kiljuntansa vielä kamalammiksi hätähuudoiksi. Vesi nousi veneessä nousemistaan, rantaan oli vielä toista virstaa, ja hukkumisen vaara oli juopuneellekin jotenkin silmin nähtävä.

— "Anni, Anni!" huusi Lauri. "Souda Herran tähden tuonne!"

Vaan eivät ennättäneet pelastajat aivan veneen luoksekaan, niin nousi Kaulio seisomaan, horjahti, kaatui veteen ja kaasi veneen kumoon. Silmänräpäykseksi katosivat isäntä sekä renki veden alle, mutta nousivat kohta jälleen pintaan ja tarttuivat kumoon kaatuneeseen veneeseen. Päihtymys oli kerrassaan haihtunut juomarien päästä, ja surkeasti parkuen he huusivat apua.

Kotvan aikaa kesti kumminkin, ennenkuin Lauri ja Anni saapuivat paikalle. Monasti olivat hukkuvain voimat jo pettää, mutta nähdessään pelastuksen tulevan, ponnistivat he viimeisetkin voimansa, pysyäkseen veden päällä. Suurella vaivalla ja oman henkensä ilmeisellä uhalla saivat Lauri ja Anni viimein nostetuksi Kaulion isännän ja hänen renkinsä. Kaulio vaipui tunnotonna veneen pohjalle eikä herännyt rannassakaan. Yksin voimin kannettiin hän Laurin vähäiseen mökkiin, jossa Laurin ja Annin viimeinkin onnistui saada henkiin kurja mies. Renki läksi kotia hevosta hakemaan, jolla veisi isäntänsä kotiin.

Kaulio oli kokonaan nääntynyt. Kova säikähdys oli kerrassaan murtautunut viinan turmeleman ruumiin voimat. Kuume oli hänellä jo valloillaan, silloin kuin renki tuli häntä noutamaan kotia. Koetettiin nostaa isäntä vuoteelta.

— "Mutta ihanhan isäntä on henkitoreissa; miten käs häntä uskaltaa minnekään lähteä viemään?" sanoi renki.

Sairas näkyi hetkeksi selvinneen kuumeestansa.

— "Jumalan tähden", äänsi hän, "älkää viekö minua minnekään! Antakaa minun kuolla tänne!"

Ja niin jäi mahtava Kaulion isäntä Laurin ja Annin mökkiin. Mutta sitä eivät mökin yksinkertaiset ihmiset ajatelleet. He näkivät tuossa vain kurjan miehen, joka vast'ikänsä oli pelastettu kuoleman kidasta, ryhtyäkseen vain uudestaan kuoleman kamppaukseen. Eikä ystävä ole milloinkaan hoitanut ystävänsä niin hellästi kuin tämän köyhän mökin asujamet nyt hoitivat häntä.

Pari viikkoa häilyi Kaulion isäntä elämän ja kuoleman välillä. Pitäjällä oli saatu tietää hänen tapaturmansa, ja sille hänen juomatoverinsa ensi alussa nauroivat, mutta kun saatiin kuulla hänen tilansa ja myös missä tuo mahtava mies nyt potilaana oli, silloin lakkasi nauru. Kuka tunsikin silloin jonkunmoisen piston sydämessään, kuka kummeksi, kuka sääli, mutta nauraa ei voinut kukaan.

Kaulion hetki ei ollut kumminkaan vielä lyönyt. Tauti taittui, kuume väheni ja tuskat lievenivät. Mutta sitä mukaa kuin ruumiilliset vaivat hälvähtivät, sitä mukaa rupesi hänen sielunsa sairastamaan, onneksi sitä tautia, joka käy perinpohjaisen parannuksen edellä.

Kaulion sydämmeen oli valonsäde sävähtänyt, ja nyt nousi sydämessä kapina. Kaikki häijyt olennot siinä liikahtivat, sillä ne eivät valoa sietäneet. Ne koettivat katkeä itseänsä jos johonkin salaiseen sopukkaan, mutta valoa tunki sinnekin; heidän täytyi paeta yhä lähemmäs ovea. Mutta tuo liikahtaminen, tuo piilopaikkain hakeminen, — se se tuotti Kaulio paralle niin sanomattomia tuskia. Ja koko tuon sydämen taistelun aikana ei hän puhunut mitään. Vasta sittenkuin ylpeys, kaikkien muitten häijyjen olentojen, johtaja ja päämies, oli valoa paeten viimeinkin lähtenyt sydämmestä, vasta silloin alkoivat sielunkin tuskat vähetä, vasta silloin rupesi Kaulio puhumaankin.

— "Voi kuitenkin!" virkkoi hän eräänä aamuna. "Minuako vaimenkin te hoitelette tällä tavalla, minua, joka olen teille niin paljon pahaa tehnyt?"

— "Ei nyt puhuta siitä, isäntä hyvä", virkkoi Anni. "Jumalan kiitos, että voitte jo puhua. Olkaa vaan levossa, kyllä sitten paranette."

— "No täyttäkää sitten mittani kukkurapääksi ja antakaa minun juoda kalkkini pohjaan asti. Pitäkää minua luonanne, kunnes Jumala, jonka tiet niin ihmeelliset ovat, joko kutsuu minut pois tahi tekee vielä armossansa terveeksi. Kotona ei minulla ole yhtään lempeätä kättä, joka hoitaisi minua, viheliäistä miestä, niinkuin sinä Anni parka."

Päivä kului päivän perästä, ja yhä nopeammin parani Kaulio. Hänellä oli nyt tarpeeksi aikaa ja tilaisuutta tutkia tilaansa ja entistä elämätänsä. Lauri ja Anni saattoivat nyt usein moneksi tunniksi mennä kalaan, ja sillä aikaa istui Kaulio mökin vanhan muorin vuoteen ääressä ja lapsellisella luottamuksella kuunteli, kuinka muori, hänkin elämässään paljon taistellut ja paljon kokenut, puheli sydämmen nöyryydestä ja Jumalan armosta. Moni hiljainen kyynel silloin lievensi hänen sydämmensä tuskaa.

Kuuden viikon kuluttua palasi Kaulio kotiansa, mutta tämä, nyt tullut, isäntä oli aivan toisellinen ihminen kuin se, joka kuusi viikkoa sitten oli lähtenyt sieltä käräjäherrain juominkeihin.

Mökki kankaalla jäi nyt tyhjäksi. Kaulio, muuttaessaan siitä pois, vei uhkeaan taloonsa mökin asujametkin, Laurin ja Annin ja heidän vanhan äitinsä.

III.

Lähellä Kauliota kohoilee korea Savilammin talo. Vikkelästi siinä emäntäinen hyörii, taitava ja toimielias, hiljainen ja siveä, — entinen Konkkalan Anni, nyt naimisissa entisen torpparin, Simo Jokelan, kanssa. Savilampi kuului ennen Kaulioon, mutta nyt se on lohkaistu päätilasta. Kaksi päivää Annin ja Simon häitteen jälkeen lahjoitti Herpertti Kaulio Savilammin Annille ja hänen miehelleen.

Lauri on Kaulion toimeliaana voutina ja hoitaa taloa kuin mies. Kaulion isäntä on vanha eikä enää paljoa jaksa puuhata.

Tuntikausia hän istuu kartanonsa peräkamariassa, vanhan, hyvin vanhan kivulloisen eukon vuoteen vieressä, haastelee hänen kanssaan ja lukee hänelle Raamattua.

Usein tulee pikkuinen, vilkassilmäinen tytön tynkä hänen luokseen. Se on Annin esikoinen. Vanha Kaulio hypittelee lasta polvellaan ja laulelee sille "Saimaan rantaa." Mutta kun tyttönen ensi kertaa osasi sanoa: "Vaaji, tylliin!" — silloin Kaulio itki ja nauroi ilosta, nauroi ja itki.

LAULAJAISET.

(Satu.)

Satakieli oli kerran tullut paikkakuntaan, missä sitä ennen ei oltu kuultu. Hän, niinkuin Caesar ennen muinoin, "tuli, näki ja voitti", voitti kaikkien olentojen suosion. Kaikki häntä kuuntelivat ja ihailivat.

— "Ei monta laulajata ennen ole kuultu", sanoivat kaikki.

Pappilan läheiseen lehtoon oli satakieli sijansa ottanut. Sinnepä nyt pappilan mamselit pienen lehtimajan laittoivat, köynnöksillä sen koristivat ja turvepenkeillä varustivat. Sinne koko perhe illoin kokoontui kuuntelemahan kuuluisata visertäjää.

— "Voi kanaljaa, kuinka kauniisti laulaa", sanoi provasti.

Hänellä oli näet tapana sanoa kanaljaksi niitä, jotka häntä enimmin miellyttivät.

— "Suloista, suloista", sanoi Helmi mamseli ja oli niin onnellisen näköinen.

— "Sinä et osaisikaan noin kauniisti laulaa", sanoi pieni Väinö vanhemmalle sisarelleen.

Mutta nuori apulainen sanoi:

— "Kuulkaa noita ruladeja ja noita kadenseja ja noita stakatoja..." ja hän olisi vielä sanonut tuommoisia kauniita sanoja paljonkin, mutta vaipui kesken sanojansa kuuntelemaan.

Ja siinä he istuivat kauan aikaa. Satakieli taukosi. Pappilan väki oli äänetönnä.

Mutta apulaisen nuori rouva, jonka sylissä lepäsi pienoinen lapsi, rupesi sitä uneen nukuttamaan ja hyräili:

Siell' on lapsen hyvä olla
Tuonen Herran vainiolla
Kaitsea Tuonelan karjaa.

Pienonen nukkui, ja nyt visersi satakieli hienoimpia säveleitänsä.

— "Kanaljaa!" kuiskasi provasti.

— "Suloista!" huokasi Helmi.

Myöhään yön suussa he vasta lähtivät kotia.

Niin sitten ei sinä kesänä paljoa muusta puhuttukaan kuin satakielestä, eikä ainoastaan niin ollut laita ihmisten kesken, vaan eläintenkin.

Kiuru parka, jota ennen oli pidetty paraimpana laulajana, huomasi äänensä mitättömäksi ja viserteli virsiänsä niin korkealla, aina siellä missä valkoiset pilvet kulkevat, ett'ei muut hänen lauluansa kuulleetkaan kuin Jumala, jolle kiuru lauleleekin. Ja Jumala sanoi: "kiuru on kaino lintu, ei se tahdo häiritä muitten laulajain liverryksiä; mutta on se kilttikin, sillä se ei kadehdi satakieltä."

Mutta kiuru nousi vielä korkeammalle yksinäisyyteen ja lauloi laulamistaan. Hänestä tuntui niin hyvältä. Hän lensi sitten pesällensä, ja nytpä hänen sydämmensä sykähti, sillä pesässä, jossa ennen oli ollut kolme munaa, näki hän nyt kolme pikkuruista poikaa.

Ja hänen oli niin iloista.

Peipponen lakkasi laulamasta kokonaan tai hyräili vaan itsekseen; mutta ei hänkään kadehtinut satakieltä. Rastas ei kadehtinut myöskään, päättelihän vaan panna mieleensä satakielen ruladeja ja kadenseja ja stakatoja, ja lensi sitten kauas korpeen ja aatteli, eiköhän hänkin tottuisi semmoisiin. Rastas arveli: "ei oppi ojaan kaada."

Mutta olipa satakielellä kadehtijoitakin. Varis suuttui kovasti ja sanoi miehellensä:

— "Herra Korpén, rakas puolisoni, mitä tykkäätte tämmöisestä tapauksesta: vieraasta pitäjästä tulee loilottaja tänne konstejansa näyttämään ja tahtoo muka meitä opettaa, ikäänkuin hänen opetuksensa olisi meille tarpeen!"

— "Olisi meille tarpeen", toisti korppi, sillä hän aina myöntyi rouvansa mielipiteeseen ja kertoili vaan hänen sanansa.

— "Koko maailma luulee nyt, että me itse emme osakaan laulaa."

— "Emme osakaan laulaa", toisti korppi taas.

Ja molemmat olivat suutuksissaan satakielelle

Varis puhui asiasta muillekin, ja pian suuttui satakieleen varpunen, västäräkki, närhi, tiainen, koskenkara ja naakka.

He pitivät neuvottelua keskenänsä, miten olisi satakieli kostettava. Kolmannessa täysi-istunnossa julisti varpunen:

— "Nyt tiedän keinon! Kuulkaas hyvät ystävät! Kävin kaupungissa eilen, ja siellä oli laulajaiset!"

— "Mitä oli? Mitä oli?"

— "Minä en ymmärrä", sanoi närhi.

— "Laulajaiset oli elikkä konserti".

— "Nyt minä ymmärrän", sanoi närhi ja oli niin ymmärtäväisen näköinen.
"Selittäkää kumminkin näille muille, mitä siellä tehtiin".

— "Siellä oli iso sali semmoinen, ja salin päässä korkolattia ja siinä iso joukko naisia ja miehiä..."

— "Mamseleita ja herroja, sitä kai tarkoittatte", sanoi västäräkki, ojentaen itseänsä, ja heilutti

hätänsä.

— "Niin juuri", jatkoi varpunen, "ja heidän keskessään oli muuan mustanuttuinen herra keppi kourassa, joka sillä viuhtoi ja vauhtoi, ja muut lauloivat, pitäen kädessään paperiliuskoja."

— "Nnnuotteja, nähkää, hyvät ihmiset", sanoi naakka.

— "Niin juuri", pitkitti varpunen, "ja kun he olivat laulaneet, niin kaikki kuulijat, joita oli sali täynnä, huusivat heille: hyvin, hyvin!"

— "Entä sitten?"

— "Ei mitään muuta."

— "No mutta sallikaa minun olla niin rohkea ja tiedusta teiltä, hyvä herra", puhui koskenkara ja oli niin pisteleväisen näköinen, "mitäs koko tämä teidän kertomuksenne tarkoittaa eli meinaa. Minä en ymmärrä".

— "Vai ette ymmärrä?" naurahti varpunen, joka aina on hyvin leikillinen herrasmies. "Tarkoitan sitä, että sopisi meidänkin pitää laulajaiset oikein miehissä, ja jos niin teemme, niin sepä kumma, ett'ei satakieli häpeä ja mene tipotiehensä. Ymmärrätekö, herra koskenkara, nyt?"

— "Vähemmälläkin", sanoi jälkimmäinen ja arveli, että varpunen on kovin olevinaan.

— "Minä heti arvaan teidän meininkinne", sanoi naakka, "vaikka te toittekin ajatuksenne esiin noin vaan *en general*".

Naakka osasi franskaa, näette.

— "Minä ymmärsin myös", sanoi närhi, "ja olen valmis edistämään hyvää asiata. Määrättäköön vaan paikka ja aika."

— "Malttakaa", sanoi varpunen, "kaikki käyköön järjestyksessä."

Ja nyt tehtiin päätös tämmöinen: kolmen päivän perästä kokoontuu koko joukko pappilan lehtimajaan antamaan laulajaisia. Koskenkaran ja naakan ja närhen pojat saavat airueina kulkea ympäri ja kutsua sinne kaikki linnut ja muut eläimet, jopa satakielenkin.

Heti senjälkeen toimitettiin johtajan vaali suljetuilla lipuilla, mutta mikä oli seuraus: kukin sai yhden äänen. Selvää oli, että jokainen oli äänestänyt itseänsä.

Arvalla valittiin sitten, ja varis tuli johtajaksi.

Hän ryhtyi heti virkaansa ja määräsi mitä ääntä kunkin tuli laulaa.

— "Varpunen ja koskenkara!" lausui hän juhlallisesti, "te laulatte diskanttia."

— "Se on tietty", vastasivat nämä.

— "Närhi! te laulatte alttia ja kauniisti".

— "Kauniisti!" vastasi närhi.

— "Naakka muori! Tenori!"

— "Niin juuri, herra tirehtöri."

— "Ja, korppi, rakas puolisoni, baasi ääntä laulaa."

— "Laulaa!" toisti korppi.

— "Pienet pojat ja tytöt laulavat kukin vanhempainsa kanssa. Tästä tulee juhlallinen kan ... kom ... kuinka se olikaan, varpunen?"

— "Komedia!" pisti varpunen.

— "Ei suinkaan", huusi varis, "mutta kan ... kom..."

— "Kommervenkki sitten."

— "Oletteko te mieletön vai pilkkaako teette? Mitä laulajaiset muukalaisella nimityksellä ovat? Sanokaa pian!"

— "Konserti."

— "Niin, tästä tulee juhlallinen konserti."

— "Juhlallinen konserti!" huusivat kaikki.

Kolmen päivän perästä oli heidän määrä kokoontua, ja pian kului kolme päivää.

He tulivat aikaisemmin kuin vieraat, asettuakseen sopivaan asemaan.

— "Muistatteko nyt, mitä kunkin teistä tulee laulaa?" kysyi varis.
"Koskenkara ja varpunen! Mitä laulatte?"

— "Viiskanttia tietysti", sanoi koskenkara.

— "Diskanttia!" korjasi varpunen.

— "Se on sama, kunhan jotakin kanttia vaan on."

— "Entäs te, närhi?" kysyi varis.

— "Minä laulan valttia."

— "Alttiahan se on, alttia, hyvä ihminen. — Naakka, entäs te?"

— "Me laulamme hunyöriä."

— "Johan te olette päästänne piloilla! Tenoria! Pankaa mieleenne se.
Tenoria! — Rakas puolisoni! Mitä laulatte?"

— "Minä laulan aasin ääntä."

— "Mitenkä?" huudahti varis.

— "Aasin ääntä", vastasi korppi rauhallisesti, "niinhän määräsitte."

— "Sinä olet vähän tuhma", kiljasi varis. "Se ei ollut aasin ääntä, vaan baasi-ääntä. Sano baasi, pöllö!"

— "Paasi pöllö", kertoi korppi. "Olikos nyt oikein?"

— "Sinä olet auttamaton", voivotti varis. "Kas niin, asettukaa kauniisti ja pian piiriin!"

— "Millä alotamme?" kysyi varpunen. "Minun mielestäni sopisi: 'Pois lähde kanssain!'"

— "Eiköhän ole 'kukkuu, kukkuu, kaukana kukkuu' parempi?" arveli koskenkara.

— "Ohoh!" sanoi naakka. "Lauletaanpas jotain saksalaista, esimerkiksi, ... esimerkiksi se kaunis laulu ... niin, taikka se toinen kaunis laulu."

— "Lauletaan vaan: 'Arvon mekin ansaitsemme'", arveli närhi.

— "Lauletaan sitä ja tätä ja toista ja molempaa!" arveli varpunen jo vähän suuttuneena. "Kysymys on ensin, laulatteko *unisono*."

— "Mitä? unissanne? Niinkö te sanoitte?" tiuskasi koskenkara.
"Luulisinpa..."

— "Älkää pikastuko". sanoi varis. "Te ette ymmärrä italiankieltä.
Minun mielestäni olisi laulettava eri äänissä."

— "Arvattavasti", sanoi naakka, "ja jokainen omaansa."

— "Ei suinkaan."

— "Mutta niin vaan lauletaan. Ymmärrän minäkin. Kukin omaansa, se on sanottu."

— "Mutta minä olen johtaja ja sanon: ei!"

— "Mutta minä en huoli teidän kieltämisistänne".

— "Te olette..."

— "Te olette..."

Ja ilmoittaakseen toisillensa, mitä he kumpikin olivat, kävivät varis ja naakka toistensa tukkaan. Pian ilmestyi molemmille puolue, ja yleinen tappelu oli jo alkaa.

Mutta samassa kuului läheisestä lehdestä sävel, kirkas ja raitis kuin keväinen aamu, heleä ja sointuva kuin suloisin huilu. Se tunkesi sydämmeen se ääni ja tyynnytti siinä levottomuuden, ja kauas taasen lensi se poikki järven ja maan, ... kajahtaen jälleen sinisen metsän rinteeltä. Ja sitä seurasi toinen ja kolmas, yhtä kirkkaita ja sointuvia nekin. Tämä oli kuin kutsumusta vain, kuin pyhitystä kuulemiseen. Sitten seurasi laulu. Maasta matalasta se alkoi, hiljaa, yksityisin äännähdyksin. Se kertoi toimista tämän multaisen maan, kuinka vähäpätöisiä ne ovat, kuinka ahdasmielisiä. Mutta pian tulee taistelu. Ei viihdy mieli mullan rajoissa, se murtaa ne ja korkeammalle pyrkii. Yhä raikkaammin soi satakielen laulu ja yhä avarammaksi aukeni näköala. Kaukana vielä siinsi jotain, joka sanoi: tässä on loppu, mutta pian sekin oli hälvennyt; avarata, ääretöntä oli ympärillä kaikki... Sydän se sykki nyt niin levollisesti, ja suloi rauhaa tuntui siinä. Mutta yhä raikkaammaksi kävi sävelet. Yhä korkeammalle ne mielen veivät. Kaukaisista maista ne tänne kertoivat, maista, joissa ei päivä laske, joissa ei ole vihaa, ei kateutta, ei puutetta, joissa ei myrsky milloinkaan käy, joissa ei ole muuta kuin yksi, mutta se yksi on kaikki — se on rakkaus. Ja taasen muuttuivat sävelet hiljaisiksi, vienon vienoiksi ... kunnes taukosivat viimein, mutta kauan kuuluivat ne vielä sydämmessä, ja siellä ne vielä aina kuuluvat.

Mutta varpunen ja korppi ja varis ja muut kadehtijat lymysivät piiloon. Heidän oli häpeä. He huomasivat nyt mitä satakieli oikeastaan on ja ett'eivät he milloinkaan voi niin korkealle päästä. Heidän oli niin tuskallista, että he menivät jokainen satakielen luo, tunnustivat pahat aikeensa ja anteeksi pyysivät. Satakieli syleili heitä ja rupesi nyt laulamaan niin iloisesti, niin iloisesti, että oikein tuntui hyvältä sydämmessä.

Lehtimajaan oli sillä välin tullut pappilan väki.

— "Kuulkaa, kuulkaa noita ruladeja!" sanoi apulainen.

— "Suloista!" huokasi Helmi.

— "Kanaljaa!" kuiskasi provasti, "kanaljaa, kuinka kauniisti laulaa".

Mutta apulaisen rouvan sylissä lepäsi pienokainen, avasi silmänsä ja hymyili äidilleen ensi kertaa. Kaikki olivat sinä iltana niin onnellisia.

PIISPAN ELLU.

Ulkona oli pyry-ilma. Vimmatusti riehui tuuli, pyryttäen lunta joka haaralle, vinkuen ja vonkuen, ikäänkuin valittelisi, ett'ei sillä ole muuta runneltavana kuin viaton lumi vaan. Huimasti se hyökkäeli vanhoihin koivuihin, jotka talven torkuksissa seisoivat Kivimäen talon eteläisellä nurkalla, huimasti se niihin hyökkäsi, mutta närkästyneenä vaan koivut latvojansa heilauttivat, niinkuin huiskaisee kättään väsynyt vaeltaja tuimalle talon vahdille, joka voimatonna, jospa äkäisenäkin, talon portailta hänelle hampaitaan näyttelee. Koivuilta lennähti tuuli talon kattoa tuhoamaan, koetteli ponnistaa koko hartiansa väellä räystääsen, ja jospa narahtikin saumanen siellä ja täällä, niin vankkana kumminkin seisoivat malkainen katto: sen oli vanha vaari itse muinoin naulannut. Aitteen syöksi tuima tuuli sieltä ja koetti ryskyttämällä saada ovea auki, mutta yhtä turhaan. Ja nyt se, vimmoissansa ja häpeissänsä turhista yrityksistään, kaksinkertaisella raivolla ryntäsi jälleen lumeen ja pieksi ja ryöpytti sitä niin ankarasti, että se sakeana savuna vaan kohosi ylös tähdettömälle taivaalle. Näytti siltä kuin olisi tuuli tahtonut kaiken vihansa purkaa tätä voimatonta olentoa kohti. Niinhän tekee usein ihminenkin. Suuttumuksensa ja vihansa hän usein nostaa heikolle ja vähäväkiselle, ja ken voi laskea kaikki ne kiroukset ja sadatukset ja lyönnit ja salaiset vihan murhat, joita viattomat ja raukat ovat tuommoisissa tiloissa saaneet kärsiä!

Kova oli ulkona pyry.

Suloiselta tuntuu matkamiehestä päästä tuommoisesta Herran ilmasta lämpöiseen tupaan. Lähde, ystäväni tuiskusta ja myrskystä Kivimäen suureen perheentupaan. Kuinka herttaista siellä on! Iso pystyvalkea palaa takassa, ja iloisesti räiskivät ja paukkuvat kuusipuut, kirkkaasti valaisten koko ison tuvan ja kimallellen akkunain pieniin ruutusiin, jotka pyry on pukeutunut koreaan kukkaseen. Takan edessä istuvat pirtin asujamet. Ken siinä reen kaulaita veistelee, ken kirvesvartta vuolee; ken taasen rukkia iloisesti hyrryttelee. Määrän peräisesti käydä raksahtelee vanha seinäkello, vingahtaen voiteen puutteessa joka toisella lerkkauksella. Lähinnä valkeata lattialla viruvat talon uskolliset vartijat, Kiiski

ja Käpy, tuon tuostakin raottaen silmiään, ikäänkuin vakuuttaakseen talonväelle, että heidänkin on varsin hyvä olla lämpöisessä pirtissä. Mutta uunille on kiivennyt kiilusilmäinen vanha kissa, jolle ties mistä syystä on annettu pulska Pekon nimi.

Hiljaista on kaikki, tyyntä ja rauhaa.

Ken arvaisi, ken hennoisi sortaa tämän rauhan ja tyyneyden? Kuinka uskaltaisi tylyys ja pahuus saada jalansijaa tässä? Voi, hyvä ystäväni! Mikäs olisi hauskeempaa kuin toimittaa sinulle, matkamiehelle, tässä ravitseva illallinen ja sitten pehmainen olkivuode, johon herttaisena virtana valuisi lämmintä takan hiiloksesta, ja johon sinut uneen tuuditaisi vanhan kellon vingahteleva raksutus ja sirkon iloinen laulu! Mutta kertojan on täyttämisen velvollisuutensa. Hänen on kertominen sinulle totuus, joka kenties häiritsee leposi. Jos tahdot kuulla kertomukseni loppuun asti, niin yövy tähän taloon; ellet, niin lähde yön selkään ja jatka matkaasi.

Perimmäisenä, uunin ja sivuseinän välisessä nurkassa istuu muuan vanha, köykkyselkäinen ukko, virsua kutoen. Kuka hän on? Mikä hän on? Mistä hän on? — Turhia kysymyksiä. Sitä ei tiennyt kukaan. Vanhat vaarit tiesivät kertoa tuosta kahdeksankymmenen talven painamasta ukosta kaikenlaisia hämäriä tarinoita. Kuka tiesi hänen ennen muinoin olleen varakkaan talollisen; kuka taas sanoi kuulleen hänen muinoisina aikoina rehennelleen aimo kauppiana, suurena summamiehenä. Muutamat harppasivat tarinoissaan jo liiankin pitkälle; kertoivat näet ukon ennen muinoin akatemiankin ovia aukoneen. Oli hän muka jo puusäkissäkin paukutellut, mutta joutui sitten sanasotaan hengellisissä asioissa itse korkea-arvoisen piispan ja konstorinkin kanssa, ja siitä syystä kiellettiin häneltä papiksi vihkiminen. Nuo nyt olivat kaiketikin pelkkiä juttuja, mutta vähän sinnepäin ja paremmalla todennäköisyydellä oli kertonut Kivimäenkin vanha vaari vainaja, harvasanainen, juureva ukko, joka ei milloinkaan perättömiä haastellut. Näin hän oli jutellut:

Oli kerran läheiseen kestikievariin tullut muuan muukalainen, joka ei osannut maan kieltä ensinkään, ja jonka puheesta ei kukaan saanut selkoa. Mutta olipa tämä ruotu-ukko kumminkin vähän päässyt hänen asiansa perille. Mitä kieltä he olivat keskenänsä haastelleet, siitä kävi kovin erillaisia arveluita. Nimismies oli vakuuttanut, ett'ei se ruotsia ollut; hän muka tunsu ruotsinkielen paremmin kuin pappi piiliansa. Kärjäkirjuri, vanha patajuoppo, oli vannonut monet valat, ett'ei se ollut ryssää eikä ranskaakaan, sillä niitä kehui hän pudottavansa kuin turkin hihasta. Vihdoin oli lukkari ratkaissut asian ja juhlallisesti selittänyt, että se oli ollut Paapelin ja Papyllonian välistä murretta, jota puhutaan Mesopotamiassa Punaisen meren rannalla.

Mikä tämän ruotulaisen oikea nimi oli, — ei siitäkään oltu selvillä. Olihan sen provasti vainaja kerran sanonut, mutta muutamat muistivat sen olevan jotakin semmoista kuin Linkvorssi, toiset olivat taas kuulleet sen olevan Römper. Pitäjällä oli hän tunnettu vaan nimellä Piispan Ellu.

Semmoinen oli tämä vanhus. Kenties ja varmaankin oli hänenkin elämässään ollut iloisempia hetkiä. Mutta ne ajat olivat olleet ja menneet. Ruotuvaivaisena vaelsi hän nyt talosta toiseen, kutoen verkkoja ja virsuja. Hiljainen hän oli; usein ei päiväkausiin kuulunut häneltä sanaakaan. Välistä vaan kuului hän hyräilevän virren värssyä, aina yhtä ja samaa. Siihenkö sitten lienevät kaikki ukon muistot ja rauenneet toiveet, murheet ja kaipaukset olleet suljettuina. Tätä hän hyräili:

Minä vaivainen mato ja matkamies
Mont' vaarallist' vaellan retkee,
Isänmaat' etseissän' tässä tiess'
Enk' löydä levon hetkee.

Nurkumatta teki hän mitä käskettiin, nurkumatta kuuli hän monet kovat sanat, joita tuommoinen koditon raukka maailmassa aina saa kuulla. Ja tämä ihmeteltävä kärsimys ja nöyryys se vaan yllytti ihmisten pahuutta häntä kohtaan. Niin suurten kuin pientenkin hauskimpana huvituksena oli tehdä hänelle kiusaa ja ivata häntä, mies se, joka parhaiten osasi. Siinä se maailman kataluus ilmaantuu, että kukin, kehnoin kehnoistakin, luulee olevansa oikeutettu tekemään pahaa semmoiselle, jolta hän ei pelkää vastarintaa. Pieneksi palleroksi ihminen usein kyyristyy voimallisempansa edessä, mutta puoltaan pitemmäksi hän ojennakse, kun vastassa on väetön olento.

Ei tämäkään ilta mennyt ilman ilkeyttä. Talon rengit ja piiat, jopa isäntäkin, kävivät hampaitansa hiomaan ukolle.

— "No, kuinka nyt mestari oikein jaksaa?" kysyi Mikko.

— "Eikös mestari tykkää, että ilma nyt on oikein helsingin kaunis?" jatkoi Eeva piika.

— "Olikos silloinkin niin kaunis ilma, kun mestari lehmän seljässä ratsasti Turun akatemiaan?" kysyi Paavo isäntä.

Vastoin tavallisuuttansa käänsi ukko päätänsä vähän kallelleen, ikäänkuin kuunnellakseen jotakin, ja vastasi hiljaa, aivan kuin itsekseen:

— "Sudet ulvoo."

Tämä odottamaton vastaus sai pilkkaajat vähäksi aikaa vaikenemaan. Mutta pian rohkasivat he itsensä jälleen.

— "Kuinka te sanoitte, korkeasti oppinut maisteri?" kysyi yksi.

— "Etkös sä kuullut?" selitti Paavo. "Niinhän mestari sanoi, että siat ulvoo."

— "Vai niin?" sanoi Majastiina. "Mutta oppikos mestari Turun akatemiassa sian villoista silkkiä kehräämään?"

Yleinen nauru palkitsi tämän verrattoman sukkeluuden. Mutta hiljaisena istui Piispan Ellu nurkassaan, niinkuin ei pilkat olisi häntä tähtäilleetkään. Tämä kävi viimein pilkkaajain sapelle, ja siksipä alkoi uusi herjausten ja typeräin komppain tulva tulla poloisen päälle.

— "Niin, niin", jatkoi Mikko, "sian villoistahan mestari itselleen kopankin kutoi, saman kopan, jonka mestari selkäänsä sälytti kun saarnaamaan meni..."

— "Ja saarnasi ja vaarnasi Paavalin roimahousuista."

— "Niin, ja siitä kuinka mestari viimein joutui Poriin, jossa häntä vedettiin pitkin torii". Näin virkkoi Eeva piika, mennessään pärevalkealla läävään lehmiä lypsämään.

— "Onkos mestari aivan umpikuuroksi käynyt?" tiuskasi viimein Paavo, lyödä läpäyttäen Ellua olalle. Lyönti oli tavallista kovempi. Ukko värähti, vaan ei vieläkään virkkanut mitään. Hiljalleen vaan rupesi kaivamaan taskustansa ainoata ystäväänsä ja lohdutustansa — tupakkikukkaroa. Tämän huomasi Paavo ja kuiskasi jotakin pienen Antti poikansa korvaan.

Antti poika näkyi ymmärtäneen isänsä kuiskauksen. Hän hiipi salaa Ellun taakse, ja juuri kuin ukko oli saanut rakkaan tupakkimassinsa esille ja oli juuri pistämäsillään piippuun, syöksi Antti hänen luokseen, sieppasi kukkaron ja heitti sen tuleen.

Tuo nyt oli jo muittenkin mielestä sentään liikaa. Ei se ketään naurattanut. Paavo isäntä se yksin vaan koetti nauraa, mutta hänenkin naurunsa oli väkinäistä.

Ellu istui hämmästyneenä, väliin katsellen tyhjää piippunysäänsä, väliin palavata villaista kukkaroansa. Vähitellen alkoivat kumminkin ukon kasvot tulistua, silmissä välkähti yksi ja toinen tuima leimaus. Hän nousi seisoalleen, oikaisi pitkän vartalonsa ja löi Paavoon tyynen, mutta paljon puhuvan katseen. Takkavalkea paistoi ukon kasvoille, joita harmaat hapsset reunailivat. Hän oli peloittava ja samalla kaunis tällä hetkellä, tuo kaikkien ivaama ruotulainen. Kaikki tunsivat jonkinlaista ahdistusta. Ei ollut kenenkään oikein hyvä olla. Antti poika säikähti tekoansa ja syöksi ulos. Ellu astui verkalleen Paavo kohti. Hänen silmänsä iskivät tulta, nyrkit olivat kovasti puristetut. Paavo peräytyi pari askelta.

— "Miksis minulle tämän teit?" kysyi Ellu.

Paavo ei osannut vastata, vaan peräytyi yhä kauemmas.

Mutta vakaasti läheni häntä Ellu. Suuttumus asui nyt hänen jok'ainoassa jäntereessään, ja pahaenteinen vaahto kuohui suunpielissä.

— "Miksis minulle tämän teit?" kysyi hän uudelleen, hammastaan purren ja hänen äänensä vapisi.

Tuommoisena ei ollut Ellua vielä kukaan nähnyt. Äänettömässä kauhussa pakeni naisväki nurkkiin. Jo nosti Ellu kätensä. Tuossa kädessä oli ennen ollut tavaton voima, sen näki vieläkin, ja vavahtelematta se nytkin uhkasi, — yksi ainoa silmänräpäys vielä, niin Paavo on verissään maassa. Mutta ennenkuin tuo uhkaava käsi ennätti pudota pilkkaajaan, kuului parkahdus pihalta. Koirat ryöpsähtivät tilaltaan ja hyökkäsivät ovea kohti. Samassa kuului kolinaa porstuasta, ovi aukeni, ja Eeva piika syöksi sisään, vaaleana kuin kuolema.

— "Herra Jumala!" kiljasi hän tupaan tultuaan, ja vaipui lavitsalle, voimatta sanaakan sanoa enempää.

Ellun käsi hervahti alas. Kaikki riensivät Eevan luo.

— "Mitä nyt? Mitä nyt? Puhu, Eeva!"

— "Voi hyvä Jumala! Antti..."

Nyt muistettiin Antin karanteen ulos, kun oli heittänyt Ellun tupakkikukkaron uuniin.

— "Mikä on Antin?" kiljasi pojan äiti ja tarttui kiivaasti Eevan käteen. "Sano missä on Antti?"

— "Susi ... susi ... susi vei Antin," sai piika parka viimein sanotuksi.

Kovin kiljasi silloin naisväki Kivimäen pirtissä, mutta kamalin kaikista oli äiti paran parkahdus.

Paavo vaaleni eikä osannut muuta sanoa kuin: "Jes'siunatkoon".

Eeva jatkoi:

— "Minä näethän tulin läävästä ja olin juuri pönkittämässä ovea kiini ulkoa päin, kun näin Antin juoksevan porstuvasta pihalle. Keskellä pihaa oli suuri kinos, ja siihen kompastui poika parka. Samassa hyppäsi läävän nurkan takaa susi hänen kimppuunsa. Minä luulin ensin sitä Kiiskiksi, mutta pian kiljasi Antti, ja heti rupesi peto raastamaan lasta pois. Silloin minä..."

Eevan kertomuksen loppua ei enää kukaan kuullut. Susi oli vienyt lapsen: siinä oli syytä kyllä yleiseen hämmästykseen.

— "Perään joka henki!" huusi Paavo, "niin monta kuin teitä on!"

Nousi suuri häly ja kiire.

Siinä otettiin alas seinältä vanha kiväri ja luodikko, ja ne olivat tietysti ladattavat; turkit oli saatavat päälle ja rukkaset käteen. Kas niin, joltakulta oli unohtunut kirves; se oli saatava sängyn alta, j.n.e. Kallis aika kului sillä välin kulumistaan.

— "Annas kun minä otan mukaan Ellun kirveen", sanoi Mikko, tavoittaen sitä seinältä, johon Ellulla aina oli tapana panna kirveensä. Mutta sitäkään ei ollut paikoillaan.

Saavuttiin viimein ulos pihalle. Keskellä pihaa oli lumi pahoin ryöpytetty; siinä susi ensinnä oli Antin kimppuun käynyt; siitä läksivät jäljet suoraa päätä Alhokaisen niittyä kohti.

— "Suksille joka mies!" komensi Paavo.

Uusi hälinä. Aitan seinuksella olivat sukset, mutta kun kaikki ryykäisivät ottamaan niitä, niin ne sekaantuivat. Kuka siinä kaipasi sivakkaansa, kuka lylyänsä; keltä oli sompa sauvasta irti ja siitä piti päivitellä.

Mutta kallis aika se sillä välin kului kulumistaan.

Antti parka! Kauaksi on peto ennättänyt sinut viedä. Tuonne poikki Alhokaisen niityn se on rientänyt kohti Savijokea; yli joen se on juossut ja viimein kadonnut saaliinensa Keritynvaaran kumisevaan korpeen. Poloinen Antti!

Viimeinkin läksivät miehet liikkeelle tuoreita suden jälkiä myöten. Molemmiin puolin niitä näkyivät selvästi kahdet koiran jäljet. Kiiski ja Käpy olivat niinmuodoin apuna, ja tämä rohkaisi miestenkin mieliä.

Omituinen, kamala kuva: talviyönä joukko miehiä ulkona lakealla lumikedolla. Ääneti he siinä hiihtävät, sydämessä kouristava tuska: susi on vienyt lapsen. Ei rohkene isä poloinen pyytää keltään lohdutusta; ei rohkene kukaan lausua hänelle lohdutusta, sillä tietämättömissä oli lohdutus peräti. Hiihtäkää, hiihtäkää, te öiset kulkijat, pankaa viimeisetkin voimanne liikkeelle, sillä jäljet käyvät yhä epäselvemmiksi; pian ne haihtuvat kokonaan. Miten osaatte sitten seurata petoa, joka on ihmislapsen vienyt? Vähäinen toivo alkaa sentään koittaa; tuolta kirkastuu jo pohjoisen taivas, pyry taukoaa, kenties eivät menekään jäljet aivan umpeen. Tuolta haamoittaa vähän jo kuunkin sakarat. Hiihtäkää, öiset kulkijat, hiihtäkää, pankaa kaikki voimanne liikkeelle!

— "Eikös tuolla näy jotakin mustaa?" kysyi äkkiä Mikko renki, viitaten pientä Rantamäki nimistä törmää kohti, joka on Alhokaisen niityn päässä, ja jonka toinen rinne laskee jyrkkänä äyräänä Savijokeen.

Hänen sanansa sattuivat kuin sähkökipinä jokaiseen. Kaikki tähystämään. Ja aivan oikein. Vähäisellä aholla Rantamäen tänpuoelisella rinteellä näkyi jotakin mustaa. Ensin se oli kuin yksi ainoa esine, vaan mitä lähemmäs tultiin, sitä useammaksi esineeksi selkeni himmeä haamu. Mitä ne ovat? Onko lapsikin siinä? Hengissäkö vielä vai kuolleena? Nämä kysymykset sinkoilivat salaman nopeudella miesten ajatuksissa, ja notkeammasti taas polki jalka susta, ja yhä pitemmän matkan päähän teki sompa jälkiä lumeen.

Suoraan kohti ahoa he täyttivät; pedon jälkiä ei enää olisikaan voinut seurata, sillä yhä himmeämmiksi ne olivat käyneet ja viimein melkein kokonaan hävinneet.

Verisenä oli Rantamäen vähäinen aho, ja neljä esinettä virui siinä. Kaksi isoa sutta potkeili siinä viimeisissä henkitoreissaan, mutta lähellä heitä loikoivat Kiiski ja Käpykin hengetönnä. Taistelu oli nähtävästi ollut tuima, sillä pahoin revittyinä olivat niin koirat kuin pedotkin, ja ruskeaksi oli veri painanut ahon valkoisen hurstin. Armoton oli taistelu ollut, sillä Kiiski oli vielä kuollessaankin tarttunut vihollisensa takajalkaan ja yhä vieläkin piti sitä suussaan.

Mutta missä lapsi, missä lapsi?

Neuvottomina, säikähdyksissään seisoivat miehet hetken aikaa. Mihin oli lapsi saanut? Oliko Antti paennut petojen ja koirain taistellessa? Ja mihin? Vai oliko petoja ollut useampia kuin kaksi, ja olivatko muut raastaneet lapsen edemmäksi? Jälkimmäinen seikka oli luultavampi. Mutta minnepäin oli nyt lähteminen? Jäljet olivat kadonneet; koirat kuolleet: kuka nyt neuvoo ja opastaa oikialle tielle? Taivas oli tällä välin kirkastunut kokonaan; tuisku oli tauonnut ja puolikuu paistoi talviseen yöhön. Te kaukaiset tähdet ja sinäkin, kuu, — voi kuinka te olette tunnettomia, kuinka kylmiä te olette! Tyynesti katselette te vain tähän parveen, joka on lähtenyt pelastamaan ihmislasta! Katseletteko samalla kylmällä katseella onnellisia sekä onnettomia, iloa sekä surua? Samoinko katselette äitiä, joka tuudittaa lastaan sylissään, ja isää, joka talvisena yönä hakee lastansa suden kynsistä? Voi teitä, te yön kylmät tähdet!

Vaaleana seisoivat Paavo verisellä aholla, sanomaton hätä ja omantunnon vaiva rinnassaan. Hänhän se enimmin oli pilkannut vanhusta ja juuri kuin oli pilkkansa korkeimmilleen saanut, silloin oli susi vienyt hänen lapsensa, jota hän juuri oli välikappaleena käyttänyt pahaan aikomukseensa. Mutta olihan hänen pilkkansa sentään — niin arveli Paavo väliin — sentään jotenkin viatonta; pitikö hänen nyt saada niin hirvuinen rangaistus siitä? Taivaan Jumala, kuinka kovin sinä sentään rankaiset minua, heikkoa ihmistä! Nämä ajatukset lentelivät Paavon päässä monta kertaa nopeammin kuin mitä me olemme ennättäneet kertoa.

Ja hämmästyneinä tuossa nyt seistiin.

Miehet nousivat vähitellen Rantamäen huipulle ja rupesivat neuvottelemaan keskenänsä mitä nyt tehdä. Suoraan pohjoista kohti aleni, niinkuin sanoimme, mäen rinne alas Savijokeen, jonka toisella puolella alkoi Keritynvaaran kolea korpi, oikea susien tyyssija. Vasemmalla taas kulki metsätie, jonka toisella puolen oli Savijoki ja toisella avara suo, jota sanottiin Hirvenrämeeksi, autio ja kamala tienoo sekin, jommoista myöskin hakee harmaja hukka. Minne nyt oli susi tiensä ottanut; korpeen vai suolleko?

Muutamat ehdottivat, että lähdetäisiin Keritynvaaran korpeen, toiset taas arvelivat suden karttaneen jokea ja menneen rämeelle. Useimmat kumminkin kannattivat sitä mieltä, että susi oli rientänyt joen yli korpeen. Niinpä viimein päätettiin kiiruhtaa sinne, siinäkin toivossa, että susi viimeinkin väsy raskasta taakkaa kantaessaan ja hiljentää juoksunsa, jolloin suksimies sen kyllä saavuttaa. Oltiin juuri ruveta laskemaan alas Rantamäen jyrkkää rinnettä, kun äkkiä Hirvenrämeeltä kuului kamala ulvaus, johon pian kaikumalla vastasi koko pohjoinen korpi. Sehän oli ilmeisesti suden ulvonta. Tämä muutti miesten suunnan, ja niinpä lähdettiin vasemmalle ja riennettiin, mikä jaksettiin, joen ja suon välistä tietä eteenpäin.

Kauan hiihtivät miehet metsätietä, siinä toivossa, että susi, kerran tielle päästyänsä, mieluummin pysyttelekse siinä, varsinkin kun lunta on paljon ja pedolla raskas saalis kannettavana.

Oli jo monta tuntia hiihdetty yhtämittaa ilman vähintäkään lepoa, paitsi mitä Rantamäellä oli hetkeksi pysähdetty. Vihdoin rupesi jo toivottomuus saamaan valtaa: mitäpä jos susi sittenkin oli lähtenyt pohjoiseen, Keritynvaaran korpeen? Tämän toivottomuuden toveriksi liittyi pian toinenkin vaarallinen vihollinen, nimittäin uupumus, ja nämä toverukset ne yllyttivät toisiaan. Mikko rupesi jäämään muista.

— "Kas Mikkoa, huonoa miestä!" sanoi Pekka renki pilkallaan. "Joko väsy mies näin pian?"

Tämä oli kipeä loukkaus ylpeälle Mikolle.

— "Mokomiakin miehiä!" tiuskasi hän. "Hiihdettiin sitä ennen Aunuksessa vuorokausikin umpeen, uupumatta. Luulettepa jo joitakin olevanne".

— "Niin, mahdoit Aunuksessa kaalullakin ajella; kukapas sitä oli näkemässä? Mutta täällä vaan eivät sivakat siju miehen alla. Hyvä on puhua Aunuksesta."

Kuinka vaikeata, kuinka sanomattoman vaikeata on ihmiselle oman vikansa ja heikkoutensa tunnustaminen. Tarvitaan todellakin suurta siveellistä lujutusta ja voimaa, ennenkuin kyetään tunnustamaan oma vika. "Minä olen väärässä," — kas siinä lause, joka ei tahdo hevillä hellitä ihmisen

huulilta. Minä tunnen olevani väärässä, omatuntoni sen minulle sanoo, enkä minä voi sen ääntä vastustaa. Minä olen väärässä, mutta minusta puuttuu siveellistä rohkeutta tunnustamaan sitä. Mitäpä sanoisikaan maailma, jos minä tunnustaisin noin suoraa päätä? He sanoisivat minua heikoksi olenoksi; sanoisivat, että minulta puuttuu luonteen lujuuutta. Ainoastaan se, joka viimeiseen asti jaksaa pitää ääntä ja puoliaan pidellä, — ainoastaan se on maailman silmissä luja mies. Eikä maailma kumminkaan tiedä, kuinka paljon tuo luja mies on tinkinyt omantuntonsa kanssa, kiekailnut ja kiemuroinut sen edessä, ja viimein saanut sen äänen vaikenemaan. Hän on luja mies ja miesten mies.

Katala maailma...

Niinpä nytkin. Jokainen tunsu sanomatonta väsymystä, mutta ei kehdannut kukaan sitä ensimmäisenä tunnustaa, sillä: mitäs olisivat muut siitä sanoneet? Mikko oli ensimmäisenä jäänyt vähän jäljelle, — ja voi kuinka helppo nyt oli jokaisen osoitella häntä sormellaan! Hänhän se oli heikko mies; me muut sitä vastoin kestäimme, niin, kestämmehän me, vaikk'ei Mikko kestä.

— "Mahtoi se Aunuksen maa vaan olla oikea ihmemaa", jatkoi ivaansa Pekka. "Kyllä maar meidän Mikko siellä noidankin luudilla ratsasteli vuorokauden ihan umpeensa. Paha vaan, ett'ei se Aunuksen voima vaikuta täällä Suomen puolella, koskapa miehen säätet hetkuu jo lyhyelläkin taipaleella."

— "Vaiti!" tiuskasi Mikko. "Vaiti, ellet tahdo maistaa somman suoveroa."

— "Onko sekin Aunukselaista?" virkkoi Paavo.

— "Pitkä lienee, veikkonen, matka sinulla tänne, kun olet virstan päässä aika miehistä", liitti Pekka.

Mikko tunsu kasvonsa tulistuvan. Loukattu ylpeys, syytös valheesta ja heikkoudesta saivat hänessä veren liikkeelle. Hänen suonensa paisuivat, käsi tarttui tempoellen sauvaan ja huimasti kiljasi mies:

— "Pois alta, pelkurit!"

Näin sanottuaan ponnisti hän voimansa. Narahdellen vonkui luminen tanner, kun huimapäisenä sustansa polki suuttunut mies.

— "Pois alta, pelkurit!" kiljasi hän, niin että kumahtelivat Hirvenrämeen satavuotiset hongat. Ja niin kiiti mies muitten ohi, kuin kiittää jalo juoksija ohitse kuormaa vetävän juhdan; kiiti kuin kiittää immen aatos ohitse vanhuksen hiljaisen mietteen.

— "Pois alta!" kiljasi hän vielä, vaikka jo oli jättänyt kauaksi jälkeensä hämmästyneet kumppalinsa.

Tuolla hän nousee jo toista vastamäkeä, ja huuhkajana vaan huhuilee räme hänen huudoistansa:

— "Pois alta, pelkurit!"

Eikä jaksakaan enää laskeutuva kuu valaista huimasti kiitävän miehen yhä pienenevää kuvaa.

— "Hiihtää kuin Lappalainen", virkkoi Paavo verkalleen.

— "Hiihtää peijakas", liitti Pekka häpeissään.

Yhä hiljemmin ja hiljemmin seurasi muu joukko uljasta suksimiestä. Uupumus rupesi jo todenteolla lannistamaan miesten sekä voimaa että rohkeutta. Verkalleen vaan laahasivat väsyneet jalat suksia perässään ja — missä oli lapsi, missä rauha väsyneelle sielulle ja mielelle? Tuolta kaakon puolelta taivasta rupesivat jo tähdet himmenemään. Kylmä oli yltynyt korkeimmilleen. Tämä tiesi aamun lähenemistä. Vaan ... mikä näkyy tuolla mäen alla jälleen mustaa. Susiko se on vai muu olento?

Vielä kerran jänteytyvät miesten hermot. Vielä kerran ponnistetaan... Pian ollaan oudon esineen luona. Se on Mikko, joka ponnistuksensa ylenpalttisuudesta on vaipunut maahan, tuskin hengittäen enää. Hänen viereensä laskeutuvat muutkin miehet, väsyneinä, nääntyneinä, läähättäen kuin hirvet, jotka ankaran metsästäjän ajamina vihdoinkin ovat päässeet salaiseen saloon, jossa nääntyneinä pysähtyvät henkeänsä vetämään. Vaan kas, jopa avaa Mikko silmänsä. Hän huomaa joukon ympärillään. Suuttumuksen tuli leimahtaa vielä kerran hänen silmissään, hän kohotakse kyynäspäänsä nojaan ja sanomattomalla ylenkatseella virkkaa:

— "Pelkureita te olette!"

Sen sanottuaan vaipui hän tunnottomana maahan. Ja tuossa nyt istuu lumihangen pehmoisella vuoteella hiihtäjän parvi. Kaakon taivas ruseuttaa jo, ja pian on lyhyt-ikäinen talven aurinko noussut taivaalle. Virstan päässä tuolla kuumoittaa jo Somperin suuri kylä, josta enää on puoli peninkulmaa kirkolle: — asuttuja seutuja kaikki tyyni. Susi niinmuodoin ei ole lähtenyt näille tienoin. Poloiset hiihtäjät! Turhaa on ollut vaivanne ja puuhanne. Keritynvaaran korpeen peto vainenkin oli piiloittunut.

Herra Jumala! Oletko sittenkin sallinut lapsen joutua petojen saaliiksi? Ovatko koko yön ponnistukset ja puuhat olleet aivan turhia!

Mutta mikä joukko se on, joka lähenee tuolta idän puolelta hiihtäjien äsköistä tietä? Tänne täyttää tuo parvi.

Keitä he ovat? Niin, siinä on Kivimäen naisväki...

Tuonevatko he jotakin lohdutusta, virvoitusta väsyneille miehille. Onko lapsi pelastunut ihmeen kautta pedon kidasta, ja sitäkö tietoa he nyt tuovat?... Vaan ei! Heidän tulonsa on tuskan tulemista lisään uupuneisin mieliin.

— "Missä Antti?"

Niin kysyy tulijain epätoivoinen parvi.

Eivätkä voi heille vastata sanaakaan miehiset miehet, joihin naiset, ja etupäässä Antin äiti, olivat niin paljon luottaneet.

Talvinen aurinko nousee ja valaisee tuskaa ja kyyneliä Kivimäen talon väessä, joka nyt sanakaan virkkaamatta istuu Hirvenrämeen rinteellä. Äiti yksin se ei voi tuskaansa hillitä. Hän valittaa ja vaikeroi; syyttää itseään ja syyttää muita. Onhan se ihmiselle jonkunlainen lohdutus, ett'ei hän yksinään ole pahaa tehnyt, vaan että muitakin löytyy samaan syntiin vikapäitä. Ja silloin salainen ääni kuiskaa ihmisen korvaan: kyllä tuo toinen on enemmänkin rikkonut kuin sinä; ei sinun tekosi niin kovin kamala olekaan. Niin äitikin tässä.

— "Voi kuitenkin, voi kuitenkin! Voi minua poloista piikaa!" niin hän vaikeroi, ruumistansa heilutellen. "Oma huolimattomuuteni saattoi lapseni suden suuhun, pedon raadeltavaksi. Miks'en minä onneton pitänyt parempaa vaaria omasta kohtuni hedelmästä, omasta silmäterästäni? Mitä sanon minä, vaivainen, Herralle Jumalalle, kun hän viimeisenä päivänä vaatii minulta tiliä ja kysyy: kussas on poikasi? Voi minua!"

Ja epätoivoinena äiti parka oikein tukkaansa repi.

— "Ja miksikäs sinunkin", jatkoi hän, kääntyen miehensä puoleen, "miksikäs piti sinunkin yllyttää poikaa pahantekoon? Eikös ollut kylläksi, kun itse pilkkasit tuota poloista Ellua? Piti näet vielä viatonta lasta käyttää välikappaleena! Ja voi suakin Eeva parka? Etkös voinut karata suden kimppuun tai kumminkin huutaa kovasti, niin olisi peto kukaties säikähtänyt ja jättänyt lapsen? Siinä vaan mieletönnä katsoa tuijotit ja annoit lapsen suoraa päätä surman suuhun. Ja kylläpä tekin vaan olette miehiä", valitti hän, hiihtäjiin katsoen, "peninkulmia hiihdätte ihan väärälle tolalle! Olisihan teidän pitänyt ymmärtää, että susi oli suoraa päätä täyttänyt korpeen, jossa se nyt par'aikaa... Voi minua poloista piikaa! Hulluksihan tässä ihan tulee vaivainen vaimo! — Ja pitipäs vaan näet sudenkin sattua pahimpaan aikaan pihalle. Voi hyvä Jumala! Miksis sallit sen juuri silloin tulla sinne? Olisihan Sinä, kaikkivaltias kun olet, voinut estää petoa; olisi tullut se pikkuista myöhemmin, niin olisi Antti poika nyt elossa. Siksikös Sinä minulle lapsen annoit, että sallisit sen joutua noin hirmuiseen kuolemaan? Voi, miksis Sinä annoit lapsen ja nyt niin armottomasti sen jälleen ryöstit!"...

— "Vaiti, vaimo!" huudahti viimein Mikko. "Syytä itseäsi, syytä meitä kaikkia, mutta älä syntiä tee, älä laita Herran Jumalan töitä ja teitä! Ja mitäs me nyt tässä istumme kuin nuolen lyömät? Kotia miehet nyt ensin ja sitten pannaan toimeen yleinen ajo; mies talosta ja kaksi paraasta, ja niin lähdetään ajamaan petoa perästä ja ajetaan vaikka Pohjanlahden rantaan asti, mutta tapetuksi meidän pitää se saada. Ja jos vaikka uupuisitte te muut joka mies, niin en aio vähällä hellittää minä. Ellen minä palaja tältä matkalta tapetun suden kanssa, niin en enää milloinkaan tahdo nähdä Hämeen kaunista maata, vaan lähden takaisin Karjalaan. Siellä Aunuksen rajoilla yksikin korpi säpsähtelee, kun kontio viheltää pitkän huikean vihellyksensä. Siellä on miehen hauska temmeltää, kun kaatuneen näreen alta pöllähtää lumi, ja kontio porroisenä käy painimaan miehen kanssa."

Niin puhui Mikko. Uljaalta ja kauniilta näyttikin tämä nuori solakka Karjalan poika. Äsköisestä uupumuksesta ei ollut enää jälkeäkään. Suorana hän tuossa seiso, sähköyvin silmin ja elämän into jok'ainoassa kasvon juonteessa. Kaunis oli Karjalan poika.

Mutta surumielisenä, verkalleen läksi joukko liikkeelle. Olihan tuo kovin tuskallista tietää, että kaikki puuhut ja ponnistukset olivat tyhjiin menneet. Tuolla punoittavat jo Keritynvaaralla honkain latvat nousevan auringon valossa. Kamala yö on mennyt ja vielä kamalampi päivä alkanut, sillä tämä päivä valaisee korven hangelle vuotanutta lapsen verta.

Sanaakaan sanomatta hiihtivät miehet eilisiä latujaan takaisin päin. Ei rohjennut yksikään katkaista

äänettömyyttä, sillä kukin tunsivat voivansa ainoastaan vaikeroida ja tiesi siten lisäävänsä muitten tuskaa. Aurinko ilmoitti jo puolenpäivän lähenemistä, kun matkue saapui Kuhankoskelle, jonka ohitse eilenkin oli tultu. Hetkiseksi pysähtyivät miehet odottaakseen vaimoväkeä, joka taampaa seurasi perästä.

Siinä sitten jälleen kokoontui surullinen matkue. Ehdottomastikin olivat jokaisen silmät kääntyneinä kosken yli joen toiselle rannalle, jossa tavattoman korkea ja jyrkkä rinne kohotteli harmaista päätään.

Äkkiä kuului vuoren huipulta omituinen kahina ja ritinä. Kaikki hämmästyivät ja teroittivat sitä kohti näkönsä ja kuulonsa. Ritinä lähenei lähenemistään ja vihdoinkin ilmaantui vuoren korkeimmalle huipulle kookas olento, joka silmänräpäykseksi pysähtyi. Talven uninen aurinko loivalonsa mieheen; ei ollut mahdollista erehtyä hänestä.

— "Ellu! Ellu!" huudahtivat kaikki kuin yhdestä suusta.

Ja se oli todellakin Ellu. Jättiläiseltä, suurelta vuoren peikolta, hän näytti tuolla korkealla vuoren huipulla. Siellä hän seisoi lakittamin päin ja harmaat hapsat liehuen aamun raikkaassa tuulessa. Mutta toisessa kädessä oli vaan miehellä suksisauva, toisessa kannatteli hän jotakin rinnallaan, ja mikä se oli, — sitä ei matkan pituuden tähden vielä voinut kukaan nähdä, ei muut kuin yksi ainoa. Löytyy nimittäin maailmassa voima, joka käy ylitse kaikkien voimain, joka valaisee järjen ja tahdon ja kuulon ja näön ja kaikki. Tämä voima on *rakkaus*, jonka puhtain muoto on äidin rakkaus. Ja tämä se tässäkin kirkasti murheen murtamat äidin silmät. Äiti oli ainoa, joka matkan pituudesta huolimatta näki ja tunsikin Ellun rinnalla oman kaivatun lapsensa.

— "Ellulla on lapsi sylissä!" huudahti äiti riemastuen, ja verrattoman riemun sanoma tämä oli jokaiselle.

— "Niin aivan; näenhän minäkin sen".

— "No, Herra Jumala olkoon kiitetty!" lausui lapsen isä.

Nyt vasta muisti jokainen, ett'ei eilen lähdön kiireessä kukaan ollut nähnyt Ellua. Hänen kirveensä tosin ei ollut tavallisella paikallaan, mutta siitä ei ollut kukaan osannut aavistaa, että Ellu itsekkin olisi ollut poissa. Mutta hänpä se ensimmäisenä oli eilen illalla oivaltanut koko kamalan tapauksen ja samassa osannut hillitä hämmästyksensä ja ymmärtänyt, että tässä on pikainen apu ainoa mahdollinen pelastuksen tie.

Vanhuudestaan huolimatta oli Ellu tavattoman hyvä hiihtäjä, eikä hänen suksillensaakaan ollut koko sillä maankulmalla verran vetäneitä. Hän oli rientänyt suden jälkiä, ennenkuin tuisku ne kokonaan oli peittänyt lumeen, ja siten osannut mennä Keritynvaaran korpeen. Susi oli uupunut raskasta taakkaa kantaessaan, ja näin oli Ellu sen saavuttanut. Nämä seikat selvenivät nyt yht'äkkiä kaikille.

Ja tuossa hän nyt seisoo, Jumalan siunaama mies, lapsi sylissä.

Mutta päätä huimaava rinne on Ellulla nyt laskettavana alas joen rantaan, ja pian hän lähtee ankaraan laskuun. Ehdottomasti pääsee kauhun parkahdus katsojain rinnasta, kun hän sydäntä viiltävällä vauhdilla kiittää alas lumista jyrkkää rinnettä. Puolivälissä rinnettä on parin sylin levyinen kuilu, ja juuri sitä kohti laskee mies. Ellu, Ellu, poloinen mies! Ihmishengen olet pelastanut surman kynsistä, ja nyt itse kiidät kohti tuhoasi, suoraan surmasi suuhun, menetät itsesi ja menetät pelastamasi lapsen! Vaan ei kuule varoitushuutoja huima hiihtäjä. Tuossa tuo kuilu jo ammoittaa. Silmänsä sulkivat katsojat äärettömässä kauhistuksessa. He kuulivat vaan kuinka sukset vinhasti vingahdivat ilmassa, jonka jälkeen kuului raskas kumaus... Oliko kaikki lopussa?

Ei!

Tuossa hän, ihanana vanhuksena, hiihtää joen vartta, hiljalleen tasaisella tantereella. Jos olisivat katsojat uskaltaneet pitää silmiänsä auki, niin olisivat nähneet, kuinka sukset nuolena viilsivät kuilun ylitse, kuinka ne sitten jälleen kumahtivat kuilun toiselle laidalle, kuinka Ellu silmänräpäyksen vaan horjahti ja heilahti, suksiltaan kumminkaan kaatumatta, ja kuinka hän sitten jälleen hiljalleen lähenei kosken kuohua.

Nyt vasta huomasi Ellu talonväen toisella puolella. Hän pysähtyi, ja raskaasti huohotti miehen rinta. Äkkiä hän nosti lapsen korkealle ja huusi:

— "Kiittäkää Jumalaa!"

Lapsi, joka puoleksi tunnotonna oli maannut hänen rinnallaan, heräsi äkisti, katsahti ympärilleen ja, säikähtyneenä nähtyään kosken mustat vedet, kietoi kätensä vanhuksen kaulaan ja laski päänsä hänen olkaansa vastaan. Hellästi kuin äiti painoi Ellu lapsen rintaansa ja läksi jälleen hiihtämään joen vartta, kunnes saapui suvannon kohdalle, johon talvi oli saanut vedet kammitsaan jäisen peitteensä alle. Siitä

meni hän joen yli.

Mutta kuka siellä oli vastassa heitä? Kiivain suksimieskö, hiihtäjäkö huimin? Ei! Äiti se oli juossut lastansa vastaan, — ja kauaksi olivat jäljelle jääneet suksimiehet. Hän ojensi kätensä, vastaanottaakseen lastansa, mutta lapsi ei hellittänyt vanhuksen kaulasta, eikä Ellukaan mielinyt kallista kantamustansa luovuttaa.

— "Kotona", virkkoi hän ja kyyristihe jälleen, ja nöyrinä notkahdellen kiidättivät jalot sukset hänet lapsen kanssa poikki Alhokaisen niityn. Ei levähtänyt mies, ennenkuin oli toimensa tehnyt täydellisesti.

Ja tuvassa ovat jälleen koolla kaikki. Nyt ei enää pieksä öinen tuisku ruutuja eikä kuulu sen huimaa vonkumista. Kirkkahana paistaa aurinko Kivimäen lakeaan pirttiin, tuoden rauhaa ja tyyneyttä. Mutta uunin viereisen vuoteen luokse on keräytynyt talonväki. Ei kuulu hiiskaustakaan. Kaikki katselevat kookasta miestä, joka siinä lepää, raskaasti hengittäen. Jakkarella vuoteen pääpuolessa istuu äiti, pelastettu lapsi sylissä, ja nukkujaan ovat heidänkin katseensa kiinitetyt.

Annettuaan äidille hänen lapsensa, oli Ellu, sanaakaan sanomatta ja kiitoksia odottamatta, laskeunut vuoteellensa, vetänyt peitteen päällensä ja samassa vaipunut jonkunlaiseen horrokseen, jossa hän väliin puheli outoja sanoja, joita ei kukaan ymmärtänyt, väliin taas säpsähteli tempoellen. Sitten oli hän ollut hetkisen aikaa levollisena, vaan alkanut jälleen hengittää hyvin raskaasti.

Vähitellen rupesi hänen kasvonsa liikkumaan yhä valtavammin; ankara tuska kuvautui niissä. Vihdoin hän kovasti parahtaen hyppäsi istuvilleen vuoteellaan ja tarttui kiivaasti oikealla kädellä vasempaansa, ja nyt vasta näkivät läsnäolijat, että Ellun käsi oli pahoin haavoitettu. Nuttu päästettiin auki, ja nyt pä kädessä, sormista hamaan kyynäspäähän asti, ammoitteli ankarat haavat, jotka siihen oli repinyt suden terävä hammas. Ellu ei puhunut sanaakaan, mutta hänen sanomattansakin oli selvä, kuinka taistelussa pedon kanssa oli käynyt. Susi oli, vimmoissaan pelosta, että makea saalis häneltä vietäisiin, pannut kaiken raivonsa liikkeelle. Ellu ei ollut voinut tavata sitä kirveellään, ja vihdoin, kun pedon raivo oli ylimmilleen noussut, oli hän ryhtynyt vaaralliseen, mutta tämmöisissä tapauksissa ainoaan keinoon? hän oli äkisti pistänyt vasemman kätensä pedon ammoittavaan kitaan ja huolimatta sen raatelemisesta työntänyt kättänsä aina syvemmälle ja vihdoin kirveellä lopettanut sen raivoisan elämän.

Pirtissä nousi häly ja puuha, miten muka Ellun haavat olisivat sidottavat. Siinä tiesi kukin keinoja, joita piti koetettaman. Ken siinä ehdotti viinaa ja sokeria, ken vaati yhdeksää sorttia pantavaksi; joku tiesi rintamaidonkin hyväksi; muuan ehdotti lukuakin käytettäväksi.

— "Ei huoli mitään", virkkoi Ellu, mutta samassapa vääristyivät taas miehen kasvot, sillä isoin haava oli ruvennut jälleen äkkiä vuotamaan, tuottaen hänelle sanomatonta tuskaa. Luonto voitti miehen lujan tahdon, ja nöyränä kuin lapsi salli hän kätensä vaimoväen hoidettavaksi, jotka parhaan taitonsa mukaan sitoivat hänen haavansa.

Mies näkyi saaneen lievitystä kovassa tuskassaan, sillä hänen kasvonsa selkenivät. Kovin teki nyt läsnäolijain mieli tietää, miten hänen ajonsa oli käynyt, mutta hän ei ruvennut kertomaan. Anttiin vaan hän viittasi ja virkkoi:

— "Tuossahan poika on; mitäpäsi siitä, miten se kävi? Kiittäkää Jumalaa!"

— "Voi sinua Herran siunattu mies, kuitenkin!" niin puheli äiti, "kiittää pitää taivaallista Isää, sillä Hänhän se kaikki voi ja kaikki taitaa, mutta Hänpä se juuri sinullekin voimat antoi, sinä siunattu mies. Milläs minä vaivainen sinun hyväntyösi palkitsen ja maksan? Mutta eihän mointa työtä palkalla saakaan kuitiksi, sinä siunattu mies. Mutta sen minä vaan sanon, ett'ei yhdenkään suun pidä sinua enää tässä talossa pilkkaaman; ei pidä sinun enää kuuleman yhtään kovaa sanaa. Ja sen minä sanon, ett'ei sinun enää pidä talosta taloon käymän, vaan tässä saat olla ja elää, niinkauan kuin Luoja sinun suo elää. Ja sen minä sanon, että paras pala pitää sinulla aina oleman, sinulla, sinä siunattu mies. Enkä huokaise minä Herran Jumalan luokse kertaakaan, ellen huokaise sinunkin puolestasi. Ja etkös sinä, Eeva parka, vielä ole virittänyt valkeata, jotta keittäisin edes makeaa velliä hänelle? Voi sua sentään! Ota nyt joutuun ja tee tuli ja jauha kahvia kanssa, kylläpä lämmin kupponen ei pahaa tehne väsyneelle miehelle, ei maar teekään. No jouduhan ihmisparka, joudu. Voi sua Anttiseni, kun tuossa jälleen istut noin kiharapäisenä kuin ennenkin. Eikä näet pidä tikkujakaan koskaan oleman paikoillaan..."

Näin puheli ja hääräeli onnellinen äiti, väliin itkien, väliin nauraen, väliin silittäen ohi mennessään poikansa kiharaista päätä, väliin taputtaen olalle Ellua, siunattua miestä. Pian oli sairas saanut virvoitusta ja oikaisihe jälleen vuoteelleen.

Mutta mitähän Mikko askaroitsee tuolla vuoteensa ääressä? Hän on vetänyt ulos lippaansa ja siellä hän kaivaa ja kopeloi.

— "Käypäs tänne, Antti", virkkoi hän viimein.

Sitten näkyi hän antavan jotakin lapsen käteen ja kuiskaisevan hänelle.

Verkalleen astui Antti Ellun luokse ja ojensi hänelle pienen uuden piipun, tuommoisen hauskan äkkiväärän, valkopesäisen ja messinki-helaisen, ja piipun mukaan korean, punaisen uuden uutukaisen tupakkikukkaron.

— "Olkaa niin hyvä, älkää pahaksi panko ja ottakaa omaksenne, niin käski Mikko sanoa", puhui lapsi viattomasti.

Omituinen ilon väre sävähti sairaan silmissä, mutta katosi heti.

— "Vie pois, lapsi! Ei ne ole minun".

Neuvottomana seisoj poikanen, vuoroin katsellen Ellua, vuoroin Mikkoa.

— "Ottakaa, Ellu", lausui Mikko; "se on hyvästä sydämmestä tarjottu".

— "Minä tiedän, kuinka kalliita nämä kapineet sinulle ovat; minä tiedän keltä ne olet saanut. Minä en taida tuommoisia enää kauan tarvita. En ota".

Puna lensi Mikon kasvoille.

— "Kalliita ovat kyllä, ja siksipä tarjoankin niitä teille. Ei se mitään anna, joka liian antaa. Ellu! Tänään on riemun päivä; älkää minun mieltäni tehkö katkeraksi. Antti, vie Ellulle kukkaro ja piippu!"

Antti seisoj jälleen vuoteen ääressä, ojentaen Ellulle Mikon lahjaa.

Ellu nousi istuvilleen vuoteessansa. Kauan hän tuijotti lapsen tarjoamaan lahjaan, katsahti sitten Anttiin, joka niin hämillänsä, niin rukoilevaisena seisoj hänen edessään; hän loi sitten silmänsä Mikkoon ja ojensi vihdoj kätensä kukkaroa kohti.

— "Suuri kiitos", virkkoi hän. Hän pani kukkaron polvilleen, katseli sitä liikuttamatta kauan aikaa ja hyrähti viimein valtavaan itkuun.

Miksi?

Oliko lahjan vastaan-ottaminen hänestä niin katkerata? Vai ilostako itki tuo yksinäinen mies, jolle nyt oli osoitettu niin paljon lempeyttä?

Omituisesti käyvät maailman elot ja olot. Siinä on sanomattoman paljo tuskaa ja kärsimystä, on iloa ja riemua. Mutta kuluu päiviä ja kuukausia, vierii vuosia ja vuosikymmeniä, ja tulee tuosta sitten äkkiä hetki, jolloin ihminen uudestaan elää nuo entiset tuskansa ja riemunsa. Ne astuvat nyt jälleen hänen eteensä niin selvästi nuo onnen ja tuskan tuhannet kuvat, mutta niillä on kiire, ne rientävät hänen eteensä ja poistuvat taas, ja toisia tulee, yhä toisia; kymmenvuotiset tunteet eletään nyt kymmenessä silmänräpäyksessä. Ja sydän parka, tuo pieni sydän, — ei se voi kestää näin paljoa yhtä haavaa. Se vavahtaa, se värähtää, se kääntelekse ja vääntelekse tuskissaan, ja niin se vihdoj tässä tuskassansa synnyttää suloisen hedelmänsä, ja sitä sanotaan kynneltten virraksi.

Samoin oli Ellun laita. Hänelläkin oli nyt tuommoinen hetki, jolloin hän eli kappaleen entistä elämänsä. Hän näki siinä oman itsensä, nuorena, elämän haluisena miehenä, arvossa pidettynä miehenä, josta toivottin niin paljon. Ja tuon nuoren miehen ympärillä liikkui hennon hentoinen olento, ihana kuin Suomen kesä-aamu, hänen hyvä hengettärensä, hänen suojelus-enkelinsä, hänen työnsä innostus ja hänen toiveittensa kannatus. Ja sitten tuli mustia kuvia, tuli myrskyn kuvia, tuli toiveitten särkymistä, tuli kalman kartanon inha isäntä, ja otti hyvän hengettären pois, ja sitten tuli ... mutta muuta ei sydän parka, tuo pieni sydän jaksanut kestää. Se vavahti ja värähti, se vääntelihe tuskissaan ja synnytti vihdoj suloisen hedelmänsä. Siksi itki Ellu.

Ja tämä tunteiden liikutus se levisi vähitellen muihinkin. Naisväki hyrähti pian itkuun sekin, ja kotvasen kuluttua himmenivät miestenkin silmät. Mikko oli ottanut keskentekoisen kirvesvarren, ja nyt hän yhä kiivaammin alkoi sitä veistää; mitä enemmän liikkui puukko miehen kädessä, sitä ankarammin puri hän hampaitansa yhteen. Kauan hän taisteli ulos pyrkivää itkua vastaan; kiivaudessaan veisti hän puukkonsakin rikki, mutta sydän oli tahtoa lujempi: Mikkokin kätki viimein kasvot käsiinsä. Miksi itkivät muut?

En tiedä, ystäväni, en tiedä. Vaan sallipas kysyäni: etkö ole milloinkaan elämässäsi äkkiä tuntenut suloista oloa tai ahdistavaa tuskaa, osaamattasi oikein selittää siihen syytä? Oletko? Sitten ymmärrät, minkätähden itkettiin Kivimäen pirtissä. Jos et, niin silloin — silloin minä surkuttelen sinua.

Tuo itku se oli kuin lämpöinen sade kesä-iltana. Hiljalleen se kasteli janoisen maan ja hiljaa taukosi jälleen. Sydän oli niin rauhallinen nyt ja tyyni. Rauhan enkeli oli suhahtanut siivillään yli tuvan.

Suloista on tuommoinen rauha.

* * * * *

Päivä laski. Pian vaihtui hämärä yöksi, ja pian nukkuivat Kivimäen pirtin väsyneet asujamet.

Uni ei kumminkaan ollut määrätty olemaan pitkälinen. Puolen-yön aikaan rupesi kuulumaan haikeata valitusta. Ellun tila oli äkkiä pahentunut. Ankara kuume oli hänessä nyt ja hourauksessaan mies vuoroin puheli kummallisia sanoja, vuoroin valitteli.

Ihmiset heräsivät. Sytytettiin valkea. Ellu kääntelihe kovin levottomana.

— "Kuinka sinun laitasi on, Ellu parka?" kysyi emäntä.

Sairas toipui äkisti.

— "Niin", sanoi hän; "kyllä minä, vaivainen mato ja matkamies, nyt viimeinkin taidan löytää."

— "Mitä sitten?"

— "Isänmaani."

Samassa riensi Mikko ulos, sanaakaan sanomatta.

— "Jumala varjelkoon!" huudahti emäntä. "Eihän toki niin liene laitasi?"

— "Kyllä on, emäntä hyvä, kyllä se niin on. Täällä se kouristaa niin kummallisesti, täällä näin." Ja sairastunut kättänsä sydämelleen.

Kului joltinenkin aika.

— "Olisihan minulla", virkkoi sairastunut jälleen; "olisihan minulla suuri pyyntö, mutta..."

— "Sano sata pyyntöä, sinä siunattu mies", vastasi emäntä.

— "Tekisi mieleni pappia."

Isäntä kavahti pystyyn ja sieppasi turkit ylleen.

— "Kumpaistako?" kysyi hän ovelta.

— "Jos saisit sen uuden apulaisen."

Isäntä riensi ulos. Pihalla oli hevonen jo valjaissa.

— "Kukas hevosen on valjastanut?" kysäsi isäntä.

— "Minä", vastasi Mikko tallin ovelta.

— "Miksi?"

— "Eikös sitä tarvita?"

— "Tarvitaan kyllä."

— "Istukaa rekeen sitten ja menkää", vastasi Mikko, taluttaen samassa tallista nuorta korskuvaan oritta.

— "Mihinkäs oritta viet?"

— "Sitä tarvitaan kanssa."

— "Pappiahan te menette hakemaan?"

— "Niin menen", vastasi isäntä. "Entä sinä?"

— "Lääkäriä."

Isäntä astui Mikon luokse.

— "Kiitoksia kunnan mies", sanoi hän. "Tuohon käteen."

He puristivat toistensa kättä.

Kovin keikkui valjastettaessa uljas hevonen, mutta Mikon luja käsi pakoitti sen tottelemaan.

— "Kuinka uskallat lähteä, Mikko, tuolla hurjalla oriilla näin yön selkään?" kysäsi isäntä.

Mikko myhähti ja hyppäsi rekeen. Hurjasti kavahti orit pystyyn. Samassa läiskähti Mikon ruoska, ja tuiskuna tuoksahti lumi, kun tuuliaispäänä läksi jalo ori kiidättämään salskeata Karjalan poikaa. — — —

Pappilaan oli kappale toistakymmentä virstaa. Mutta Kivimäen isäntä ei nyt säästänyt tammaansa, joka muutoinkin oli kelpo juoksija. Kotona olijat ne kumminkin laskivat aikaa minutittain eivätkä tunnittain. Mutta ihmeellisen tyyni oli juuri hän, jolla olisi luullut kovimman kiiruun olevan. Hourauksen puuskain mentyä ohitse, virui hän äänetönnä vuoteellaan, väliin huo'aten syvään.

Mutta levottomin kaikista oli emäntä itse, hätäinen, vaikka helläsydämminenkin eukko.

— "Voi kuitenkin, voi!" vaikeroitsi hän. "Mitähän se meidän isäntä nyt niin hirmuisen kauan viipyy? Kyllä kai sitä taas valjastettiin hevonen niin hätä hätää, että jo oman kujan päässä rinnustin pääsi auki, ja sido uudelleen! Ja ties kanssa, miten saverikkojenkaan lienee laita. Toissa sunnuntaina kirkkomatkalla meidän isäntä vähän myräili sinnepäin, että muka uudet pitäisi hankkia. Kyllähän se käkee ja käkee, mutta ei siitä käkeilemisestä mitään lähde, ellen minä aina joka paikassa purpata ja parpata. Ja olisi pantu Mikko papin hakuun, niin olisi maar mies jo täällä, ja sairas saisi lohdutusta ja virvoitusta. Voi sinua, Ellu, sentään! En minä niin osaa sanoa. Mutta kyllä vaankin ne Herran tiet ovat ihmeelliset; ihmeelliset ovat Hänen tiensä, ja tuomionsa. Mutta minnekäs poika on saanut?"

Sairas myhähti ja osoitti sanaakaan sanomatta viereensä. Lapsi parka oli kenenkään huomaamatta kiivennyt Ellun vuoteelle. Selittämätön tunne lienee vetänyt lasta hänen pelastajansa puoleen. Sinne oli Antti hiljaa noussut ja laskenut kiharaisen päänsä Ellun terveelle käsivarrelle. Siinä lepäsi hän nyt lapsen viatonta unta. Niin, siinä lepäsi aamun koi, täynnä alkavaa elämää ja toivoa ja tulevaisuutta, ja siinä lepäsi illan riutuva päivä, takanansa särkyneet toiveet ja tuskat ja kärsimiset. Ja kumminkin he olivat niin veljellisesti yhdessä. — — —

Jo osoitti Otavan sarvet lähenevänsä suvea, kun äkkiä kuului reen ritinätä ulkoa.

— "No Jumalan kiitos, nyt he tulevat!" huudahti emäntä ja kiiruhti nostamaan Anttia pois sairaan vuoteelta.

Kuului askeleita porstuvasta, ja isäntä nuoren apulaisen kanssa astui sisään. — — —

Sairas ja pappi ovat kahden kesken pirtissä. Kaikki muut ovat siirtyneet pieneen tupaseen eteisen toisella puolella.

Me siirrymme perheen kanssa pirtistä pieneen tupaseen. Siellä pirtissä ovat vaan kahden kesken Piispan Ellu ja nuori apulainen. Puhukaamme hiljaa, ett'ei ihmis-ääni häiritsisi tätä pyhää, tätä juhlallista hetkeä. Me vaikenemme kokonaan, sillä kenenpä nyt tekisi mieli puhella? Ken ei vapisevin sydämmin ajattele tätä ankarata hetkeä?

Siellä pirtissä on ihminen, jonka elämän lanka pian katkeaa, joka pian on astuva pitkälle taipaleelle, josta ei enää palata. Ja hän tahtoo nyt toimittaa talonsa, hän tahtoo lemmeikkään miehen sydämmelle laskea kaikki oman, paljon kärsineen, sydämmensä tuskat ja vaivat.

Huoltensa kyllyyden
Hän tahtoo huo'ata pois.

Ja hetki tulee, tulee, aivan varmaan tulee, jolloin me lähdemme samalle pitkälle taipaleelle. Onko meidänkin suotu silloin huo'ata viimeinen huokauksemme ystävälle, joka vieressämme istuu, vai lähdemmekö sinne vieraasta, umpi oudosta paikasta, vai lähdemmekö tietämättämme sinne? Millaisena se kangastaa meille? Ihanalta kedoltako, jossa armon vuot uhkuu, vai tummaltako, hämäräiseltäkö se näyttää, synkältä korveltako, jossa ei tuika tähti pieninkään?

"Oi ijäisyys, pelkään pituuttas, muistain:
Alku sull' on, ei loppuu löydy luissaan."

Verkalleen kului yö. Jo alkoi tähtien valo kaakon ilmalla hälvetä, kun apulainen avasi tupasen oven ja kutsui kaikki Kivimäen talon asujamet pirttiin.

— "Sairas on tahtonut nauttia Herran Pyhää Ehtoollista teidän läsnäollessanne", virkkoi pastori.

Hän ryhtyi toimeensa. Ja autuaallinen, pyhä vavistus valtasi läsnäolijat tuona suurena hetkenä.

Sairas oli nyt kokonaan kuin toinen ihminen. Tuo umpinainen itseensä sulkeutuminen, joka ennen oli aina asunut hänen kasvoillaan, oli nyt kuin pois pyhitty. Nöyränä, mutta levollisena katseli hän ympärilleen ja — sitä ei voinut kieltää — hän oli kaunis nyt, tuo ruotulainen, tuo vähäpätöinen, köyhä mies. Ja lämmin oli hänen kätensä puristus, kun hän kullekin vuoroonsa sanoi jäähyväiset; lämmin oli ääni, sillä se läksi nyt levollisesta, lämpimästä sydämmestä, joka oli hyljännyt itsestään kaiken maallisen ja tunsu suloisia tunteita.

Samassa kuului eteisestä kiiruita askeleita, ja kaksi henkeä astui tupaan. Ne olivat Mikko ja lääkäri.

Lääkäri katsahti ympärilleen, ikäänkuin hakien silmillään sitä, joka olisi hänen apunsa tarpeessa. Hän oudoksui, että huoneessa, missä luuli kohtaavansa kuolevan sairaan, vallitsi senkaltainen tyyneys ja rauha. Hänen tottunut silmänsä sattui kumminkin pian Ellun sidottuun käsivarteeseen, ja sanaakaan sanomatta astui hän Ellun luokse.

— "Teillähän on ollut kamala kohtaus", virkkoi lääkäri, istahtaen sairaan viereen. "Kuinka te voitte?"

— "Hyvin voin, herra tohtori, varsin hyvin", vastasi sairastunut.

Lääkäri päästi siteet auki ja tutki tarkasti haavat.

— "Tämmöisissä tapauksissa on mahdoton voida hyvin", lausui lääkäri, surumielisesti päätänsä pudistaen.

— "Sanokaa vaan suoraan, tohtori, kaikki. Sanokaa että minä lähden pian. Minä tiedän sen itsekin ja odotan vaan hetkeä. Asiani maailman kanssa ovat selvällä".

Nuori lääkäri loi pitkän silmäyksen Elluun. Voiko kuolevainen puhua noin tyyneästi lähdöstänsä? Kauan katsoi hän sairaasensa. Vuoteen pääpuolella seisoj apulainen; pöydällä lähellä vuodetta oli vielä jäljellä hopeainen kalkki. Nyt ymmärsi lääkäri kaikki.

— "Minun ei tarvitse peljätä, sanoessani teille totuutta. Korkeampi lääkäri kuin minä on antanut teille voiman, jota ei mikään lääkäri osaa antaa. Hän, jonka nöyriä palvelijoita vaan me olemme, on, sen näen selvästi, antanut teille voiman katsoa rohkeasti silmiin sitä, jota ihmiset niin pelkäävät, nimittäin kuolemaa. Niin, minun taitoni on tässä voimaton. Rauhaan lähtekää, vanha mies."

Lääkäri puristi kauan sairaan kättä.

— "Käykääs, isäntä, vähän tänne", kuiskasi Mikko isännälle ja vei hänet oven suuhun. "Kuulkaa, isäntä, nyt minä palvelen teitä viisi vuotta ilman palkkaa."

— "Mitäs sillä tarkoitat? Miksi ilman palkkaa?"

— "Siksi, isäntä, että minun pitää maksaa teille oriin hinta."

— "Minkä oriin?"

— "Lääkäriin kotia tultuani, sain tietää hänen olevan haetun Rannanpieleen, jonne tulee sieltä runsas peninkulma. Levähtämättä ajoin sinne ja samassa käännyimme tohtorin kanssa tänne emmekä nousseet reestä ennenkuin oman kujun tuossa päässä".

— "Miksi ette ajaneet pihaan?"

— "Orit kaatui! kaatui uljas hepo. Se oli minun syyntä, ja siksi palvelen teitä viisi vuotta palkatta."

Isäntä ei vastannut.

— "Riittääkö se oriin hinnaksi?" kysäsi Mikko tuimasti.

Sanaakaan sanomatta otti isäntä Mikkoa käsivarresta ja talutti vuoteen ääreen, jossa Antti poika makasi.

— "Katso tuohon", sanoi hän, viitaten lastaan. "Lapseni olen saanut takaisin ... sinä teit tehtäväs ja teit kuin mies. Minä olen sinulle velkaa, etkä sinä minulle."

Aurinko on juuri noussut ja heittää kultaisia säteitensä Kivimäen lakeaan pirttiin. Aamuruskon siivillä lensi Ellun paljon kokenut ja paljon kärsinyt sielu sinne, missä ei kärsimistä ole. Tuossa hänen ruumiinsa nyt lepää vuoteella, niin rauhallisena. Kuolon kamppaus ei ole jättänyt jälkeäkään hänen kasvoilleen. Vähäistä ennen lähtöänsä hän oli joutunut kuumeeseen ja horrokseen, mutta sitten äkkiä avannut silmänsä ja lausunut:

— "Palaja taas, minun sieluni, sinun lepoons, sillä Herra tekee hyvästi sinulle."

Tämä oli hänen viimeinen huokauksensa. Mutta tupahan paistaa kirkas aurinko. Emäntäinen häärää, hiljaa itkien. Akkunan luona seisovat apulainen ja lääkäri, ääneti katsellen, kuinka auringon säteet kimaltelevat huikaisevalla lumella.

— "Tiedättekö, pastori, mitä minä ajattelen?" kysyi viimein tohtori.

— "Minä arvaan", vastasi apulainen. "Teidän mieltänne masentaa se seikka, että tulitte liian myöhään."

— "Päin vastoin! Minä en vielä ole nähnyt tällaista kuolemata. Minä olen oppinut tänä yönä sanomattoman paljon."

Apulainen ojensi hänelle kätensä. He ymmärsivät toisensa.

* * * * *

Ensi sunnuntaina apulainen, tehdessään kiitosta kuolleitten edestä, mainitsi muitten vainajain joukossa myöskin: "entisen ylioppilaan Elias Strand'in."

Vainajan ruumista saattoi hautaan koko kirkkoväki. Sanoma Antin pelastuksesta ja Ellun kuolemasta oli tuulen nopeudella kulkenut ympäri pitäjän. Ruumis-arkkua kantoi pääpuolesta Kivimäen isäntä ja Mikko, josta jo koko pitäjä tiesi, ett'ei hän enää ollut Kivimäen renki, vaan uhkean Kuokkalan torpan isäntä. Kivimäen isäntä oli sen lahjoittanut uljaalle rengillensä.

KYNÄMAMSELI.

(Iltapalana lapsille.)

Maisteri ja maisterin Sirri olivat oikein hyviä ystäviä, yhdessä aina olivat, yhdessä elivät. Kun maisterilla ei ollut mitään syömistä, niin sai Sirrikin olla näljissään, mutta kun maisterilla oli runsaus, niin oli Sirrilläkin runsaus. Kun toinen oli iloinen, ei toinenkaan surrut, mutta kun toinen oli allapäin, niin oli toinenkin pahoilla mielin. He olivat, niinkuin minä sanoin, oikein hyviä ystäviä.

Mutta ketä he olivat, nuo maisteri ja maisterin Sirri?

Maisteri oli köyhä mies, niinkuin Suomessa moni maisteri on. Köyhä hän oli, mutta ahkera: aina hän vaan luki ja luki. Ei hänellä enää ollut isää eikä äitiä eikä juuri ystäviäkään. Varakkaan kauppiaan talosta hyyräsi hän ullakkokamarin, ja siellä hän luki ja luki. Sitä paitsi oli hän oikein kelpo mies, lempeä ja hyväsydäminen. — Semmoinen oli maisterin historia.

Sirri oli hänen pieni koiransa. Mutta vaikka Sirri oli vaan tuommoinen koiran pahainen, niin oli silläkin historiansa. Kerran näet — Sirri oli silloin vielä nimetön ja vasta kolme viikkoa vanha — kuuli maisteri, astuessaan illalla myöhään kotiaan, kadun laidassa vähäisen vinkumisen. Tarkemmin katsottuaan, huomasi hän pienen penikan, joka vilusta värisi ja nälästä vinkui — mitä minä sanon vinkui? — itki, oikein niinkuin itketään. Maisteri otti tuon poloisen syliinsä, kantoi luokseen ja juotti sitä maidolla, olisi kernaasti syöttänytkin, mutta osaakos se tuommoinen koiran pahainen vielä syödäkään? Ja sitten kääräsi hän sen kaulahuiviinsa ja pani sänkyyn peitteen alle maata. Ja siinä oli koira paran niin hyvä olla, että se makasi heräämättä aina aamupuoleen yötä, jolloin vasta maisteri maata pani. Hän otti penikan aivan viereensä, ja niin he makasivat makeasti ensimmäisen ystävyiden yön.

Seuraavina päivinä koetti maisteri kuulustella, eikö keltä olisi koiran pentu kadonnut, panipa siitä kuulutuksen Uuteen Suomettareenkin, mutta kun omistajaa ei kuulunut, niin piti hän koiran luonansa. Hän antoi sille nimen "Sirri", ja sen koommin he olivat hyviä ystäviä.

Sirri kasvoi muutaman kuukauden, mutta taukosi sitten kasvamasta, ja noin pieneksi tallukaksi se jäikin; häntäkään ei ollut poloisella kuin kaksi tuumaa pitkä.

Sirri oli kaikin puolin hyvä elukka: uskollinen ja nöyrä, niinkuin koirain on tapana. Oli sillä myös hyvin lystikäs luonto. Mitä se vaan lattialta löysi, niin — sano hyvästi! Se vanutti ja vanutti sitä niin kauan kuin sai rikki. Vallankin jos sattui ovi olemaan auki, niin tuulena juoksi Sirri saalis hampaissaan pihalle, ja sielläkös sen oli lysti mylläköidä! Maisterin kalossitkin se kerran repi pahanpäiväisiksi, tietysti ei ilkeydestä, vaan ainoastaan sen tähden, että sillä oli niin lystikäs luonto. Maisteri ei tuosta juuri tahtonut suuttua, sillä kalossit olivat rikkinäiset, niinkuin monella maisterilla hyvin usein on. Mutta

uudet ostettuaan, piti hän niitä aina vanhalla tuolilla oven suussa, sillä sinne ei Sirri kajonnut: mikä vähänkin oli ylempänä lattian pintaa, sen antoi Sirri olla rauhassa. Hänen lystikkään luontonsa mellakoimis-tantereena oli vain tasainen lattian pinta. Sattuipa kerran talvella maisterin karvalakki putoamaan lattialle, ja siitäkös Sirrille iso ilo! Maisteri huomasi asian liian myöhään: lakissa oli jo iso reikä. Ja sinä päivänä ei hän ulos päässykään, sillä lakki oli räätälistä korjattavana: hänellä ei ollut kuin yksi ainoa lakki, tuolla maisteri paralla. Sirri sai kumminkin sinä päivänä olla ilman illallista siitä selvästä syystä, että maisterin ainoat rahat menivät räätälistä korjauspalkaksi, ja se summa oli 50 penniä. Tyhjällä vatsalla kävivät he maata, leppyneinä ystävinä taas.

Mutta joulukuun tulossa. Talon isännän perheessä valmisteltiin joululahjoja mikä ennätettiin. Talon rouva oli hyväsydäminen: joulupuuhissaan muisti hän muitakin kuin oman perheensä jäseniä. Hän sanoi kymmenvuotiaalle Bertha tyttärelleen:

— "Ullakkokamarissa asuu maisteri; hänelle ei mahda kukaan joululahjoja tehdä. Olethan aina ollut hyvä lapsi, tyttöseni; teepäs maisterille joku joululahja".

Tätä ei Berthalle tarvinnut kahta kertaa sanoa. Hän osti pienen pienen poslinisen nukken ja neuvoi sille kauniit, kauniit vaatteet. Ne olivat punaisen ja mustankirjavat; punaiset viirut oli koristettu hopeaisilla helmillä ja mustilla lasiputkosilla, mustat taas valkoisilla helmillä ja hopeisilla putkosilla. Sitä oli soma nähdä! Nukken pää oli erittäin ihana; vaaleat, kauniisti kammatut hivukset, siniset suuret silmät, punaiset posket ja suu hymyssä: mansikka mikä mansikka! Ja tuo pulska puku sitten oli niin tuuhea ja leveä kuin itse prinsessoilla kuuluu olevan. Semmoisen lahjan teki Bertha maisterille, ei pelkäksi leluksi, vaan tarvekaluksi: tuon kauniin prinsessan liepeisiin saisi maisteri kynäänsä pyyhkiä. Ja kynäpyyhin sillä olikin nimenä.

Mutta maisteri ei hennonnutkaan käyttää sitä kynän pyyhkimiseen, se kun hänen mielestään oli liian kaunis siihen. Hän pyyhki kuin ennenkin kynäänsä paperipalaseen ja piti nukkia koristuksena pöydällään. Ainoa koristuspa se hänen huoneessaan olikin. Maisteri antoi sille kohta nimen "Kynämamseli". Ottipa hän SIRRINKIN syliinsä ja, näyttäen sille kynämamselia, sanoi:

— "Katsos, eikö se nyt ole kaunis!"

Sirri lirputti kahden tuuman pituista häntäänsä ja virkkoi:

— "Niu, niuh!" Ja SIRRIN kielellä se oli niin paljon kuin: "hyvin on kaunis!"

Ja siitä pitäin hoiti maisteri yhtä suurella hellyydellä kumpaakin ystävänsä, SIRRÄ ja KYNÄMAMSELIA.

Mutta tulipa tuosta uudenvuoden päivä. Bertha meni käymään risti-isänsä luona, joka oli varakas kultaseppä. Siellä pidettiin Berthaa hyvänä, niinkuin hyviä tyttösiä ainakin risti-isän talossa. Jouluksi oli risti-isä aikonut antaa hänelle lahjan, mutta se ei valmistunut siksi; nyt vasta sai Bertha sen. Ja tiedättekö mitä se oli? Korvarenkaat, kaikkein puhtainta kultaa ja niin kauniit sitten! Ne oli tehty pikkuruisen lemmikin muotoisiksi; siinä oli viisi vihериä kiveä ja valkoinen helmi keskessä. Koko kukkaa suojasi kaksi kultaista lehteä. Korvarenkaat pani risti-isä Berthan korviin heti kohta, ja siinäkö ne vasta kauniilta näyttivätkin! (Tämä tarina, näette, on vanha ja niiltä ajoilta, jolloin pienetkin tyttöset pitivät korvarenkaita.)

Kultaseppä otti sitten hyllyltä kauniin kotelon, avasi sen, ja siinä näki Bertha korean sormuksen. Se oli myöskin puhdasta kultaa ja nastaan oli juotettu kiinni pieni risti, ankkuri ja sydän, kaikki kultaa ja kivillä koristetut. Kultaseppä selitti ristityttärelleen, että tuo risti tuossa merkitsee: *uskoa*, ankkuri merkitsee: *toivoa*, ja sydän merkitsee: *rakkautta*. Sormuksessa näkyi siis usko, toivo, rakkaus, nuo kolme, joita ilman ihminen ei voi olla onnellinen maailmassa.

— "Vie nyt tämä äidillesi", sanoi kultaseppä. "Joululahjaksi sekin oli aiottu, mutta myöhästyi. Älähän vaan kadota sitä; älä suinkaan avaa koteloa tiellä. Ethän avaa?"

— "En avaa, en avaa", sanoi Bertha ja meni kotia. Meni? Ei vainenkaan: hän juoksi melkein koko matkan ja kauniit korvarenkaat ne heiluivat hänen korvissaan ja aina väliin hennosti löivät poskille. Ja se oli niin lystiä! Varmemmaksi vakuudeksi Bertha kumminkin joka kymmenennen askeleen perästä koetteli, eikö muka ne olisi pudonneet. Koteloa hän kantoi huolellisesti eikä nostanut silmiäänkään siitä pois.

Kotiportilla kohtasi hän Annin, koulukumppaninsa, joka juuri oli käynyt häntä tavoittamassa.

— "Mitäs sinä kannat?" kysyi Anni.

— "Sormusta. Mutta katsopas, mitä minä sain risti-isältä!" Bertha näytti korvarenkaitaan.

Anni ihaili ja ihaili ja vielä kerran ihaili.

— "Onkohan sormuskin niin kaunis?" kysyi hän sitten.

— "Se se vasta kaunis onkin", vastasi Bertha, "mutta risti-isä kielsi avaamasta koteloa. Käy, Anni kulta, sisään, niin saat nähdä sen".

— "En jouda; minun täytyy mennä. Kävin vain kutsumassa sinua meille tänne illaksi. Mutta eikös tuota nyt saisi nähdä? Eihän se siitä pilaannu."

— "Niin, mutta..." sanoi Bertha ja rupesi ajattelemaan. Kiellon hän muisti hyvin, mutta hänen teki mieli näyttää ystävällensäkin tuota ihanuutta, mikä kotelon sisässä oli. Ei aikaakaan, niin avasi hän kotelon.

Ja nytkös ihailtiin kaunista sormusta!

— "Ai, katsos, onhan siinä risti ja ankkuri!" sano Anni.

— "On siinä sydänkin", selitti Bertha.

— "Missä niin?"

— "No tuossa, tuossa välissä", ja tytöt tirkistivät ja ihailivat.

— "Niin", jatkoi Bertha, "risti merkitsee uskoa, ja ankkuri merkitsee toivoa, ja sydän merkitsee rakk...". Ja muuta hän ei ennättänyt sanoa, sillä samassa putosi kotelo maahan niin avattuna kuin oli.

Tytöt ensi aluksi säikähtivät ihan vaaleiksi. Kotelo otettiin ylös, mutta voi! Sormus oli pudonnut siitä pois! Ja nyt he rupesivat itkemään niin katkerasti, ett'eivät kyenneet etsimäänkään.

— "Voi kuitenkin, miten äidin nyt tulee paha mieli!" nyyhki Bertha. Hän oli hyvä lapsi kumminkin, tuo tyttönen. Ensimmäinen ajatus hänessä oli se, että hän tottelemattomuudellaan oli pahoittanut armaan äidin mieltä; sitä hän pelkäsi enemmän kuin rangaistusta.

Mutta Anni sanoi:

— "Älä itke, Bertha kulta; minä yksin olen syypää tähän kaikkeen". Ja hän meni ja sanoi Berthan äidille koko asian ja liitti: "Älkää toruko Berthaa, hän on aivan viaton, minä olen syypää, minä, joka kiusasin häntä avaamaan koteloa. Ettehän toru Berthaa, ettehän!" Ja hän pyysi niin kauniisti. Hänelläkin oli hyvä sydän.

Äiti, nähtyään Berthan niin katkerasti itkevän, ei häntä torunut, vaan muistutti ainoastaan, että tottelemattoman aina käy pahoin.

Ja nyt mentiin sormusta etsimään; siinä olivat Bertha äitinsä kanssa, Anni ja talon piiat.

— "Minnehän päin se sormus meni?" kysyivät piiat.

— "Kyllä kai se tuonne vierä", sanoivat tytöt, osoittaen vasemmalle, ja sieltä nyt kaikki hakemaan.

Mutta voi, kuinka usein ihmiset katsovat vasemmalle, kun pitäisi katsoa oikealle!

Viime viikkoina oli ilma ollut hyvin leuto, oli satanut vettäkin, niin ett'ei lunta ollut maassa ensinkään. Olisihan sormuksen pitänyt löytyä paljaalta maalta, mutta eipäs löytynyt.

Sattui tuohon etsimishommaan tulemaan maisterikin Sirrinsä kanssa.

Maisteri rupesi hakemaan hänkin, eikä Sirrikään tahtonut ilman olla.

Sekin pujahteli sinne tänne kotvan aikaa, mutta pian se pyörähti ja

virkkoi:

— "Hau!" Ja se merkitsi niin paljon kuin: "kun löytyy niin löytyy, kun ei, niin ei". — Sirri oli filosofi.

Ja niin oli sormus kadonnut kuin tina tuhkaan ja kateisin se jäi.

Bertha itki vielä kauan äitinsä mielipahaa, mutta kun äiti lohdutukseksi rupesi kiittelemään tyttärensä lahjaa, silloin nousi Bertha ylös, otti korvarenkaat korvistaan pois, antoi ne äidilleen ja sanoi:

— "Pane piiloon nämä, äiti kulta; niinkauan kuin ei sormusta löydy, en tahdo kantaa niitä, ne painavat nyt niin paljon. Jos sormus löytyy, niin panen ne korviini jälleen, jos ei, niin en huoli niistä milloinkaan." Ja kyöneleet kiilsivät tyttöksen suurissa silmissä. Äiti teki niin, mutta hän suuteli lastansa ja likisti sitä rintaansa vastaan, ja lapsen rakkaus tuntui hänestä tuhatkertaiselta palkinnolta sormuksen häviöstä.

Tulipa muutaman päivän perästä lunta maahan, ja nyt oli sormus oleva kateissa kumminkin kevääsen asti. Voi kuitenkin!

Kului pari viikkoa. Bertha rupesi jälleen käymään koulua. Maisterillekin lisääntyi työtä, sillä lukujen ohessa täytyi hänen elättää itseään opetuksella. Sirri oli yhtä pieni ja yhtä lystikäs luonteeltaan kuin ennenkin.

Kerran tuli maisteri kotia hyvin kiireissään; hän oli unohtanut jonkun paperin, jota koulussa tarvittiin. Hän haki ja haki pöydältään joka paikasta, mutta ei löytänyt. Viimein rupesi häntä jo suututtamaan — hän oli vähän pikainen, — äkäisenä nosteli hän kirjojansa ylös alas, etsien vaan paperilappuansa, mutta kiireissään ei huomannutkaan, että kaunis kynämamseli siinä tohussa putosi lattialle. Sirri huomasi sen kyllä ja luuli — ja harvoinkos Sirrit väärin luulevat! — että kynämamseli oli viskattu hänelle leluksi. Nuolen nopeana karkasi hän siihen kiinni ja, ovi kun oli jäänyt auki, pujahti pihalle. Sitä ei maisteri nähnyt; hän löysi viimein etsittävänsä ja kiirehti jälleen pois.

Mutta Sirrilläkös oli hauska kynämamselin kanssa pihalla lumessa! Se repi ja raastoi sitä, leikillään tietysti, mutta semmoistahan se koiran leikki nyt on. Se retusti sitä hampaissaan pihan poikki ja pitkin pihaa, haukahteli aina väliin ja oli niin mielissään.

Tulipa maisteri tunnin kuluttua kotia. Nyt ei hän enää ollut äkäinen. Hän rupesi laittelemaan pöydälle kirjojansa järjestykseen, mutta pian huomasi hän, että kynämamselin sija oli tyhjä. Turhaan katseltuansa lattialta, sattui hän silmäämään ulos ja näki Sirrin hääreilevän hyvin uutterasti lumessa talon portaiden kohdalla. Heti iski maisterin mieleen se ajatus, että hieno kynämamseli oli epähienon Sirrin kovassa huostassa. Hän meni ulos katsomaan ja näki, että Sirri oli seinän vierukseen kaivanut kypälillään syvän kuopan: sen pohjalle oli penikka haudannut kynämamselin ja koetti tehdä kuoppaa yhä syvemmäksi. Kyyneleet pyrkivät maisterin silmiin, kun hän näki, missä tilassa mamseli parka oli. Kauniista vaatteista ei enää ollut jäljellä kuin repaleita; helmet olivat karisseet pois; Sirrin terävät hampaat olivat puraisseet mamselin korean nenän-nipukan poikki; toisessa kädessä oli jäljellä ainoastaan sakarisormi ja toisessa peukalo; nuo somat, punaiset kengät olivat poissa. Särkyneellä sydämmellä ajoi maisteri Sirrin pois ja otti kynämamseli vainajan ylös tuosta ennen-aikaisesta haudasta.

Mutta juuri kuin hän oli ottanut mamselin pois haudasta, niin näki hän jotakin kiiltävää kuopan pohjalla, aivan seinän vieruksella. Hän katsoi tarkemmin ja kas, siinä oli kultainen sormus, jonka nastassa koreilivat risti, ankkuri ja sydän! Se oli siis sama sormus, jonka Bertha oli kadottanut.

Murhe ja ilo vaihtelivat nyt maisterin sydämmessä. Kynämamseli oli kuollut — siitä hänellä murhe ja suru suuri; sormus oli löydetty — se tekee ilon hyväsydämmiselle Berthalle, ja muiden ilosta oli maisterikin valmis iloitsemaan. Hän oli kahden vaiheilla, toruisiko vai kiittäisikö Sirriä. Ensin hän näytti sille kynämamselin jäännökset ja sanoi surullisesti:

— "Mitäs sinä nyt olet tehnyt, Sirri kulta?"

Ja Sirri katsoi kynämamseli vainajata, ja mitä enemmän se katsoi, sitä alemmaksi sen pikkuruinen häntä laskeutui: nyt vasta näki Sirri, kuinka pahasti hän oli tehnyt. Se lymysi isäntänsä jalkain juureen, katsoa sirrottaen häneen toisella silmällään, ikäänkuin nöyrästi antautuen rangaistuksen alaiseksi. Maisteri ei toki voinut muuta kuin silittää niin nöyrää koiraa, vaan Sirri oli häpeillään ja meni kotia.

Maisteri sen sijaan meni talon isännän asuntoon ja antoi Berthalle sormuksen. Ja sielläkös ilo nousi! Kohta otettiin korvarenkaat piilosta esille ja pantiin Berthan korviin, äiti pani sormuksen sormeensa ja kaikki yhdessä kiittivät maisteria. Mutta kun tämä oli kertonut koko asian, niin kutsuttiin Sirrikin sisään, ja siellä häntä siliteltiin ja hyväiltiin. Joku toinen olisi Sirrin sijassa ollut ylpeä ja vaatinut palkintoa, mutta Sirri oli aina vielä suruissaan kynämamselin kuolemasta eikä sanonut niin mitään. Vasta sitten kuin maisteri toistamiseen oli häntä taputtanut päähän ja silittänyt, vasta sitten kävi se iloiseksi, ja Bertha antoi sille omasta kädestään tortun. Sen koommin sai Sirri Berthalta torttuja jok'ainoa päivää.

Kuultuaan, että sormuksen löytö oli maksanut kynämamselin elämän, laittoi Bertha maisterille uuden, vielä kauniimman kynän pyyhkimen. Risti-isältään hän sai koko joukon pienen pieniä kultaisia helmiä, ja ne ompeli Bertha niin taitavasti uuden kynämamselin rintaan, että siinä aivan selvään näkyi: risti, ankkuri ja sydän.

Uusi kynämamseli on maisterilla vieläkin tallella. Kynäänsä pyyhkii hän kuin ennenkin paperiin ja pitää kynämamselia koristuksena pöydällään.

Sirri on vielä yhtä pieni kuin ennenkin. Aina kun se saa Berthalta tortun, niin lirpauttaa se kahden tuuman pituista häntäänsä ja virkkaa:

— "Vau!" ja se merkitsee: "kiitoksia paljon!"

MILTÄ NÄYTTI.

(Kun Laatokka lehti ilmestyi).

Ja se ilmestyi ja levisi manterelle ja saaristoon. Hypätä heilahti se köyhän mökkiin ja rikkaan taloon, singahti siitä palanen suurillekin: pistäysi se näet herrainkin penkkiin, minä tarkoitan herraskartanoon. Ja kaikkialla sitä katseltiin eri lailla. Kuka sitä katseli pelkillä silmillä, kuka silmälasien läpi, moniaalla oli franskalainen nenännipistinkin.

— Mikä se sitten ilmaantui?

— Laatokka lehti!

* * * * *

— "Tuossa se nyt on" sanoi herra Kylmänen ja antoi sen rouvalleen.

— "Vai niin!" sanoi rouva Kylmänen, vilkasi siihen ja antoi sen pojalleen.

— "Jassoo, jaha", sanoi poika ja vilkasi hänkin.

Eivätkä he sitten muuta sanoneetkaan, vaan menivät akkunaan katsomaan, kuinka lumirekeä eli lanaa vedettiin, ja laskivat yhtäpitävästi kaikki, että hevosia oli 7, joista yksi ontui vasemmalta etujalaltaan.

* * * * *

— "No oletko nähnyt sitä jo?" kysäsi herra Pettersson Anderssonilta.

— "Olen kyllä".

— "Mitä arvelet?"

— "No niin no"...

— "Onhan siinä sinun mielestäsi sitä?"

— "Mitä niin?"

— "No tuota fenn"...

— "...nomaniaa? No eihän vaan!"

— "Sitä minäkin".

* * * * *

— "Hei!" huusi nuori Heiskanen, tultuaan kaupungista kotia.

— "Mikäs sinua heihuttaa?" kysyi ukko Heiskanen.

— "Katsokaas tätä!"

— "Mikäs se on?"

— "Lienee taas niitä Heinosen arkkiveisuja, joutavia renkutuksia", virkkoi emäntä.

— "Ei tuo mahda olla Sipillankaan ennustus", arveli mummo.

— "Ei ole veisuja eikä virsiä, eikä ole Sipiloita eikä Sapiloita", kirkaisi Heikki.

— "Mikäs se sitten on?"

— "No se on semmoista, jossa minäkin olen".

Tuota nyt ei kukaan ymmärtänyt.

— "Missäs sinä sitten luulet olevasi?" kysyi vihdoin ukko Heiskanen.

— "Laatokassa", vastasi Heikki.

— "Herra siunatkoon tuota poikaa!" huudahti emäntä.

— "Ihanhan sinä haastelet niinkuin olisit mieltäsi vailla."

Nyt antoi nuori Heiskanen Laatokan näyttönumeron isällensä, ja kertoi saaneensa sen kasetin kaupungista. Isä otti lehden, ojensi sen kauaksi, sirristi silmänsä ja luki ilman silmälasia: Laatokka.

— "Kylläpä ne oli puustavit!"

— "Niin, mutta katsokaas! Tänään minua kuulutettiin, ja tuossa, katsokaa tuossa justiin seisoo pulskan pojan pulska nimi ja morsian vieressä. Hei!"

Ja Heiskanen tuli taas iloiseksi, niin iloiseksi, että alkoi tanssia prissakkaa ypö yksinänsä, vaikka siinä pitäisi oikeastaan olla kaksi.

* * * * *

Kadulla tuli vastatusten Nielonen ja Mielonen. Kumpikin myhäili toiselleen, ja kummallakin oli kädessään Laatokka. Heillä oli kiire, mutta ennättivät kumminkin vaihtaa kaksi sanaa.

— "Hyvä on", — sanoi Nielonen.

— "Hyvä on", — sanoi Mielonen.

* * * * *

Toimittajat olivat kokoontuneet. He osasivat lehtensä jo ulkoa, mutta kumminkin he sitä kääntelivät, katselivat ja olivat vähän hyvillänsä, niinkuin konsanaanakin isät, kun heille poika syntyy.

Yksi sanoi: hm!

Ja toinen sanoi: hm!

Ja kolmas sanoi myöskin: hm!

* * * * *

Olin kokonaan unohtaa Airolan Antin. Tahdotko vielä kuulla?

Airolan Antti oli kirkossa käydessään saanut myöskin pitäjäntuvalla Laatokan näyttönumeron.

— "Katsos, muija", sanoi hän kotia tultuaan, "katsos mitä minä sain?"

— "Mitä se sitten on?"

— "Tämmöinen lehti vaan, jota ruotsalainen sanoo aviisiksi ja saksalainen tiitinkiksi".

— "No mitäs siinä on sitten hyvää?"

— "En minä tiedä, liekö siinä hyvää vai pahaa. Jahka luen".

Ja Antti, päivällistä syötyään, rupesi lukemaan. Hän oli huononpuolinen lukija, ja sentähden kävi lukukin hitaanlaisesti.

— "Niin, niin" virkkoi hän aina väliin itsekseen ja muijalleen, joka istui uunin vieressä. — "Niin, niin, kyllä se niin on... Miks'ei?... Katsos vaan, miten osaavatkin panna sanat noin perättäin..."

Pian kuului porstuvasta askeleita. Antin eukko säpsähti. Ovi aukeni, ja sisään pilkisti muuan pitkän pitkä mies, jota sanottiin Roikka-Taavetiksi!

— "Tule pois Antti!" sanoi Roikka-Taavetti.

— "Mihinkä taas?" kysäsi vaimo, pahaa aavistaen.

— "Kaikkiapa sitä akkaväelle sanottaisikin," vastasi Roikka-Taavetti ja nauraa holautti sangen rumasti. — "Käy pois, Antti, joutuun!" — lisäsi hän ja iski niin kavalasti silmää Antille.

— "Malta, malta", puheli Antti ja tavaili: "iässä, viisaudessa ja ar-ar-mo-mo — armossa". — "Katsos tässä on tuommoinen luku".

— "Mikä luku?"

— "Uusi sanomalehti".

— "En minä jouda joutavia katsomaan. Lähtään pois!" sanoi Roikka-Taavetti ja iski silmää jälleen.

— "No annahan, kun pääsen tämän paikan loppuun. Tahtoo olla silmäni vähän huonot. Luepas sinä, Taavetti, sinä olet selvempi-lukuinen".

— "Eihän meillä olisi aikaa, mutta anna sentään, kun minä luen, niin joudutaan pikemmin. Pane saappaat jalkaas sillä välin".

— "No, no, kyllä".

Roikka-Taavetti rupesi lukemaan lehteä ja Antti vetämään saappaita jalkaansa. Taavetti oli tavattoman hyvä lukija. Antti kuunteli avosuvin. Toisen saappaan hän oli saanut jalkaansa, mutta toinen jäi kokonaan vetämättä, — niin tarkkaan hän kuunteli. Vasta sitten kuin ensimmäinen kappale oli loppunut, vetää sujautti hän toisenkin saappaan ja virkkoi:

— "No nyt mennään."

— "Malta, malta," sanoi nyt Roikka-Taavetti vuoroansa. — "Annas kun katson mitä tässä on muuta hyvää".

— "Minä käyn kynttilän" — sanoi Antin emäntä, ja hänen äänensä vapisi.

Hän tiesi, vaimo parka, miesten aikovan kaupunkiin takaisin. Siellä oli heidän määrää kokoontua juominkeihin. Se ei olisi ollut ensi kertaa. Sieltä palattiin aamupuolella yötä, ja monta kovaa sai eukko parka silloin kokea.

Kynttilä tuotiin. Roikka-Taavetti luki pätkän toisensa perästä ja Antti kuunteli. Luettuansa kansakoulusta, rupesi hän Antin kanssa keskustelemaan, miten monta lasta muka heidän puoleiseen kansakouluunsa mahtaa tulla. Siinä sitten iti sana sanasta, eikä aikaakaan, niin jo olivat juomatoverit joutuneet vilkkaasen keskusteluun koulusta ja tiedoista ja kirjoista ynnä muusta semmoisesta. Mutta emäntä liikkui hiljalleen tuvassa. Miehet eivät huomanneetkaan, kuinka hän oli virittänyt tulen, ja pianpa mustakylkinen kahvikattila kiehua porisi ja pulputteli liedessä. Ilta oli jo pitkälle kulunut. Ulkona raivosi tuuli ja lumimyrsky, mutta tuvassa istuivat miehet, hiljaisesti haastellen Laatokka lehdestä ja siinä olevista asioista; hiljalleen emäntä heitä kuunteli lieden ääressä, mutta iloisesti räiskähtelivät lastut ja hilpeästi porisi kahvikattila.

Kotvasen kuluttua oli lehti luettu alusta loppuun. Vähän aikaa vielä katseli Roikka-Taavetti Laatokkaa, käänellen ja pyöritellen sitä. Miehet olivat ääneti.

Vihdoin nousi Roikka-Taavetti ja meni akkunaan.

— "Ohoh", sanoi hän, "onpa siellä koko pyry. On vähän paha kulkea nyt".

— "Kukapa sitä tuommoiseen ilmaan lähtee?" vastasi Antti.

Kumpikin tunsu toisensa mielen. Kumpaiseltakin oli halu kaupunkiin kadonnut, mutta ei iljennyt kumpikaan ensimmäisenä tunnustaa sitä toiselleen.

— "Otan ja lähden tästä kotia", virkkoi Roikka-Taavetti ja otti hattunsa.

— "Juokaa nyt kahvia ensin", — sanoi emäntä.

Miehet katsahivat toisiinsa. Tuntui niin kummalliselta. Tuntui niin hyvältä. Pitkä matka oli jäänyt käymättä, monet vaivalla ansaitut pennit olivat jääneet kukkaroon, terve pää ja puhdas tunto oli säilytetty huomiseksi. Antti nousi sanaakaan sanomatta, meni vaimonsa luo ja taputti häntä olkapäähän.

— "Kelpo muija", sanoi hän.

Tätä ei hän ollut tehnyt moneen vuoteen.

Mutta Roikka-Taavetti meni jälleen akkunaan. Mitä hän sieltä vielä haki? Menikö hän kukaties katsomaan, oliko ilma todellakin semmoinen, ett'ei kaupunkiin käynyt lähteminen? Ken tällä haavaa olisi seisonut ulkona akkunan kohdalla, olisi nähnyt, kuinka Roikka-Taavetin kasvot kummallisesti

värehtelivät ja kuinka hän salaa pyhkäsi rikkinäisellä hihallaan kaksi suurta kyynelkarpaloa poskiltaan.

— "Tulkaa nyt, Taavetti!" — kehoitteli emäntä.

Taavetti kääntyi äkisti, astui Antin luo ja kysäsi:

— "Onko loppu?"

— "On!" — vastasi Antti.

Ja he löivät kättä vahvikkeeksi.

TULIPALO.

Vanha pormestari oli vast'ikään tullut saunastansa. Pitkälieceisessä yönutussa hän istui kamarissaan nyt, kauniina kesä-iltana, ja keinueli tuolissansa. Hän oli niitä vanhan aikuisia hyviä pikku kaupungin pormestareita, jotka yhä harvemmiksi ja harvemmiksi käyvät nykyisessä maailmassa. Sääntillinen virkamies, kaupungin isä, iloinen seurakumppali niin vanhain kuin nuorten seurassa, patriarkallinen, väliin itsevaltiainen, mutta kauttaaltaan hyvä ihminen. Ja sitä osoitti jo koko hänen olentonsa ja ulkomuotonsa. Pieni hän oli kasvultaan, mutta hyvin lihava. Pienten vilkkaitten silmäin yli kaareili tuuheet kulmakarvat, jotka välistä osasivat rypistyä hyvinkin ankariksi, ja silloin ei vastustaminen sanottavaksi auttanut, mutta jotka suurimman osan elämästään olivat suojelleet vain kahta tyytyväistä, vilkasta, veitikkamaista silmää. Parta, jota pormestari piti ainoastaan leuan alla, vanhain merikaptenein tapaan, antoi hänen kasvoilleen jo heti ensi silmäyksellä hauskan perehdyttävän muodon.

Ei hänen aikanansa raastuvan-oikeutta rasitettu kaikenmoisilla turhilla jutuilla. Jos sattuivat välistä kunnian-arvoiset porvarit riitaantumaan keskenään, ja toinen riitapuoli tahtoi häneltä haastetta riitaveljelleen, niin eipä se haaste häneltä niin hevin hellinnyt.

— "Mitä turhia!" puheli hän. "Mitäs te rupeatte joutavista riitelemään? Eihän se sovi, ei se sovi millään muotoa, että kaksi kunnan miestä rupeavat toisiansa oikeus-saliin viemään. Ei se sovi. Häpeätähän se on koko kaupungille."

Ja sitten kutsuttiin riitapuolet joskus illanpuhteella pormestarin luokse, ja siinä puhuttiin asiat selville, ja ellei sopimus ottanut syntyäkseen, niin täytyi kulmakarvainkin rypistyä. Ja miten ollakaan, niin riitapuolet vihdoinkin, vähän jankattuaan, sopivat kuin sopivatkin. Ja sitten tuotiin totilasit sisään ja sovinnon maljat juotiin. Riitaveljet olivat tosin ensi alussa vielä vähän nureissaan toisilleen, mutta mitä myöhemmäs ilta kului, sitä enemmän turhat tunteetkin sulivat, ja viimeistä kertaa kilistäessä paiskattiin kättä.

— "No juuri noin!" puheli vanha pormestari hyvillä mielin. "Niin tekee kunnan miehet. Niin se pitää olla", ja hän levitti vasemman käden sormet ihan taaralleen ja käänsi kämmenpuolen näkyviin. "Niin tekee kunnan miehet."

— "Peijakas", puhelivat entiset riitakumppalit sitten, kotia mennessään, "kyllä tuo meidän vanha pormestari on sentään kunnan ukko."

— "No sen minä sanon", vastasi toinen, "että semmoinen pormestari, niinkuin esimerkiksi tämä meidän, niin semmoista saat hakea ympäri avaran Suomenmaan, etkä löydä."

— "Et löydäkään", vahvisti kumppali.

* * * * *

Niin, vanha pormestari istui keinutuolissaan. Oli herttainen kesä-ilta. Hänen oli niin ylen hauska ja hyvä olla. Väliin ryyppäsi hän teelasistaan, väliin luki palasen uutista sanomalehdestä, väliin taas puhalsi savuja moisesta hauskasta pitkävartisesta. Milloin hän päästi savun paksuina renkaina ja katseli kuinka ne levisivät ja laskeusivat hiljalleen lattialle, niin mielistyen lattian tuttavuuteen, ett'eivät hennonneet enää siitä noustakaan; milloin taas tuli savu sinisenä säikeenä ulos, laajeni hiljalleen, kiiri sitten avonaiseen akkunaan ja ulos päästyänsä äkisti muutti suuntansa ja katosi.

— "Hm!" myhähti pormestari, silmäillen piippuansa; hammasluu oli eheä niinkuin vasta sorvalista tullut, letku punainen ja puhdas, varsi verhottu sinisistä helmistä tehdyllä ja valkeilla helmikukkasilla koristetulla päällyksellä. Pormestari pompautti pullealla kädellään hopeisen kannen auki, painoi

peukalollaan tupakkia syvemmälle, naksautti sitten sormiansa (hän olikin suuri mestari siinä) ja puheli itseksensä:

— "Ei nykyinen aika osaa kunnan lailla polttaakaan. Ei nykyisillä ihmisillä ole minkäänlaista nautintoa polttamisesta. He kiskovat ja imevät savut keuhkoihinsa asti ja saavat siitä pään pyörrytykset ja — mitenkä se Jaakko tohtori sanoikaan? — mikatini-myrkytykset. Minä nyt olen polttanut koko ikäni — no en vainenkaan", ja pormestaria nauratti, muistaessaan, ett'eihän hän sentään kätkyessä vielä piippua käyttänyt, mutta vasta toisella kymnasi-luokalla oli saanut isältään polttamisen luvan, — "kuudettakymmentä vuotta olen jo polttanut piippua, enkä ole tuntenut mitään mikatinia."

Ja sitten tuli jälleen hienon hieno savu-säie, ja mielihyvällä katseli vanha pormestari, kuinka se entisten tavalla levisi, kiiri akkunaa kohti ja vihdoin äkisti katosi.

Tuohon avonaiseen akkunaan näki nyt pormestari koko pienen kaupunkinsa. Kaikki oli siinä tuttua hänelle, talot ja ihmiset; yksin hevosetkin hän tunsi, kenen mikäkin oli. Verraton oli muisti pormestarilla. Hän muisti vielä niin selvään minä vuonna kauppaneuvos Saharow oli rakentanut tuon uuden talonsa. Tupaan tulijaisissa oli vielä tanssittu aamuun kello 7:än asti, ja näissä tanssiaisissa oli tuomari Appelgren kihlannut Saharow'in tyttären. Hän muisti, milloin tuuli oli kaatanut Helinin laipion, vanhan räpiskän, jonka jälkeen Helin oli harmissaan teettänyt kauniimman laipion koko kaupungissa. Hän muisti vielä kuinka Lajusen vallaton poika oli pudonnut kaivoon, ja vanha Nokelainen saanut hänet ylös, niin, samaan kaivoon, jonka kohdalla nyt seisoo suuri talo punaiset kartinit ikkunoissa. Seinällä oleva kilpi ilmoittaa mikä tämä talo on. Siinä seisoo: "Aniskellu-Yhdiön vähätäis-mymälä".

Rauhassa lepäsi pikku kaupunki tuossa pormestarin edessä, ja hänestä tuntui, kuin olisi hän vähän niinkuin kuningas pienessä valtakunnassa. Hän tunsi, kuten ennen muinoin Themistokles, jok'ainoa kaupunkilaisen, ja jok'ainoa tunsi hänet, kauppaneuvos Saharow'ista ja vanhasta kenrali Burkhardtista hamaan toissilmäiseen Kupiaiseen, jolla ei ollut muuta tointa maailmassa kuin hakata halkoja ja kantaa vettä vanhalle Lindénskalle tuolla toisessa päässä kaupunkia. Tyytyväisenä istui vanha pormestari, luki jälleen palasen sanomalehteä, ryyppäsi teetä ja katseli taas valtakuntaansa. Nyt oli lauvantai, ja kirkkoväkeä oli kerääntynyt kaupunkiin jo suuri joukko. Tuolla ne kulkivat puodista puotiin, enemmän katselemassa kuin ostelemassa; kaupungin karja palasi parhailaan laitumelta, mutta vielä ei ollut hätä, latujen varsilla kasvoi runsas ruoho, ja siitä ottivat haarasarviset vielä viimeisiä makupalojaan, kunnes tyttöset ja poikaset ja piikaset vähitellen ajoivat kunkin kotia. Olihan niin rauhallista...

* * * * *

Mutta äkisti kuului kyökin ovi lentävän suurella jyrinällä auki, heti sen jälkeen kuului kiireisiä askelia ruokasalista ja salista, nyt avaantui pormestarin työkammion ovi, ja Gustava, pormestarin vanha sisar ja hänen yksinäisen talonsa emännöitsijä, syöksi sisään.

— "August, August!" huusi vanha Gustava minkä jaksoi, "voi August toki!"

Hämmästyneenä kääntyi pormestari ympärinsä.

— "Mutta, hyvä ihminen, mikäs sinulla on hätänä?"

— "August, hyvä August, — tulipalo!"

Pormestarilla oli juuri teelasi kädessä, mutta semmoisena kuin se teelasi oli, semmoisena se kirposi hänen kädestänsä lattialle, ikäänkuin olisi tahtonut ensimmäisenä soittaa hätäkelloa.

Tulipalo?

Mitenkä se oli mahdollista? Viiteenkolmatta vuoteen ei ollut kaupungissa ollut mitään sellaista vaaraa, ja nytkö se olisi tullut? Tätäkö pientä kaunista kaupunkia, joka on kaukana suuren maailman menosta ja mylläkästä, oli nyt moinen vaara uhkaamassa?

Pormestarin oli ensi hetkenä mahdoton käsittää koko asiata. Ja niinpä se olisi ollut monen muunkin pikkukaupunkilaisen laita. Rakennukset ovat useastikin vanhan-aikuisia puutaloja, melkein seinä seinässä kiinni toisissaan. Minun saunani, joka suloisessa sovussa asuu halkoliiterin ja läävän välillä katsoo mustuneella taka-seinällään hyvin rakkaasti naapurin heinäliiteriä, ja siinä he kumpikin jo monta vuosikymmentä ovat kummastelleet, miksikä heidän välillensä on ensinkään laitettu solaa, niin sanottua prankatua, koska tämä sola kumminkin on niin kapea, ettei mikään palomestari maailmassa pääsisi siinä kääntymäänkään, ei edes semmoinenkaan laiha katiska kuin tämä meidän nykyinen. Olisivat panneet meidät ihan yhteen, meinailevat vanhukset, — kuinka hauska olisi haastella vanhan toverinsa kanssa elämän vaiheista ja kokemuksista. — Seminaristi Simpura oli ensin hyvinkin pahoillaan, kun hänen täytyi panna taskukellonsa oppiin, maksaakseen kortteristaan ja ruoastaan, mutta ei hätääkään, viereisestä kauppias Puupposen talosta kuulee hän varsin selvään suuren seinäkellon lyönnin ja tietää

siis milloin on seminariin lähteminen. — Ja tiedättekös, mitä tietä maisteri Mandelin kihlasi kauniin morsiamensa, Ilma Paajasen? He asuivat vastatusten, toinen toisella, toinen toisella puolen katua, ylikerrassa. Kauan aikaa olivat he jo tunteneet toisensa, kauan aikaa pitäneet hyvää silmää toisiinsa, sinuttelivatkin toisiansa. Seurassa oli Ilman ikävä, ellei siellä ollut Mandelin'ia, ja Mandelin'in oli paha mieli, jos Ilma ei tullut seuraan. Kerran kauniina aamuna istuivat kumpikin akkunassaan. Aamu oli suloinen, ja varpuset sirkuttivat räystäällä. Ja he katselivat toisiansa, ei varpuset, mutta maisteri ja Ilma, ja katselivat toisiansa kuin ainakin ihmiset, jotka lukevat toistensa otsalla sanat: minä olen sinun. Mutta maisteri virkkoi viimein:

— "Ilma!"

Ilma nosti silmänsä.

— "Ilma, hyvä Ilma, tahtoisitko sinä..."

Ja siinä hän nyt kysyi jotakin sellaista delikatia asiaa, jota ei sovi tässä ilmoittaa, mutta jonka jokainen arvaa. Mutta Ilma painoi päänsä alas, punehtui ja kuiskasi:

— "Tahdon."

Ja se kuiskaus suhahti länsituulen siivillä yli tuon herttaisen kapean kadun maisteri Mandelin'in akkunaan ja siitä suoraa päätä maisteri Mandelin'in sydämmeen, ja tämäkös siitä pälpättämään! Mutta samassa avasi Franz Rahikainen puotinsa oven vastapäätä alikerrassa ja astui ulos piippu hampaissa ja villahippa päässä.

— "Moron, moron!" sanoi hän ja nyykäytti päätä maisterille. "Tänäänpäs on ilma herttainen."

— "Ilma on aina herttainen" vastasi maisteri Mandelin, jonka sydän pälpätti.

— "Jaa no ... eihän se sentään aina ... tuota..."

Rahikainen ei oikein ymmärtänyt maisterin sanoja, mutta mitäpä ymmärtää Rahikais-parka länsituulesta?

Näin eletään hiljalleen pikku kaupungissa, ja aivan erityinen sallimus varjelee niitä tulipalolta. Joskus kyllä iskee jonkun mieleen, mitähän jos alkaisi täälläkin räiskiä? No jos on kerran tullakseen, niin onhan meillä vettä, sammutetaan pois, ja jos ei taas ottaisi sammuakseen, niin minkäpä sille sitten juuri mahtaa? Ja mikä sen tulipalon nyt toisikaan? Viiteenkolmatta vuoteen ei ole ollut muuta kuin kaksi kertaa nokivalkea, Helin'issä kummallakin kerralla. Mitä turhia! Ovathan ne kyllä käyneet täällä Fennian ja Svean ja Rossijan asiamiehet tahtomassa vakuutusta, siltä varalta, että tulipalo... Mitä turhia!

Mutta nyt oli tulipalo!

* * * * *

Gustava neiti oli vallan kalpeana ja vapisi kuin haavan lehti.

— "Missä, missä?" huusi pormestari, viskaten yönuttunsa pois ja lingottaen kauas toivelinsa toisesta jalasta sekä ruveten vetämään saapasta jalkaansa.

— "Meillä, meillä, August, armas August, ah! Saunassa!"

Pormestari hyppäsi pystyyn, ennättämättä saada vielä toista saapasta jalkaansa, ja sieppasi päähänsä hatun piirongilta.

— "Soittakaa kelloja!" komensi pormestari, kylmä hiki otsalla. "Anna mulle joku nuttu; enhän minä tässä voi mennä ulos. Ja missä ne Sitnikow'in paperit? Ne olivat tässä pöydällä vast'ikään ... tärkeät paperit ... minä olen monta kertaa sanonut, ett'ei minun pöytäni saa kukaan korjata, mutta sinun pitää aina sen pölyriepusi kanssa olla joka paikassa nuohomassa... Herrainen aika, missä ne nyt ovat? Kaikki muu saa palaa, minulla on kaikki vakuutettu, mutta ne Sitnikow'in paperit! Ja niiden sisässä 10,000 markan vekseli... Hae hyvä ihminen äläkä istu siinä kuin kivettynyt varpunen!" (Hädässä tulee vertauskin vähän sopimaton.)

Mutta varpunen pyrähti lentoon, ja nyt alkoi oikea asiapaperien jahti. Ympäri huonetta juoksivat kilvassa veli ja sisar, hakien sakramenskattuja papereita. Kirjat ja tupakkirasiat ja tikkukotelot kohoilivat pöydiltä ja lentelivät ympäri huonetta, sanomalehdet tekivät kahinalla seuraa niille, — oli kuin parhaankin spiritistin séance'issa. Sohvan ja piirongin alle, — kaikkialle kurkisti joko ensin veli ja sitten sisar taikka sisar ensin ja veli perässä. Mutta papereita ei ollut. — "Voi sentään!" voitotteli pormestari. "Vaikka palaisi talossa kaikki, vaikka jok'ainoa naulakin" (taas tuommainen hätävertaus)

"niin minä vähätteisin, mutta se Hovin päätös ja vekseli, jos se palaa, niin ei mikään pelasta Sitnikow'ia konkursista... Kyllä se naisten järjestyksen vimma sentään on sitä viho viimeistä".

Piu, piu, piu!

Kas niin jo kuuluu palokello hyökävähdistä. (Tuo oli muinaisilta sota-ajoilta peritty nimitys kaupungin palotornille. Sotaiset ajat olivat olleet ja menneet, eikä tornissa eikä koko rakennuksessa enää ollut mitään sodan merkkiä. Vähäisen sodan vivahdusta vaan oli silloin kuin joku uppiniskainen markkinamies vietiin sinne rauhoittamaan mieltänsä ja kieltänsä.)

— "No niin!" huudahti pormestari. "Nyt jo palokellotkin soittaa hätä-rumpua! Gustava kulta, missä ihmeellä ne Sitn..."

— "Mitkäs paperit ne tuossa pöydällä sitten ovat?" kysyi Gustava neiti tamburissa.

Ja siinä ne nyt olivat samassa paikassa, johon ne pormestari aamulla oli jättänyt, käärössä kauniisti koskematta.

Pormestari joutui hieman hämille.

— "Gustava kulta", sanoi hän, taputtaen sisartaan olalle, "älä ole milläsikään, jos minä vähän kiivastuin. Tiedäthän sinä, että minä olen tuommoinen..."

— "No mitä turhia!" vastasi hyväntahtoinen sisar. "Joudu, joudu nyt vaan. Mutta ethän sinä, August, saata noin paitahihhasillasi..."

— "Anna hyvä ihminen, anna pian minulle joku päällystakki".

Sisar parka kiireissään pyörähti pari kertaa ympärinsä tamburin permannolla, hapasi sitten naulakkoon ja sieppasi ensimmäisen vaatekappaleen, mikä käteen sattui, ja puki sen veljensä ylle. Hädissään ei kumpainenkaan huomannut, että se oli Gustavan sadekappa. Ja mitäpäsi siitä, vaikka olisivat huomanneetkin? Hätä ei lue lakia.

Pormestari syöksi ulos ja hänen perässään Gustava neiti, siepattuaan vaistomaisesti mukanaan veljensä pöydältä kaksi karafinia, toisen täynnä vettä, toisen sahtia, sillä naisen sydän oli äänettömällä kielellään ilmoittanut Gustavalle, että tulipalossa tarvitaan sammutus-aineita.

*****

Pormestarin ja Sitnikow'in paperien sekä Gustavan ja kahden karafinin tullessa ulos, tuprusi jo paksu savu saunan katosta. Väkeä oli ennättänyt kerääntyä suuri joukko pihalle ja kadulle. Läävän ovi oli auki, ja ovesta teutui pormestarin kuuluisa Punikki lehmä paraillaan kahden miehen välissä. Ulos sitä kyllä oltiin tulemassa ja tultiin kanssa; vaikea vaan oli sanoa Punikkiko se miehiä talutti, vai miehetkö Punikkia.

Gustava neiti, nähtyään lemmittynsä olevan vaarassa, syöksi väkijoukon keskitse Punikkinsa luo ja sydämmen äänettömästä vaatimuksesta tyhjensi molemmat karafinit Punikin selkään.

— "Miks'ei hätäkello soi kirkontornissa?" huudahti pormestari, huomaten vaaran olevan jommoisenkin.

Niin, miks'ei soi? Ei kukaan osannut sanoa syytä. Mutta syy oli tämä. Kirkon ympäri juoksivat suntion pojat ja joukko kerjäläispoikia kuin hullut, pistäen kättään jok'ainoan kivijalan koloon. Suntio näet ei sattunut olemaan kotona, mutta emäntä oli tiennyt sanoa, että "sinnehän se meidän pappa pistää ne tapulin avaimet sinne kirkon kivijalan koloon". Ja tätä avainkoloa nyt miehissä etsittiin. Sittenkuin kolme kertaa oli kirkon ympäri lennetty, löydettiin avaimet vihdoinkin kaikkein suurimmasta kolosta, johon kukin kiireissään jo ennenkin oli kätensä pistänyt, mitään löytämättä. Kun ihmisellä on oikein kiire, niin ei löydä lakkiakaan päästänsä.

Tapulin ovet avattiin vihdoin, ja kymmenkunta kerjäläispoikia nousi tömisten ylös. Nythän oli harvinainen nautinto saatavissa: päästä tapuliin ja saada vielä soittaa kellojakin. Suntio se sunnuntai-aamuina aina tapasi häristellä poikasia ja ajaa tapulista pois, mutta nyt tiesivät lurjukset suntion olevan rysillään ja yleisen hädän vaativan heitä toimeen. Siksipä rupesikin kellot soimaan, eikä ollut soitossa mitään pysähdystä: yhtä mittaa pampatti kello tulipalon loppuun asti.

Ruiskut tulivat ämpäreineen rämisten ja kolisten hyökävähdistä päin. Vapaehtoista sammutuskuntaa kaupungissa ei ollut. Maisteri Mandelin oli kyllä luvannut ruveta semmoista puuhaamaan ja jo kirjoittanut Kajaaniin, pyytäen sikäläisen palokunnan sääntöjä malliksi, mutta ei ollut vielä saanut niitä.

Niin, ruiskut tulivat. Ne asettuivat talon edustalle, mutta olivat ihan neuvottomia, niin ruiskut kuin

ämpärit ja miehet, sillä palomestari oli poissa.

— "Missä pranmestari?" huusi yksi.

— "Jaa, missä pranmestari?" toisti toinen.

— "Jaa-a, missä prrranmestari?" huusi myös teurastaja Sillfors, mies suuri kuin jättiläinen, armottoman kiivas ja väkevä, ja tarttui ensimmäistä kohdalle sattunutta maan ukkoa kaulukseen, vaikk'ei tämä ukko parka kuulunut koko sammutusjoukkoon eikä edes ollut palomestarin sukujakaan.

— "Katsokaa", raivosi Sillfors, "ilmivalkeassa on jo koko katto, ja sitä miestä, jonka pitäisi olla täällä ensimmäisenä, sitä miestä ei kuulu eikä näy! Semmoista pranmestaria!"

— "Semmoista pranmestaria!"

Yleinen nurina nousi pranmestaria vastaan, — sangen tarpeettomasti, sillä tuollahan hän jo tuli juosten alas kirkkomäkeä, juosten minkä suinkin jaksoi.

— "Jo tulee", virkkoi yksi,

— "Jo tulee, jo tulee", vahvisti toinen.

— "Pranmestari, joudu!"

— "Pranmestari hoi!"

— "Pranmestari, ho hoi, tänne!"

Ja niin kirkuivat he pahanilkiset, vaikka näkivät selvästi, kuinka toinen koetti panna parastansa, joutuaksensa virkansa ja ammattinsa hoitamiseen.

Palomestari tuli ja seisahti suuren ruiskun ääreen. Hän oli muutoinkin laiha ja kalpea, mutta nyt oli hän aivan vaaleana. Silmät pystyssä ja alahuuli lerpallaan hän seiso tuossa, ensikertaa alkamassa sammutustyötä täydellä todenteolla. Ruiskusyynit keväällä olivat sentään jotakin toista kuin tämä todellinen tulipalo. Tämän lisäksi vielä säikähdytys siitä, että hän oli niin myöhään saapunut paikalleen. Hän näki ympärillään nurisevan väkijoukon, joka oli huutanut pranmestaria, ja jossa vieläkin kuului napisevia ääniä pranmestaria vastaan, ja hän tunsi, että hänen sekä pranmestarin välillä oli jotakin läheistä yhteyttä. Mutta sitten, nähdessään edessään raivoavan elementin, joka sihisi ja räiski ja piti sitä elämää, tunsi hän, että tuolla elementillä ja hänellä oli myös jotakin lähempää yhteyttä. Mutta miten nyt olla kuin eleä, sitä ei pranmestari osannut käsittää. Hän oli kuin tenhottu, kunnes Sillfors viimein lausui ratkaisevan sanan, joka poisti hänen lumouksensa.

— "Ruuvatkaa toki letkut kiinni!"

Nyt oli asia selvä.

— "Jaa, jaa", huusi pranmestari. "Letkut kiinni ja pumput veteen".

Tämä vähän nurinpäinen käsky ymmärrettiin toki aivan hyvin, eikä aikaakaan, niin alkoi sammutustyö täysin toimin.

* * * * *

Tällä välin oli koko kaupunki tullut liikkeelle, toisin sanoen koko kaupunki aaltoeli pormestarin tulipaloa sammuttamaan, neuvoja antamaan tahi ainakin katsomaan. Joka suinkin vaan pääsi liikkeelle, se jätti työnsä ja toimensa ja täytti savua kohti. Kadut kihisivät ihmisistä; kaikki he kiiruhtivat, kaikki he riensivät ja tyrkkivät toisiaan. Vesimiehet ajoivat täyttä laukkaa, huutaen ja varoittaen jalkamiehiä astumaan pois tieltä. Ja siinä oli renkiä ja piikaa ja poikaa, jotka ken seljässään, ken sylissänsä, ken olallaan kuljettivat sammutustarpeita. Siinä meni käsiruiskuja, assuranceja ja reassuranceja, extinktoreita ja tavallisia meidän Pärnäsen tekemiä, ja siinä oli ämpäreitä rivallisia ja rivattomia, rautaisia ja puisia, siinä kiuluja ja korvoja, korvallisista ja korvattomia, siinä tyhjiä voi-astioita ja viilipytyjä. Kaikilla oli kiire tulipaloon. Viimeisenä kulki lihava leipuri Helin. Hänen renkinsä ja piikansa ja opinpoikansa olivat kaikki karanneet tulipalolle; hänen täytyi itsensä lähteä kantamaan palopaikalle ruiskuansa, Pärnäsen tekemää. He olivat kumpikin tavattoman lihavia, niin ruisku kuin Helinikin. Kummakos sitten, että Helin ukko läähätti ja hikoili taakkansa alla. Välistä täytyi hänen laskea kantamuksensa maahan, yskä väliin ja pyhkiä hikeä otsaltaan. Sitten jatkettiin taas matkaa. Olisi toinen jo heittänyt mäkeen koko ruiskun, joka niin paljon vaivaa tuotti, mutta Helin oli kunnan porvari ja tiesi velvollisuutensa. Kärsivällisesti kantoi hän ruiskuansa päähän asti. Kovin oli kumminkin ukko väsynyt, ja siksi hän istahti lepäämään ensimmäisen esineen päälle, minkä sattui näkemään. Tällä välin oli pormestarin pihalta pelastettu talon edessä olevalle torille irtainta tavaraa. Vanha saavi sattui

olemaan äärimmäisenä, ja sen laidalle laskehe ukko Helin lepäämään, mutta sen levon ei pitänyt pitkälinen oleman. Kenties olisi saavi sentään kestänyt Helin'in oman painon, mutta hänessä vaikutti epäilemättä yhä vielä tenhottomuuden lain jälkeen Pärnäsen ruiskunkin paino, ja sitä taakkaa ei saavi kannattanut, vaan avasi vanteensa ja laske Helin'in tavallista joutuisammin maahan.

* * * * *

Pormestarilla tosin oli kaikki vakuutettu, mutta kun tuli kumminkin oli saanut suuren vallan ulkokuoneissa ja näytti uhkaavan päärakennusta, hyppäsi hän kaivon salvokselle, osoitti Sitnikow'in paperikäärillä taloansa, kuten Pietari Suuri muistopatsaassansa osoittaa Nevan yli, ja huusi:

— "Korjatkaa, hyvät ihmiset, irtain tavara ulos!"

Puoli sataa joutilasta kirkkomiestä hyökkäsi sisään, ja nyt alkoi tavarain pelastus. Se kävi, niinkuin useinkin pienissä kaupungeissa, missä ei ole säännöllisesti harjaantunutta pelastuskomppaniaa. Pääatarkoituksena on vaan saada tavarat pelastetuiksi tulen vaarasta, mutta tulevatko ne eheinä vai palasina ulos, — siitä vähät. Osa kannettiin ovesta, toinen heitettiin akkunasta. Pelastustyö näytti oikeen huvittavan uljaita pelastajia. Pienet pöydät, tuolit, kirjahyllyt, kirjat, astiat lentelivät akkunasta kadulle milloin vastaan-ottajain käsiin, milloin jalkoihin, milloin maahan, että mäki tärähteli.

— "Matti, otas vastaan nää! Mutta älä säre!"

— "No, no!"

Ja niin sai Matti tusinan juomalaseja käsiinsä, sisätysten pinottuina.

— "Heikki, otas tää!" huusi toinen pelastaja ja lennätti pormestarin toisen tohvelin akkunasta. Mutta tohvelin paraillaan lentäessä, sattui Matti lasipinoinsa väliin ja — kilkis, sanoi toinen puoli laseja kadun kivillä.

— "Pentele!" suuttui Matti ja viskasi loputkin lasit samaan turmioon.

Ja lasien kohtalo tuli monen muunkin kapineen osaksi. Mutta kaikki pelastettiin; tuskin jäi naulaakaan seinään. Gustava neiti käveli pelastettujen tavarain ympäri, valitellen ja voitotellen sitä hävitystä, mikä niissä oli tapahtunut. Mutta nähtyään pormestarin suuren, kauniin kukkavaasinkin makaavan huuli rikki muitten tavarain joukossa, purskahti Gustava parka itkemään ja juoksi veljensä luokse pihalle.

— "August. August! Nyt on meidän kaunis vaasi rikki!"

— "Kuka kanalja sen on särkenyt?"

— "Pelastajat, kukas muu!"

— "Missä se on?"

Pormestari kääntyi, lähteäksensä katsomaan vaasiansa, mutta samassa astui muuan kerjäläispoika ulos kyökin ovesta, kantaen vanhaa rikkinäistä koria, jonka hän lienee löytänyt jostakin ullakon nurkasta ja päättänyt hänkin pelastaa edes jotakin siinä yleisessä pelastuksen vimmassa.

— "Sinä kanalja!" huusi pormestari ja löi Sitnikow'in paperikäärillä pojan paksuvillaiseen tukkaan. (Pojan lakki lienee joutunut pelastettujen tavarain joukkoon sekin.) Tomu pöllähti pojan päästä. Hän kääntyi ympärinsä.

— "Mitä vasten?"

— "Sinäkös sen vaasin olet särkenyt, sen kanalja?" tiuskasi pormestari ja rypisti jo kulmakarvojansa. "Kyllä minä tunnen sinut, sinä olet se Römpön Taavetti."

Poika parka purskahti itkemään.

— "Enhän minä ole mitään särkenyt! Vanhat tuolit vaan kannoin äskön vinniltä alas ja nyt tämän korin, en muuta".

— "No, no", puheli pormestari, ja kulmakarvat menivät jälleen entiseen asentoonsa. "Suuri poika kehtaa itkeä tuossa suu väärässä. Sisso! Heitä pois ruikutus!" Näin puhellessaan kaivoi pormestari taskustaan pienen hopearahan ja pisti sen pojan kouraan. Pois menessään hän nurkan kohdalla vielä katsahti taaksensa, joko muka Taavetti oli kokonaan lakannut itkemästä.

* * * * *

Sammutustyö kävi tällä välin reippaasti ja rivakasti. Ulkokuone-riviä ei enää voinut pelastaa; sen

vuoksi yhdistettiin kaikki voimat päarakennuksen suojelemiseksi. Olisi sammuttaminen käynyt ehkä paremminkin, ellei olisi ollut niin tavaton ahdinko pihalla.

— "Liika väki pois! Liika väki pois!" huuteli palomestari alin-omaa, ja aina tuommoisen käskyn ja asianmukaisten käsien liikuntojen jälkeen syöksähti joutilas tulva ulos portista kadulle, mutta moniaan silmänräpäyksen perästä palasi se jälleen. Vesimiesten kirkuna, sammuttajain kiireiset juoksut, pumppujen kumea kolina, vesisuihkujen sihinä ja tuosta suuttuneen tulen räiskeet, kaikki tuo suli sanomattomaksi kihinäksi ja meluksi, jossa ei arkahermoisen olisi ollut hyvä olla. Palomestari ja lehtori Harberg kunnostivat itseänsä kuin miehet. Missä liekki kuumin, siellä jompikumpi heistä.

— "Käsiruisku tänne!" huusi aina toinen tai toinen heistä.

Käsiruisku tuli.

— "Ruiskuta vettä mun päälleni!"

Ei käsiruisku uskaltanut: lehtori mies näet tai pranmestari itse, mitenkäs se kävisi laatuun?

— "Ruiskuta vettä minun päälleni!" tiuskivat rohkeat miehet.
"Vaatteeni palavat muutoin."

— "Jassoo! No kyll' tästä tulee."

Ja käsiruisku kasteli heidät, kasteli kantapäästä kiireesen asti. Täten varustettuina he, vasemmalla kädellä suojellen silmiänsä, astuivat yhä lähemmäs tulta, ja uljaasti tekikin vesisuihku tehtävänsä.

— "Tuokaa pranhaka tänne!" vaadittiin yhtäällä.

— "Vettä tänne!" huudettiin toisaalla.

— "Tänne vettä joutuun!" kuului täältä.

— "Tuo tänne tynnyrisi!" kaikui tuolta. Vesimiehet olivat tuskassa, hevoset säikkyivät pauhusta ja tulen pelosta, nousivat väliin pystyynkin, ja silloin aina ryöpsähti joutilas väki syrjään, lisäten hämmennystä. Kadulla oli kaikenlaista keskustelua.

— "Mittee", kummasteli maanmittari Talén, "mittee nuo tuossa hulluttelloo ranhakojesa kanssa? Ois eis panna kaks ranhakkoo yhtee ja valjastoo kuus hevosta ettee, ja ala sitten ryttyyttee, — annahan lähtis seinä kerrassaan! Ei tuota tuommoista elämeä kehtoo kahtookkaan".

— "Ja mitä niistä ruiskuistakaan sitten lähtee?" arveli Hakalan vanha isäntä.

— "Vettä niistä lähtee", sanoi suutarin opinpoika, joka seiso vieressä.

— "Eikä, mutta niin meinaten, että mitä niistä on hyötyä? Kantais saavilla ja valais tulen niskaan, niin tulis piankin loppu".

— "Jaa, talostako vai?" pani toinen taas väliin.

— "Sinäkin siinä, sen retale!"

Mutta aptekari Nordman, vasta Helsingistä tullut, kaupungin suurin keikari, aina hattu päässä, glacét kädessä ja kaikenlaisten hajuvesien lemu ympärillään, puheli näin:

— "Ei, mutta se on yks skandal, kun ei kaupunki ole frivillig brandkoo; Helsingi on brandkoo 500 miestä. Me pitä laitta yks semmone koo".

— "Mistäs työ ottasta teällä ne viissattoo miestä?" kysyi Talén.

— "No me otta niin moni kuin saa ja reqvirera Sidorowi yks suur spruta".

— "Juu, juu tietysti", liitti kärjäkirjuri, herra Mutttilainen, joka harvoin näki selvän päivän ja nytkin seiso laipion nojassa nikotellen. "Juu, kyll se on — juuri kuin herr aptekari sa-sa-sanoo. Ja minä tu-tu-len jäseneksi minäkin, — nik!"

— "Varokaa, varokaa!" huudettiin pihassa. "Katto putoaa sisään!"

— "Katto putoaa, katto putoaa!"

— "Pois siitä!"

— "Harberg, tulkaa pois!"

— "Pranmestari pois!"

Kumahtaen vajosi katto palaneen rakennuksen sisään. Paksu savu syöksähti täten avatusta kidasta ja hetkeksi tukahdutti tulen voiman, mutta pian se uudistetulla voimalla alkoi räiskiä ja elää.

— "Ruiskuja tänne! Päärakennuksen nurkka kytee!"

— "Vettä tänne!"

— "Pranseili, pranseili!"

— "Vettä puuttuu!"

— "Vettä joutuun!"

Vedestä rupesi todella olemaan puute. Hevosmiehet tosin ajoivat sitä, minkä ennättivät, mutta kun vesi oli haettava aivan toisesta päästä kaupunkia, niin ei sitä ennätetty tuoda tarpeeksi. Lähellä pormestarin taloa oli tosin ranta, mutta sinne vei niin jyrkkä äyräs, että hevosella oli sinne mahdoton päästä. Jalkamiehet tosin koettivat kantaa vettä ylös, mutta kun ei tuossa toimessa ollut mitään järjestystä, niin ei hyötykään ollut suuri. Siinä oli miestä ja akkaa, poikaa ja tyttöä mäki kirjavanaan, jotka, kellä minkinlainen astia kourassa, kilvassa juoksivat alas mäkeä, huutaen ja toisiaan tyrkkien, usein kuperkeikkaakin heittäen. Kiire vaan oli jokaisella saamaan vettä ylös. Mutta alastulijat, hätiköt, tekivät ylöstulijain ponnistukset usein turhiksi. Vettä läiskyi astioista yhtä mittaa, ja kun viimeinkin monen ponnistuksen perästä oli vedentuoja päässyt pumpun ääreen, niin ei astiassa ollut muuta kuin hyvää tahtoa.

— "Tuo vettä, äläkä tyhjää kannaa", kiukuttelivat pumppumiehet, — "senkin tupero!"

— "Kah, kun läikkyi tiellä".

— "No juokse uudestaan".

Ja uudestaan syntyi entinen mylly.

Raatimies Helin, joka yhä vielä istui särkemänsä saavin kimprien päällä, pyhkien hikeä otsaltaan, huomasi tuon päättömän vedentuonnin.

— "Laittakaa vesiketju!" huusi hän, se on: hän yritti huutaa, mutta ääni oli raatimieheltä kokonaan langennut. Sitä ei kuullut kukaan. Hän rupesi viittomaan ja viittomaan, kunnes onneksi teurastaja Sillfors havaitsi tuon huitomisen ja juoksi hänen luokseen.

— "No kuinkas nyt Helini oikein jaksaa, tuossa kaupungin permannolla? Ha-ha-ha!" ja Sillfors'ia nauratti tuo sukkeluus.

— "Oo vait, veikkonen! Puh! Se pakanan ruiskuhan minut ihan tappoi. Puh!"

— "Mut siinäkö Helini nyt meinaa istua koko illan, siinä kaupungin permannolla?"

— "Oo vait, veikkonen! Minä vaan sitä, että laita sinä, puh! vesiketju tuonne alas rantaan. Eihän ne pöllöt tuolla, puh, saa tippaakaan vettä ylös. Sinä ymmärrät ja osaat. Laitapas joutuun. Puh!"

— "Jaa, juu ... niin ... no, no!"

Ja Sillfors riensi poikki kadun mäelle, josta jyrkkä äyräs alkoi.

— "Vesiketjuun joka mies!" huusi hän, ja kuuluikin se huuto hamaan rantaan asti kesken kaikkea melua.

Vedekantajat pysähtyivät. Harvat oikein ymmärsivät vesiketjun tarkoitusta.

— "Vesiketjuun, kuulittenko!" pauhasi Sillfors, mies suuri ja armottoman väkevä. "Taikka minä teille näytän Ilomantsin leimaukset!"

Veden kantajat luulivat tuon äkäisen miehen vaativan heitä entistä kiiruemmin saamaan vettä ylös, ja paikalla alkoi entinen sekava mylläkki, kahta kauheampana vaan.

Nyt suuttui Sillfors, suuttui ja sieppasi kahta ensimmäistä akkaa käsityngästä kiinni, pani heidät seisomaan vastatusten, katsahti heihin hirmuisen tuimasti ja sanoi pahaa ennustavalla äänellä:

— "Seisokaa nyt siinä niinkuin naulatut, taikka minä..."

— "No kyll' myö seistään, kyll' seistään".

Sen tehtyään sai Sillfors jälleen kiinni toisesta kahdesta ihmisestä ja asetti heidät ensimmäisen parin viereen. Pidettyään tämmöistä ihmisjahtia hetkisen aikaa, sai hän kaksi riviä ihmisiä asettumaan paikoilleen.

— "Tyhjät astiat toista riviä alas, täydet toista ylös!" komensi Sillfors, joka nyt kerrassaan oli kohonnut ylipäälliköksi.

Ja kas kuinka rupesikin asia käymään sievästi ja nopeasti! Ei aikaakaan, niin alkoi tämä toimi tuntua ketjumiehistä hyvin lystiltä. Ei mitään huolta muuta kuin heittele käsiäsi vaan noin oikealle ja vasemmalle, ja astiat kulkevat kuin itsestään.

Jo alkaa linjalla kuulua iloista puhetta ja naurua. Jo päästellään sukkeluuksia, ja irvistellään milloin Marin märjille liepeille, milloin Mikon savisille lahkeille. Lystiä kerrassaan. Sillfors on tavattoman sukkela. Jos sattuu kulkemaan linjassa astia, joka ei ole aivan säännöllinen sanko, niin on hänellä joka kerta joku liikanimi sille. Mutta sattuu vihdoinkin tulemaan ylös linjaa viilipyttykin. Silloin suuttuu Sillfors jälleen. Hän keskeyttää työn koko linjalla ja ärjäisee:

— "Kuka se on ollut niin sakrrramenskatun tuhma, että on tuonut viilipytytyn tulipaloon? Häh? Ulos linjasta, ulos linjasta tämmöinen turkin trumpu!"

Voipiko nyt löytää sen typerämpää vertausta? Mutta ihmiset olivat niin sanomattoman hilpeällä tuulella, että nauru rähähti pitkin koko linjaa. Ja vaikka Sillfors olisi sanonut viilipyttyä pukinsarveksi, niin olisi se herättänyt naurua sittenkin.

— "Ulos tämmöinen trumpu!" toisti Sillfors ja mäiskäsi pytytyn menemään alas mäkeä.

— "Eläköön!" huusi räätäli Lintunen.

— "Eläköön!"

— "Eläköön!"

— "Eläköön Sillfors!" huusi Simpura, joka oli tottunut kunnioittamaan suuria miehiä.

— "Eläköön!" huusi koko vesiketju ylhäältä hamaan alas asti.

Sillfors kasvoi päätänsä pitemmäksi. Hän oli päivän sankari. Skobelew — mitä oli sinun maineesi Sillfors'in maineen rinnalla!

* * * * *

Vähitellen oli päästy jo niin pitkälle, että tulelta oli mahti mennyt. Ulkokuone-rivi oli palannut jo melkein maata myöten. Päärakennus oli saatu pelastetuksi. Äsköisestä myrskystä oli jäljellä vaan maininki enää.

Pormestari oli ennättänyt riisua Gustavan sadekapan ja saanut oman palttoonsa sekä toiseenkin jalkaan saappaan. Tämä oli hänen ystävänsä, vanhan postimestarin ansio. Pelastettujen tavarain joukossa oli viimeksi mainittu pengannut niin kauan, että oli vihdoinkin saanut mitä tarvittiin ystävänsä pukemiseen "ihmiseksi", niinkuin hänen sanansa kuuluivat. Pormestarin ympärillä kiehui tuttavavia ja ystäviä, jotka valittelivat hänen onnettomuuttansa. Jok'ainoalle kertoi pormestari tulipalon alun, kuinka hän oli rauhallisesti istunut huoneessansa, kuinka Gustava oli tullut sisään ja niin edespäin, ja lopussa riemulla näytti Sitnikow'in tärkeitä papereita.

Ja ystävillä ja tuttavilla oli myös kertomista. Kukin koetti noin hienolla tavalla huomauttaa, kuinka hän oli ensimmäisenä nähnyt savun ja sanonut vaimolleen, että mikähän savu se pormestarin talosta oikeen nouseekaan. Kuka antoi ymmärtää hienosti, hyvin hienosti, että Punikkia ei olisi kukaan muistanut, ellei hän olisi sanonut Lindgren'ille että mahtakohan se lehmä vielä olla siellä. Toinen taas haasteli, että ellei hän olisi saanut kiinni siitä palavasta hirrestä, niin tiesi miten Muttilaisen olisi käynyt. Sormet oikein paloivat. No vähät sormista, paranevathan. Kolmas tiesi, että pumppu ei ottanut käydäkseen ensi alussa, mutta eihän se ollut kummakaan, kun iso mutteri ei ollut oikein kiinni: se falskasi. Ja heti kuin hän sai mutterin ruuvatuksi kiinni, niin pumppukin kävi. Neljäs ilmoitti huomanneensa, että Komosen katto oli syttynyt. "Minä sinne kuin ilves, otin ämpärin vettä ja oravana katolle" ... ja niin edespäin.

Aptekari Nordman katsoi nyt velvollisuudekseen myöskin jollakin tehokkaalla tavalla ottaa osaa sammuttamiseen.

— "Kuuleks!" sanoi hän pienelle pojalle, "tiäräks sinä se apoteki?"

— "Kah! Miks'en minä sitä tietäis!"

— "No mene sitt se apotek ja sano se minä trenki, se minä Jussi, ett se pane Loke valja ja aja olutbryggeri ja tuo kolm kori olta."

— "Jaa tännekö?"

— "No ja, tenne just".

Poikanen meni ja myhähteli itsekseen. Tuli Römpön Taavetti vastaan.

— "Minnes sinä juokset?"

— "Aptekiin".

— "Kuka käski?"

— "Minä Jussi".

Ja poikanen kertoi aptekarin käskyt Römpön Taavetille. Tämä kertoi muille, ja niinpä oli aptekari pian saanut yleensä tunnetuksi nimeksi "Minä Jussi".

Oluet tulivat, ja aptekari oli iloissaan, nähdessään kuinka suuren avun hän oli tehnyt hikoileville ja janoisille sammuttajille.

Mutta vanha mamseli Nikander tuli myöskin, kaupungin helläsydämmisin ihminen. Hän tuli, otti pormestaria kädestä kiinni, lasi toisen kätensä hänen olalleen ja katsoi pormestaria silmiin niin hartaasti kuin olisi tahtonut suudella häntä.

— "Voi!" itki hän viimein. "Voi sentään, kuinka tämä on hirveätä!"

Ja taas katsoi hän pormestariin, joka viimein tuli vähän hämillensä tästä sanomattomasta lempeydestä ja, päästäkseen jollakin tavoin vapaaksi, virkkoi:

— "No ei mitään..."

— "Vai ei mitään? Kyllä minä tiedän. Voi sentään!"

— "Tuota ... Gustava tuolla..."

— "Armas Gustava!" huudahti mamseli Nikander ja riensi Gustava neiden luo, ja tälle hän sai nyt purkaa sydämensä hellyyden.

— "Armas Gustava! Voi kuinka tämä on hirmuista!" Ja hän suuteli armasta Gustavaa ja itki, itki ja suuteli.

Ja armas Gustava ei osannut muuta kuin tehdä aivan samaa.

*****

Aurinko oli jo laskenut, ja joutilas väki hälveni vähemmäksi. Vesiketju ei enää ollut tarpeen, mutta Sillfors ei mielinnyt niin vähällä heittää ylipäällikkyyttänsä. Hän komensi mukaansa kymmenkunnan reippaimpia miehiä ja läksi näiden kanssa palopaikalle kiskomaan palavia hirsii irralleen ja sammuttelemaan kekäleitä. Ja jo aikaa sitten oli pormestarin tavarat kannettu sisään, mutta Sillfors yhä työskenteli palavilla raunioilla.

Pormestarin tavarat kannettiin, niinkuin sanottiin, vihdoin takaisin sisään. Ulos pienelle torille ei jäänyt muuta kuin vanhoja, puoleksi särkyneitä kappaleita, jalattomia pöytiä ja seljättömiä tuoleja. Sittenkuin tämäkin kasa vihdoin oli saatu selvitettyksi, huomattiin, että sen keskellä leveänä ja pulleana rehenteli lihavan raatimiehen Helin'in kovaonainen ruisku, Pärnäsen tekemä. Kuka hyvä ihminen senkin lienee pelastanut muitten tulen-arkain esineitten joukkoon?

Kauhea epäjärjestys vallitsi tietysti pormestarin talossa. Pormestari itse oli kovasti väsynyt päivän puuhista ja jännityksestä. Hän istahti tuolille keskellä salin lattiaa, Sitnikow'in paperit kourassa.

— "Gustava!" huusi hän.

Gustava tuli ja hänen perässään mamseli Nikander, joka ei enää luopunut Gustavastaan. Punaisina ja pöhössä itkusta olivat hyväntahtoisen mamselin silmät.

— "Gustava", virkkoi pormestari, "menepäs käskemään palomestaria tänne!"

Gustava yritti mennä, mutta mamseli Nikander ei laskenut.

— "Armas Gustava", sanoi hän, "sinä et saa mennä mihinkään. Sinulla on ollut kyllä puuhaa ja vaivaa tänä hirmuisena iltana. Voi sentään, tätä iltaa! Istu nyt rauhassa. Kyllä minä menen. Voi sentään, kuinka tämä on hirmuista!"

Ja mamseli Nikander astui ovea kohti.

— "Ethän vaan aikonekaan torua häntä?" kysyi Gustava pormestarilta.

— "Mistä syystä, Gustava?"

Mamseli Nikander pysähtyi ovella ja kääntyi ympärinsä.

— "Älä toru häntä, hyvä August" pyysi Gustava, "siitä, että hän tuli vähän myöhään tulipaloon..."

Pormestari teki maltittoman liikkeen.

— "Ei, hyvä August, et saa torua. Hän on kumminkin..."

— "Voi sentään!" yhtyi mamseli Nikander samaan rukoukseen. "Onhan tässä tarpeeksi hirmua yhdeksi illaksi. Älkää, hyvä pormestari, toruko häntä ja vetäkö sinne hirmuiseen raastupaan..."

— "No mutta ..." yritti pormestari puuttua puheeseen.

— "Ei, ei, ei!" jatkoi mamseli. "Se on mahdotonta. Te ette voi olla niin kovasydämminen. Hänellä on heikko vaimo ja pieni lapsi, pieni, pieni, pieni, niin kaunis tyttö, tuommoinen. Ja hän on sentään oikein hyvä mies. Ettehän te vie häntä raastupaan?"

Ja mamseli Nikander laski kätensä pormestarin olalle ja katsoi häntä jälleen hellästi silmiin.

— "Niin, ethän sinä ole paha", puheli Gustava toiselta puolen ja taputti häntä olalle.

Pormestari menetti malttinsa. Hän hypähti ylös.

— "No mutta olettepas te nyt ihan ihmeellistä väkeä! Enhän minä ole aikonutkaan sanoa hänelle, en yhtään pahaa sanaa. Mistä sen olette saaneet, että minä hänet nyt panisin vankihuoneeseen!"

— "Voi sentään kuinka teillä on hyvä sydän", riemuitsi mamseli Nikander.

— "No niin August, tiesinhän minä, että sinä olet hyvä", puheli Gustava, ja nuo hyväntahtoiset olennot taputtivat taas pormestaria.

Keveästi riensi nyt mamseli Nikander kutsumaan palomestaria, joka uskollisena virassaan yhä vielä oli palopaikalla. Ennenkuin hän tuli sisään, oli mamseli Nikander jo ennättänyt lohduttaa häntä.

— "Tulkaa, tulkaa vaan rohkeasti", puheli hän, "älkää peljätkö, — hän on niin hyvä, voi sentään, kuinka hän on hyvä! Ei hän toru, ei hän toru!"

Palomestari tuli ja pysähtyi tamburiin.

— "Käykää sisään!" sanoi pormestari.

— "Suokaa anteeksi, minä en voi tulla, olen aivan nokinen ja läpimärkä!"

— "Läpimärkä!" huudahti mamseli Nikander. "Voi sentään tätä päivää!"

— "Pranmestari!" puhui pormestari vähän juhlallisesti. "Voitteko te, sittenkuin olette, ei ainoastaan katsojana, vaan myös tehokkaana osan-ottajana sammutuksessa toimieliaana ollut, vakuuttaa minulle, ett'ei vaaraa enää ole tällä minun asuinrakennuksellani?"

— "Voin, herra pormestari", vastasi toinen. "Ei ole enää mitään vaaraa. Yöksi minä panen kaksitoista miestä vartioimaan tulta".

— "Minä voin niin muodoin olla huoletti?"

— "Aivan huoletti".

— "Suuri kiitos! Minä olen muistava teitä".

— "No jumalan kiitos!" huokasi mamseli Nikander ja taputti palomestarin märkää olkaa. "Voi sentään,

kuinka te olette hyvä!"

Pormestari nousi. Hän haki silmällään paikkaa, jonne laskisi Sitnikow'in paperit, mutta ei ollut missään turvallista sijaa. Vihdoinkin hänen kasvonsa kirkastuivat. Hän meni uunin luokse, nousi tuolille, teki pellinnyöristä siansilmukan ja ripusti Sitnikow'in paperit siihen.

— "Tuohon ei ylety kukaan, ei Gustava pölyrievullaankaan", virkkoi hän itsekseen.

* * * * *

Rauha palasi jälleen kaupunkiin. Palopaikalla oli vaan Sillfors uskollisten seuraajainsa kanssa sekä palomestari vartijoineen. Kihisten sammuiivat kekäleet ja hirret, päästäen, ikäänkuin viimeistä kiusaa tehdäkseen sammuttajilleen, silmiä kirvelevää savua.

Aptekarin Jussi keräili tyhjiä puteleita koreihin.

— "Mitäs niistä tyhjistä keräilet?" sanoi Lintunen. "Toisit täysiä sijaan".

— "Jaa, juu, niin", liitti Sillfors. "Mene paikalla aptekarisi luo ja sano, että oluet loppui".

Jussi katsoi vähän epätietoisena Sillfors'ia.

— "Menetkö?" tiuskasi Sillfors ja katsoi tuimasti poikaan.

— "No menen, menen!"

Ei kulunut kymmentä minutiakaan, niin ajoi Jussi Lokellansa pihaan ja nosti kuormasta olutkorin.

— "No rohkea rokan syö", sanoi Lintunen.

— "Eläköön!" huusi Sillfors.

— "Eläköön Sillfors!" huusi Simpura, ja jälleen soi Sillfors'in korvissa äsköinen ihana musiki.

Syntyi hetkiseksi aselepo, jolloin väsyneet miehet virkistivät voimiansa. Pranmestari kutsuttiin joukkoon. Hän tarvitsi virvoitusta hänkin, ja kiitollinen hän olikin siitä, nokinen ja läpimärkä mies, mutta aina kuin eläköön huudot tulivat liian koviksi, varoitteli hän:

— "Hiljempää, hiljempää! Herra pormestari kenties ovat jo levolla".

— "No työhön taas pojat!" komensi Sillfors. "Mutta nyt on laki tämä. Bassa poo nu! Kaksi hirttä ensin irti ja sitten kulaus mieheen. Se on laki".

Siihen suostuttiin yksimielisesti, ja mahdollottoman pian lohkesivatkin hirret irti.

Ja sitten seurasi hetken lepo, eläköön huudot ja palomestarin varoitus.

Mitä useampi hirsipari lohkesi, sitä hilpeämmiksi kävivät Sillfors ja hänen uskollinen joukkonsa. Ja yhä tiheämmin kajahtelivat eläköön huudot ja yhä iloisemmaksi kävi Sillfors.

* * * * *

Mutta pormestarin ruokasalissa oli hommaa ja hoppua. Gustava ja mamseli Nikander väittelivät keskenään.

— "Sinä et saa puuhata; hyvä ihminen, sinä et saa puuhata", puheli mamseli Nikander. "Vähänkös sinulla on ollut huolta, lapsi parka? Voi sentään!"

— "Niin, mutta pitäähän minun saada jotakin August paralle illalliseksi. Ja pitäähän hänelle saada vuode järjestykseen".

— "Älä sinä nyt mistään huoli, kyllä minä toimitan".

— "Ei, no, mitäs sinä nyt, armas ystävä, rupeat itseäsi vaivaamaan?"

— "Hoh-hoo! Vai vaivaamaan! Onpas tämä sitten vaivaa! Kas niin, lepääpäs sinä nyt koreasti".

Ja niin he häärivät ja hyörivät, kaksi hyväntahtoista ihmistä, eikä aikaakaan, niin oli tarjotin löydetty, sen päälle levitettiin puhdas servetti, ja siihen laitettiin yksinkertainen illallinen pormestarille, joka on niin hyvä, voi sentään, kuinka hän on hyvä! Jo oli Gustava viedä tarjottimen sisään, mutta mamseli Nikander pysäytti hänet.

— "Malta puoli minuttia, hyvä Gustava!" huusi hän ja juoksi ulos.

Puutarhasta, joka oli jotenkin säilynyt sammuttajain jaloilta, löysi hän persiljaa.

— "Eihän nyt tuolla lailla sovi lähettää tarjotinta sisään," sanoi hän tullessaan takaisin ja koristi kuin koristikin voirasian ja kalalautasen viheriällä.

Saatiin vihdoin vuodekin valmiiksi pormestarille, ja niin oli suurin huoli pidetty.

— "Ja nyt", sanoi mamseli Nikander, "vaikka sinä ajaisit minua kotiin, niin minä en mene. Minä olen täällä ja autan sinua, minkä huonoilla voimillani voin. Voi sentään tätäkin päivää!"

Nyt tuli väitös kumpiko käy Gustavan kamarin sänkyyn, kumpiko sohvalle. Pitkään debattien jälkeen täytyi mamsell Nikanderin väen väkisenkin käydä sänkyyn. Hän koetti sitten vielä kauan aikaa todistaa, että Gustavan pitää ottaa päälleen hänen saalinsakin, sillä hän on varmaan vilustunut ja on herkkähermoinen, mutta ei auttanut enää mikään.

He kävivät vihdoin maata.

* * * * *

Kesäinen aurinko ilmoitti jo nousuansa, kun Sillfors viimeinkin raskitsi luopua palopaikalta. Tämä päivä ja yö oli ollut niin hauskaa aikaa hänelle. "Eläköön Sillfors!" se kaikui hänen korvissaan niin suloiselta. Aptekarin oluet olivat tehneet hänen mielensä hyvin iloiseksi.

— "Ei mutta nyt, pojat, atjöö", sanoi hän. "Nyt ei ole enää mitään vaaraa. Me olemme tehneet mitä olemme voineet. Ja ei muuta kuin tattis vaan aptekari Nordmanille!"

— "Eläköön!"

— "Eläköön!"

— "Eläköön Sillfors!"

— "Hiljaa, hiljaa!" varoitteli palomestari. "Herra pormestari nukkuvat jo."

Sillfors läksi kotiansa tavattoman iloisena. Kadut olivat työpö tyhjät. Aurinko nousi parhailaan. Sillfors'ista tuntui niin hyvältä. "Eläköön Sillfors!" kajahteli vielä hänen korvissaan. Hän myhähteli tyytyväisenä ja viimein, tultuansa kaupattorille, ei malttanut, vaan pysähtyi, sieppasi lakin päästään, heilautti sitä korkealle ja huusi:

— "Eläköön Sillfors!"

Sanomattoman tyytyväisenä meni hän kotiansa.

* * * * *

Mutta Gustava neiden kamarissa ei mamseli Nikander ollut saanut yhtään unta. Hän ajatteli vaan, että Gustavalla oli liian vähän peittoa. Jonkun ajan perästä kurkisti hän Gustavan vuoteesen päin. Hänen ystävänsä nukkui.

Hiljaa nousi mamseli Nikander vuoteeltaan, hiipi Gustavan luokse ja peitti hänet saalillansa.

Nyt vasta nukkui mamseli Nikanderkin.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NOVELLEJA II ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States

with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the

second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses.

Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.